

EESTI NOORUS

KÜPSE NOORSOO VABAHARIDUSTOO AJAKIRI

Nr. 6

TALLINNAS, 12. JUUNIL 1940. A.

XII AATAKÄIK

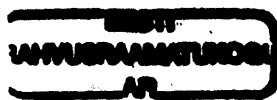
Eesti Vabariigi President

KONSTANTIN PÄTS

*Üleriigiliste noorsoo-
organisatsioonide
patroon*

„Teadke, et õnn on inimese enese teha, õnne ei tule mitte väljastpoolt otsida, vaid tema peitub meie eneste südames, meie enese rahulolemises oma töö ja oma võimetega. Mida väiksemalt, mida julgemalt, kindlamalt meie oma elu rajame, seda kindlamale eesmärgile jõuame ükskord välja. Väiksel on palju suuri inimesi oma elu ja ettevõtteid alustanud ja suurtena on nad lõpetanud. Enese üle valvelolek, enese kaalumine, enese hindamine, see on suur kunst, mida igaüks ei oska teha.“

*Vabariigi Presidendi raadiokõnest
algkoolilõpetajate päeva puhul 1939.*

Sõjavägede ülemjuhataja

kindral

JOHAN LAIDONER

Üleriigiliste noorsoo-
organisatsioonide
peavanem

„On ilus, kui üksik isik midagi saavutab, kuid veel väärtuslikum on, kui organiseeritud seltskond teostab koos midagi silmapaistvat.

See aitab tulevaid põlvi ette valmistada valmisolekuks, kui peaks tulema tarvidus astuda vastu hädasohtudele, minna võitlusse meie rahva ja riigi kaitseks. Ja kui meie rahvas, eriti aga meie noorsugu on nõnda ette valmistatud, siis võime täie kindlusega tulevikku vaadata, teades, et meie riik on rajatud kindlale alusele.“

*Kindral J. Laidoneri avasõnad
2. Eesti Mängudest osavõtjatele.*

Eesti Vabariigi peaminister

professor JÜRI ULUOTS

„Isiklikult näib minule, et meie noorpõlvele ei ole midagi tähtsam kui see, et ta tööd armastaks ja sellest lugu peaks, ja ise seda ka teeks.

Noorem põlv peab end tundma olevat liidetud üheks rahvaks, ta peab tundma end olevat väärtuslikuks liikmeks eesti rahva peres.

Kui noorem põlv kasvab nõnda, et ta tunneb end liidetud olevat kogu eesti olemisega, kogu eelmiste ja järgnevat põlvvedega, ja kui see noorpõlv on ühtlasi töökas, siis minule tundub, on ka kindlustatud eesti rahva elu praegu ja edaspidi.“

*Peaminister prof. J. Uluotsa kõnest
nooruse külvipäeval 6. juunil 1940.*

Haridusminister
professor PAUL KOGERMAN

„Nii riik kui ka inivid on täiuslikud ainult siis, kui nad oma võimeid on arenanud igal alal. Inimvaim püüab pidevalt leida uusi teid ja uusi teadmisi, et realiseerida neid unistusi, mis meie esivanematel ja teistel kultuurrahvastel aastasadasi tagasi olid, ja mis on väljendust leidnud rahvaluules ja -lugulauludes.

Endiste põlvete kogemused on aluseks sellele, et nendele toetudes — arendada teatud alasid üha kaugemale ja kõrgemale.“

Haridusministri kõnest Kunstiaasta
avaaktusel 1940.

Nagu iga puud tuntakse tema viljast, nii hinnatakse organisatsiooni tema töö tulemuste järgi.

ÜENÜ kahekümneaastane tegevus näitab, et tema sihid ja töö on võrsunud meie rahva hingest ja maa oludest ning südilt aitavad kaasa meie maa ja rahva tuleviku rajamisel.

Selleks jõudu ja edu.

J. Vellerind

10. juunil 1940. a.

Haridusministeeriumi Noorsoo- ja Vabahariduse Osakonna direktor, üleriigiliste noorsooorganisatsioonide peavanema abi

kolonel J. VELLERIND

ÜENU esimees

ARTUR KELLER

tütre Jutaga

Oma 40. sünnipäeval möödunud aastal lubas esimees A. Keller ÜENU-s seni aktiivselt kaasa töötada, kuni tütar tema asemele võib astuda. A. Keller on ÜENU Keskjuhatuses esimeheks 1936-st aastast saadik

Wõim arutati suurte sündmuste ajajärjel - pärast enim kui kakskümne aastat täpselt. Tolle aja sündmused olid suured ja tähtsajad eepos maailmale. Ent mere rahvale tooajajärk osutus ja kujunes äärmiselt matalt teht- seks ajaloosiks pöördajaks. Aastasadu kestnud ühisel ja viisa teo ning võitlusel andis oma vilja: mere rahvas sai rahva kesksõnaks ja kujundas oma viigi. Kuigi see ajajärk, mil ise oleme endi peremeesteks ja ise juhtime oma elu, on liinist hõltsene ühe rahva ajaloosise arengu mõõdukaks, võime omid.

Kõik rahaldustundega kinnitab, et oleme selle kaks aastakümne- kestel teinud ja karba seadnud itlemata palju. Meie rahva jaoks kahtlematult kangele enam, kui mere esivanemad teistõnaga. Tas olusordades suurtes leha aastasadade kestel. Meie ise mõistame kinnitab kõike teinud ajajärk rahuldustundega ja süra tänu meelele teipate vastu. Ent kõiki neid saadusi meie viigiloone üteshitamisel ja viigiloone keemisel ning mere rahva pinide ja elujärje loomisel mi- kultuuriliselt mi majandusli- selt, kõike seda hindades kõrges ja. usutavalt ka teised rahvad.

Mere rahvale pärimuselt omane
 tööarmadus ja visadus ning
 teadmine, et sünni karpes eluolus
 ja kindral maa pinnal ei saavuta
 mitugi kerge vaevaga, on
 olnud mere sõjaväelaste jaoks
 Saeputuses peamine aeg ja kõige
 tähtsam olema oma seaduse
 selles mõttes, et mere keskkond
 on leitud nende ajalooliste
 surnud inimeste lähendamiseks
 suuri töödeid, kes müüvad läbi
 keemiliste olukordade ja omide
 raskuste viisid välja rahvale
 ja looduskaitsel elurahvale
 Naarid ei või ja kahtlemata
 ka ei taha kunagi unustada
 neid surnud inimesi ja seepärast
 need on olnud ja on praegugi
 mere rahva eluolus palju
 ja noored on ikka ja jälle
 tahe ilmutada sarnasi filmi nende
 ette ja teada tähtsust
 -aasta ja alla väär, need järg-
 lased surnud inimestele, kui sel-
 saabub aeg Surnud nende töö-
 meeste keskel on mere väe-
 viis president Konstantin
 Pats, kelle töö ja eluolus
 mere rahva vabanduse ja hea-
 käekäigu eest on palju mere
 rahvale, eriti aga noortele
 kõrges teaduses ja helgus
 paljusid. Palju on tema mere
 heaks töötanud, palju ka kaana-
 lannud, et mere kogu soorime
 ja õnnes palvetame, et
 ta peaks veel kama, kama
 mere rahva elu kõrgemaks
 kanalde jaoks.
 Kuid kannis tulevik ei saa
 olla niisuguse nooruse pärast,
 kes kõik loodused paneb

taistele. Seepärast NEMH-
 noored, kui mere rahvale
 tuleme kokku pealinnas, et täp-
 vada mere organisatsiooni
 selgeta jaanul kahekümne
 aastase tööle, siis peab järele
 meist põhjalikult mõistma ja
 omes hinges tapuma seda sur-
 tööd, mida praegune vanem ja
 kes on Eesti elus korda
 saanud. Ja kui seda täis muu-
 tes mõistame, siis saavad meile
 kahtlemata selgiks ka
 need suured ja avastused kogu-
 tused ja ülesanded, mida praegugi
 noored oma isade ja emade missi-
 ooni jätkajateks peavad
 korda saadma.
 Kogu maailm elab ja praegu
 üll suuri sündmusi, võitlusi
 veelgi suuremaid kui kahe-
 kümne aastast. Mere ei
 ole nende suur sündmuste määra-
 peiks ega võitluseks. Seda
 niisugusel ajajärgil olukord
 paneb palu rahvale ja kogu
 sama liikumise erakordselt
 suuri rahustusi. Mere noored
 peavad oma vaimu ja teaduse
 häidama, et nad oma osaga
 toimu tulevad. Peavad vane-
 mateli andma vanemuud-
 nusi ja veenda, et nende
 algatetud töid lähel vande-
 ret ajal ajeteen ja kind
 tulevise kättes. NEMH noored
 ühiselt kogumalles meie kinni-
 tume vastastikküsimuse mere
 ja kogu kutses, mere vaimu-
 jätkajate ja kõige enam mere
 viis ja rahva armuliku areng-
 kaitse ning järele jätkumise.
 Tallinn, juuniumil 1940a.

Mälestusi asutamisaajast

Möödunud paar aastakümnet sammun nüüd vaimus, lastes paari aastakümne järele mälestustel sammuda jälle kord üle nooruspõlve nurmede, näen seal paigas, kuhu istutasime väikse õrna taime, suurt ja tugevat puud uhkelt latva taeva poole sirutamas.

See võimas puu on ÜENU.

Tuhanded noorsoolased on nüüd koondunud ÜENU lipu alla, tuhanded noored on toonud oma noorustule ja tegevusinnu ÜENU altarile. Pea igapäev toovad ajalehed mitmesuguseid teateid nende tuhandete noorsoolaste tegevusest, kes laiali üle kogu eestlaste-maa ÜENU osakondade laulukoorides laulavad, tegevusharudes omakultuuri süvendavad, kirjandust, kunsti ja teadust harrastavad või spordiväljakutel võisteldes rekorde saavutavad.

Milles peitub siis ÜENU levimine, tugevus, elujõud? Vastaksin: isetegevuses.

On ju ÜENU noorte endi ühiskondlik loomine ja kätetöö, kus ei tehta kellegi vahel vahet ega sunnita kellelegi midagi peale, kus igaüks tunneb end kodus ja ühise suure pere liikmena ja kuhu kutsutakse kõiki eesti noori, usust, meelsusest, ilmavaatest, haridusest või varanduslikust seisukorrast hoolimata võitlema vaba ja iseseisva eesti rahva rahvuskultuuri eest.

Nii olid noorsoolased esimesed pioneerid demokraatlike põhimõtete tegelikkus ellu viimisel, süvendamisel ja levitamisel.

Olgu siin toodud lühike ülevaade, millistel asjaoludel ja kuidas leidis aset ÜENU asutamine.

Kõigepealt pean tähendama, et ei saa alata juttu ÜENU asutamisest, kui meie ei tutvu ÜENU eelkäijaga, noorteühing „Tunglaga“, kuna ilma „Tunglata“ polnuks ka ÜENU-d.

Kirjutati aasta 1916, kui ühel sumedal sügise õhtul kutsus mind koolivend A. Kook (Tall. poegl. kaubanduse koolist)¹⁾, kellegi minule mittetuttava teise klassi koolivenna A. Reinbergi poole. Juhuslikult aga sattusime Reinbergi juures asetleidvale leeripeole, millest meil varem polnud aimugi. Tundsime endid kutsumata külalistena ja tahtsime juba tagasi pöörata, kuid Reinberg palus meid jääda tema külalisteks. Leeripeol oli koos

umbes 7—8 noort, kellega meil jutt hästi sobis. Eriti jutukas aga oli A. Reinberg ise, kellega me arutasime ja vaidlesime kirjanduslikke ja teaduslikke küsimusi kuni hilisööni. Lahkudes Reinberg avaldas soovi, et tuleksime igal nädalal korra tema juurde kokku mõtteid vahetama. Nii ka tegime. Mõned korrad kooskäidud, leidsin, et need mõtted ja vaidlused nagu oleks tulle visatud jälgi jätmata. Soovitasin asutada oma ajakiri, kus meie enda mõtteid võiksime vabalt avaldada, endid kirjanduslikult arendada, kuna koolis ilmuv klassiajakiri „Täht“ tundus liiga koolipoisilik ja õpetajate surve all olev. Asutatavale ajakirjale soovitasin nimeks panna „Tungal“, millega kõik päri olid. Mind valiti ajakirja toimetajaks ja igaüks meie hulgast oli kohustatud selle ajakirja jaoks midagi kirjutama või joonistama. Pea ilmuski siis käsikirjaline ajakiri „Tungal“ nr. 1 ning sellele järgnes varsti nr. 2. Tundsime siis endid kõik kangete kirjameestena ning tutvudes Noor-Eestiga, leidsime, et ka meie võiksime asutada oma noorte kirjandusliku ühingu, milleks ühel koosolekul tegingi ettepaneku. Asutatavat ühingu soovitasin nimetada ajakirja järgi „Tungal“, millega kõik teised nõustusid. Mulle tehti ülesandeks seada kokku ühingu põhikiri. Tahtsin selle koostamisel saada eeskujuks „Noor-Eesti“ põhikirja. Seda mitte saades võtsin siis aluseks s/s. „Kalevi“ põhikirja. Täitsin ülesande. Kutsusime siis kokku peakoosoleku, võtsime põhikirja vastu ja valisime juhatuse, kus mind valiti esimeheks. Nüüd ulatas liikmete arv juba üle 20 ning „Tungal“ algas põrandaalust tegevust kirjanduse, näitemängu ja teaduslike õhtute korraldamisega ning keelpillide orkestri asutamisega.

Mäletan, et ühel sellisel kirjanduslikul õhtul oli arutusel J. Hurda „Vana Kannel“ ja setu rahvalaulud. Ühingu liige Reinberg rääkis pikalt ja laialt setudest. Ta leidis, et eesti soost väike setuhõim on Venemaal ümberrahvustamise hädaohus ja soovitas setude heaks midagi ette võtta ning oma esindaja setude juurde saata. Tegin ettepaneku Tungla „filiaali“ (osakonna) Petseri asutada ja selle kaudu setude seas tööle asuda. Kaubanduskoolis õppides teadsin, et äridel on vahest teistes linnades filiaalid, siis arvasin, et ka

¹⁾ Praegu ametnik Tallinna Laenu pangas.

kirjanduslikul ühingul võiks see olla. Teised olid küll asjaga päri, kuid leiti, et seda on võimata teostada, mispärast otsustati jääda ootama paremaid aegu. Need paremad ajad aga ei lasknud end enam kaua oodata. Puhkes Vene revolutsioon ja meie tundsimisega nüüd endid vabadena ja õnnelikkudena ning nägime avanemas suuri võimalusi tegutsemiseks. Tulime kohe pörandaalt pöranda peale, Reinbergi ahtakestest vaheseinaga toast Pärnu maanteelt avaramatesse ruumidesse. Paraku oli aga tegemist selle ruumide leidmisega. Tahtsime saada kuhugi koolimajja ruume kooskäimiseks tasuta, sest kopikatki meil üürimaksmiseks raha ei olnud. Kuhu meie ka ei pööranud, igalpool õeldi ruumide andmisest ära. Viimaks ometi suure otsimise peale saime ruumid Kaasani uulitsale juudi algkooli koolijuhataja Tamarkini loaga väikse üüri eest. Kuna meil raha ei olnud, siis otsustasime sisse seada liikmemaksu ja uusi liikmeid juurde kutsuda, et raha saada üüri maksmiseks. Seni oli „Tungla“ liikmeteks peaausjalikult Tallinna linna poeglase Kaubanduskooli ja Aleksandri gümnaasiumi õpilasi. Liikmete arvu suurendamiseks kutsusime uusi liikmeid eestkätt Tallinna linna tütarlaste kommerskoolist ja Kunstikoolist. Pea saime ka ruumid Kunstikoolis, dir. V. Pätsi lahkelt loal.

Nüüd töötasin „Tungla“ põhikirja uueaja kohaselt ümber ning lasime mõne aja pärast ühingu registreerida.

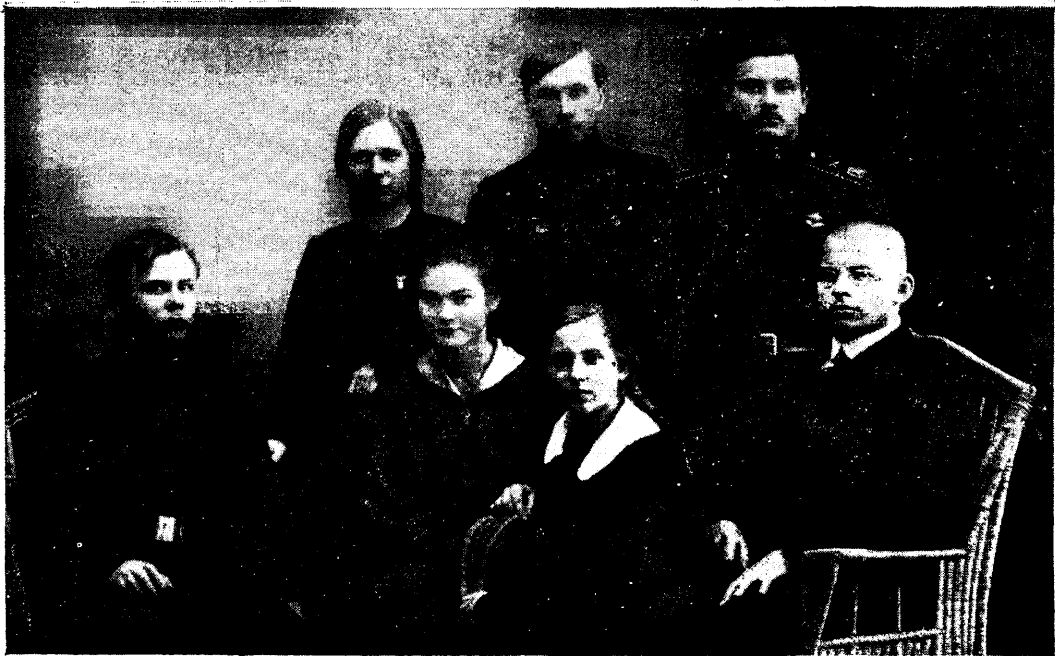
Läks lahti hoogne tegevus. 1917. a. suvel mobiliseeriti meid Kookiga vene sõjaväkke (olin lõpetanud Kaubanduskooli ja lõpetajad kutsuti kohe sõjaväkke kuigi olin alles 18 aastane). Pidasime sealt esiteks Uus-Peterhofist ja hiljem Helsingist intensiivset kirja-yahetust Tunglaga ja püüdsime sealt ühingu asju korraldada.

Sama aasta oktoobri riigipöörde ajal avanes võimalus uutesse asutatud Eesti väeosadesse astumiseks. Tulime kodumaale tagasi ja astusime Eesti III polku. Hakkasime jälle „Tunglas“ kaasatöötama. Ühingu juhatuses olid nüüd juba uued inimesed ning naisnoored tooniandvad, mis meile põrmugi ei meeldinud, kuna endise tõsise tegevuse asemel maad oli võtmas pealiskaudne ja kergem toon. Meie katsetest tõsisema laadi juure tagasi tulla ei tulnud midagi välja, sest meid hoiti igast tegevusest ja juhtimisest eemale. Juba varem oli flirtimine ühingu kõvasti keelatud ning peale hoiatust oli flirtijaid koguni ühingust

välja heita ähvardatud. Nüüd polnud see keeld enam maksev ning noored käitusid üsna vabalt, mis oli veel suurema rahulolematuse põhjuseks. Peagu kõik endised tungallased polnud rahul uue olukorraga ning soovitasid midagi asja parandamiseks ette võtta. Hakkasin koostama uut „Tungla“ põhikirja, kus Tallinnas asuv „Tungal“ pidi jääma vaid üheks osakonnaks, kuna setud ei olnud ununenud ja arvasin paraja aja tulnud olevat Venemaale Pihkva kubermangu Petseri osakonda asutada, et setusid eestlusele kadumamineku eest hoida. Samuti olin kuulnud Tartu Noorsoo Seltsi olemasolust, lootsin sellestki moodustada „Tungla“ Tartu osakonda. Olin haaratud kõikide koolist juba väljunud Eesti noorte koondamise ideest ning lootsin võimaluse korral ka mujale ühingu osakondi asutada. Sellel põhikirjal, mis valmis 1917. a. sügisel oli pealkirjaks: Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus „Tungal“. Seda põhikirja tutvustasin esiti mõnele mõtteosalisele „Tunglas“, kes sellega kõigiti päri olid.

Hiljem tutvustasin suuremat osa tungallasi uue põhikirjaga ja osakondade asutamise kavatsusega. Seda kava osa tungallasi pooldas, kuid teine osa oli vastu: tekkisid kaks leeri ning ühingu ähvardas lõhkemine. Seisukorra arutamiseks kutsuti kokku erakorraline koosolek, kus minu põhimõtete pooldajad olid vähemuses, kuna nendest suurem osa oli maalt ning koolivaheaja tõttu ära sõitnud. Ka polnud paljud pooldajaid, nagu hiljem selgus, üldse kutseid saanud, vastuolijad aga enamusega linnast, ilmusid peagu kõik koosolekule. Kuna olin arvestanud oma põhimõtte läbiviimisel kindla enamusega, siis oli tekkinud olukord minule suureks ootamatuks. Arvatavasti olid vastuolijad ka teadlikud pooltolijate eemalviibimisest ning kasutasid juhust, et asja enda huvides lahendada. Jäime koosolekul hääletamisel vähemusse ja lahkusime koosolekult. Meie vastu toodi vastuväiteks, et minu eesmärk polevat kooskõlas „Tungla“ noorte enesearendamise eesmärgiga, vaid mina tahtvat organiseerida kogu Eesti noorsugu, milline kava olevat fantastiline ja mõttetu.

Tõepoolest võis minu kava tol ajal fantastilisena tunduda, kuna varemast ajast polnud selliseks suuremaks organiseerimiseks ühtegi pretsedenti, kogemust või eeskujut. Mõtte uuduse tõttu kannatasid esimesed ÜENU organiseerijad ka mujalt palju vastuseisu, mõnitamist ja pilget. „Tungal“ aga oli kujunenud

N. Ü. „Tungla“ juhatus 1918. a.

Istuvad vasakult: Gustav Härm, Emma Intal, Marie Rääk, Eduard Viiralt. Seisavad: Helmi Allik, Aug. Pakosta ja August Kook.

juba omavaheliseks koduseks ringiks, millest ei tahetud loobuda.

Nii oli meie lahkumine „Tunglast“ puhtideeline, kuna meil isiklik vohekord jäi edasi alati sõbralikuks.

„Tunglast“ lahkudes oli esimeseks mureks hakata koondama oma põhimõtete pooldajaid „Enesearendajate rühma“ nimetuse alla. See nimetus oli vaid sildiks, kuna mul polnud mingit kavatsust luua mõnd pidevat enesearendajate organisatsiooni, ent oli vaja organiseerimise tugipunkti. Enesearendajate rühma ümber koondusid „Tunglast“ lahkunud liikmed, kuid tuli juure ka teisi noori. Kooskäämise kohaks oli minu õpilaskorter Uus-Tatari tänaval, kus väikeses toas korraldasime referaatide- ja vaidlusteõhtuid ning arutasime ka poliitilisi küsimusi. Oli Saksa okupatsiooniaeg, ning olime sunnitud tegutsema pörandal. Mäletan juhust, kus sain kusa-gilt Eesti Välisdelegatsiooni teadaande Eesti Vabariigi de facto tunnustamise üle. Kutsusin kohe rühma koosolekuks ja teate ettelugemiseks kokku, millest kõik väga vaimustatud olime. Otsustasime seda teadet kõikjal salaja levitada rahvale. Avalikult seda muidugi ei tohtinud.

„Tunglast“ lahkumine oli minule väga raske, kuna olin aastate jooksul temaga kokku kasvanud. Vaatasin temale kui oma kätetööle, mida tuli teistele jätta. Nüüd tuli aga jälle kõigega otsast peale hakata. Kõigiti kaalusin ja mõtlesin asja järele, kas ma ehk olen siiski eksiteel, kas on mu plaan tõesti liig fantastiline ja läbiviimata, nagu seda mulle igalpool öeldi. Kas ei ole siiski parem alistuda ja „Tunglaga“ kompromissi otsida? Võtsin Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse „Tungla“ põhikirja kava, lugesin veel kord hoolikalt läbi. Mis oleks kui ma ta hoopis katki käristaksin ja tükid ahjus ära põletaksin? Kas jääks siis ülemaaline noorsoo organisatsioon asutamata või tuleks keegi teine, kes selle ikkagi asutaks? Ei, kunagi mitte! Mitte sammu tagasi, vaid ikka idasi, mitte alla anda ja ennast narriks teha. Saagu mis saab! Nii sähvatasid minust läbi vahest kahtluse mõtted, kuid seda vaid hetkeks.

Järgmisel momendil olin jälle otsustav ja kindel. Tundsin endal nagu mingit kohustust või missiooni ülesseatud eesmärgile jõudmiseks ning iga päevaga sain selle ulatusest haaratud, et enam ei tulnud meeldegi raskused ega teiste arvamisid.

Olgu tähendatud, et kuigi minu ümber oli kogunenud salgake noori, kes olid päris arm-sad inimesed, siiski ei tahtnud keegi neist olla algataja, juht ega organisaator. Nad tulid küll kaasa, kui neid kutsuti, kuid omaalgatus-likult nad midagi ette ei tahtnud võtta. Nii seisin peagu täiesti ükski kogu oma kavatsus-tega, kellelt võib olla vahest teised midagi ootasid. „Tunglas“ olid mitmed anekad noored, nagu praegune ooperilauljanna pr. L. Loo-Talvari, kunstnikud Eduard Viiralt ja Paul Liivak, kes kaks viimast ka ÜENU-asse üle tulid, kuid nemadki olid enam tagasihoid-likud ja passiivsed. Enesearendajate rühma oli tulnud hiljem ka Voldemar Leemets (hil-jem helikunstnik), kes aga alguses oli iga-guse organiseerimise vastu ja kes oli bo-heemlase hingelaadiga. Ta leidis, et organi-satsioon on kammitsaks loovale vaimule ja et meil ei ole vaja mingit organisatsiooni, vaid enesearendajate rühm peaks jääma nii nagu ta on. Püüdsin selgeks teha, et loov vaimgi saab ennast ikka paremini avaldada organi-satsiooni kaudu, kui selleks võimalused loo-dud, kuid Leemets oli ikkagi vastu. Ta oli teravmeelne vaidleja, kuid polnud organisaator.

1918. a. sügisel algas Vabadussõda ja Tal-linna Õhtukeskkoolis, kuhu vahepeal edasi-õppimise ülesandel olin astunud, otsustasid meesõpilased vabatahtlikult sõtta minna. Ka mina läksin kaasa ja organiseerimistö kat-kes jälle mõneks ajaks.

Järgmisel 1919. a. kevadel sain jälle võima-luse katkestatud tööd jätkata. Kõnelesin Õhtukeskkooli õpilasele A. Vahtmannile, rää-kisin talle oma kavatsustest. Tema oli asjast väga vaimustatud ning lubas hakata oma ko-dukohta Raplasse osakonda organiseerima. Varsti tuli Raplast minu juurde terve dele-gatsioon, õpetajatega eesotsas, mult informat-siooni saama. Pikalt ja laialt seletasin neile oma põhimõtteid, millega nad olid väga nõus ning lubasid Raplasse osakonna asutada, kuhu ka mind kutsusid. Möödus paar nädalat ja Rapla osakond oligi asutatud esimese ÜENU osakonnana. Kutsusin Enesearendajate rühma koosoleku kokku, et rühma liikmeid Rapla osakonna asutamise informeerida, kokkutul-nuist Tallinna osakond asutada ja ÜENU põhi-kiri vastu võtta. Põhikirja arutamine küll läks, kuid osakonna asutamisest ei saanud asja, kuna Leemets oli kategooriliselt paari kaaslasega selle vastu ning vastasel korral lubas ta rühmast lahkuda. Arvestasin sellega, kuna kartsin lõhenemist, ning lükkasin asuta-

mise edasi soodsamale juhusele. Põhikirja läbivaatamisel otsustati kustutada nimetusest lõpp „Tungal“ ja võeti vastu praegune nime-tus „Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus“.

Ka oli vaidlusi selle üle, kas võtta keskor-ganite nimetusena tarvitusele „üldjuhatus“ või „keskjuhatus“. Otsus langes siiski „keskju-hatuse“ ja „kesk-revideeriva toimkonna“ ka-suks.

Ka nimetuses sõna „ülemaaline“ asemel ta-heti võtta üleriigiline, mille vastu mina väit-sin, et meie sihiks on eesti noori organisee-seerida mitte ükski Eesti riigis vaid ka väl-jaspool Eestit, kuna ka põhikirja tekstis oli öeldud: ühenduse eesmärk on eesti noori or-ganiseerida Eestis ja väljaspool Eestit, kus eestlased elamas. Nimetus jäeti siis muut-mata, kuid adv. Ado Birk, kellele põhikirja viisin juriidiliseks läbivaatamiseks, leidis sea-dusega mitte kooskõlas olevat, et organisat-siooni tegevuspiirkond ulatab väljaspoole riigi piire, mistõttu see põhikirja tekstist kustutati.

Pärast on tegelik elu näidanud, et ÜENU-l on siiski osakondi ka väljaspool Eesti riiki olemas. Ka Setumaa, mille saatuse pärast seni eriti olin muret tunnud, liideti hiljem Eesti-Vene rahulepingu kaudu Eestiga.

Nüüd hakkasin eriti kiirustama Tallinna osakonna asutamisega, kuna kartsin ta lõ-henemist, sest mulle teatati, et Leemets mõne teisega oli otsustanud välja astuda ning tei-seks tahtsin hakata uusi inimesi juurde tõmbama õhtukeskkoolist. Kindla organisat-sioonita ei saanud kedagi kuhugi kutsuda. Hakkasin koosolekuks ruume otsima. Pika otsimise järgi sain luba Vestholmi gümnaa-siumis Kordese tänaval koosoleku pidami-seks. Saatsin kohe kutsed välja. Koosolekule oli ilmunud ligi paarkümmend noort, kes ühel häälel otsustasid asutada Tallinna osakonna. See oli mai kuu algul 1919. a. Leemetsa ma seekord koosolekule ei kutsunud, kuna kart-sin, et tema asja takistab. Kuid hiljem hakkas ka Leemets ÜENU-s kaasatõõtama ja juhatas esialgu ÜENUTO laulukoori.

Muuseas oli õhtukeskkool saanud ÜENU-le hääks taimelavaks. Siin õppisid juba elu-küpsamad maapäritoluga õpilased, kel noor-soo organiseerimise ja kultuuritöö vastu lei-dus huvi. Kutsusin ja valisin siit endale esialgu kaks kaastöölist: Eduard Riismann'i (praegune Riigivolikogu liige Riisna) ja Ja-kob Veide (end. Riigikogu liige Loosalu), kelledele ma oma põhimõtteid selgitasin ja

kes sellega täiesti päri olid. See oli esimene kord minu elus, kus ma omale kaastöölisi otse valisin, kuna varem olin töötanud koos juhuslikult. Selles valikus ma ei eksinud ega ole seda ka kunagi pärast kahetsehud.

Need kaks andekat ja energilist noort meest said ÜENU mõtte kandjateks, eestvõitlejateks ja organisatoriteks. Algas hoogne organiseerimistöö ja organiseerimise raskused ei lasunud enam ükski minu, vaid meie kolme õlgadel. Peagi järgnes neile kahele ka Aug. Meikop tegelasena ja kõnelejana. Pakkus lõbu nende meestega koos töötada ja meie tegutsesime täiesti kooskõlas ja käsikäes. Kõik kavatsused ja plaanid arutasime ühiselt läbi. Ka tööjaotuse viisime endi vahel läbi. Loosalu asus juhtima suure energiaga Tallinna Osakonda, mina Keskjuhatus, kuna Riismann sai Keskjuhatus sekretäriks. Minu korter Tartari tänaval muutus sõna täies mõttes organiseerimise staabiks. Kuulduis ÜENU asutamisest levis kiiresti ka väljaspool Tallinna ja iga päev tuli hulk kirjalikke ja suulisi järelepärimisi informatsiooni saamiseks. Organiseerimistöö käis täies hoos. Polnud öö-päeva ega pühapäeva rahu. Lühikese ajaga oli organiseeritud terve rida osakondi ja noored kohapeal tegevusse rakendatud, nagu Kuusalu, Kehra, Kiltsi, Hageri, Nõmme, Paldiski osakonnad. Mis meile nüüd aga suuri raskusi tegi, oli ruumide küsimus. Lühikese ajaga vahetasime mitmed ruumid, nagu Kirsipuu progümnaasium, Tartari t. Algkool jne. Pea sai ka põhikiri registreeritud ning nüüd otsustasime hakata sidemeid looma ka teiste noorsooorganisatsioonidega. Kõigepealt Tartu noorsooga. Kaks korda sõitsin 1919. a. suvel Tartu sealsete noorte esindajatega läbi rääkima, et moodustada nende organisatsioonidest ÜENU Tartu osakonda. Põhimõtteliselt olid tartlased sellega nõus, kuid soovisid, et Keskjuhatus tuleb Tartu kui kultuurikeskohta üle viia. Samal suvel sõitsid tartlaste esindajad ka kolmel korral Tallinna meiega läbirääkima, kuid asi edasi ei nihkunud, sest et kumbki pool ei annud järgi. Ka Soome noorsooga tahtsime nüüd juba ühendusse astuda ning kavatsesime Soome sõita, milleks laeva saamiseks käisin palju kordi Soome saatkonnas, kus lõpuks sellele soovile vastu tuldi ning 1920. a. kevadel sõidetigi Soome külas-käigule. 1920. a. kevadel lõpetasime gümnaasiumi ning kavatsesime Tartu ülikoolis edasi õppida, sellepärast hakkasime aegsasti

vaatama endile järeletulijaid. Vahepeal kerkisid esile uued juhid ja organisatorid, nagu August Meikop, Alfred Uus, Gustav Abreth, Paul Reimann j. t. Kõige suuremad teened on ÜENU suhtes kahtlemata Aug. Meikopil, kes on ÜENU organiseerimise ja eestvõitlemise teinud koguni oma elutööks. Hilisematest ÜENU juhtidest ja organisatoritest on eriti silmapaistnud praegune Keskjuhatusesimees A. Keller ja V. Roopere.

Olgu veel tähendatud, et ÜENU-d organiseerides ei teinud meie kellegi vahel vahet, ei linna ega maanoore, ei haritlase ega harimata inimese, ei kapitalisti ega töölise, ei uskliku ega uskmatu vahel. Nii käisime meie Balti puuvilla kiutööliste endi põhimõtteid propageerimas ja noorsoolaste hulgas oli küllalt töölisi, mis oli väga tähtis kodurahule sel põneval klassivõitluse ajastul. Kõik olid teretulemast meie organisatsiooni eesmärkide taotlemiseks.

Ka „Tunglaga“ püüdsime veel sidemeid hoida ja teda osakonnaks saada, kuid sellest ei tulnud midagi välja ning mõne aasta möödudes tegelaste laialivalgumisel jäi „Tungal“ elujõuetuks ja likvideerus, andes oma arhiivi üle ÜENU Keskjuhatusale, kuna palju liikmed olid juba varem ÜENU-sse üle tulnud.

Tartus organiseerisin 1921. a. Loosaluga ÜENU Tartu osakonna, kuhu ka Tartu vastuseisjad liikmeks astusid.

Nrsl. Riismann oli Ameerikasse sõitnud.

Tartust olin noorsoolastega alalises läbi-käimises ja kirjavahetuses.

Nii lõppes esimene järk ÜENU organiseerimistööst. Inimesed on muutunud, kuid ideed on jäänud ja ÜENU on saanud paljude noorte seltskondlikuks koduks ja südameasjaks.

ÜENU asutajad tulid maalt ja koos linna-noortega haarasid nii linna kui ka maa, kui ka kõik rahvakihid, jäädes väljaspoole poliitilisi võitlusi. See Eesti rahvatervikluse taotluse suund on osutunud õigeks ja on ÜENU-le annud tema elujõu. Ka palju muid ÜENU algatusi on hiljem riiklikku tähelepanu ja tunnustust leidnud, olgu nimede eestistamise, noorsoo organiseerimise, omakultuuri või teised rahvuslikud üritused. Püsigu ÜENU ka tulevikus väljaspool poliitilisi võitlusi ja kujunegu ta jõuliseks Eesti kultuuri ja Eesti rahvasterviklust edasiviivaks teguriks. Kord algatatud töö praegustele edasiviijatele palju tervist ja jõudu. Elagu ÜENU!

ÜENÜ-le 20. aastapäevaks

*K*ord eretas, veretas taevas
maid uputas sõdade saast,
kui vabadus saamisevaevas
tõe teostas me isamaast!
Üle varemete, tuleriida
sõrm koputav leidis me piida -

Töö määratu, vääratud ajast,
maid haldas mil võõraste võim,
taas ülemlauseks sai, rajast
läks rajani loojate põim.
Küll langenuid sellelgi rindel,
töös loovaski tõde ei kindel!

Aeg muutunud, luutunud kõigest,
peab endas mis trellitet võlv,
see aeg tõest põimiti õigest:
„Tund sullegi, järelpõlv!“
- Aeg noortele oli see tulla,
tuua maapeale päikesekulla!

Nii halavalt, palavalt armas,
taga aastakümneid paar
kõik näib see, tuule kant narmas
kui oleks too aastate haar,
sest vahemik kõiksusse lastu
täna surut me silmade vastu!

Taas eretab, veretab taevas
maid uputab sõdade saast,
taas vabadus võitlustevaevas
veel hoiab tõtt isamaast!
Üle varemete, tuleriida
keda tänapäev kuhu ei viida? ...

Taas sajatab, pajatab pasun,
meis küsimust kumatab hõik:
„Maal isade homme kas asun,
siin, oma kus leivalõik?“
Jääb küsimus mõnelgi huulde,
jõud vastata viiakse tuulde! ...

Kas raskuda, laskuda nooril
aeg, andmas abitult teed
nüüd hävingut külvaaval vooril,
mil lasub jõu põlastav need?
Kas pageda raudsesse peitu
all ajastu hävitusheitu?

Ei! Sõtkuval, nõtkuval tunnil
tõtt võidule aita ei luks!
Ürgvabadustahte vaid sunnil
peos nooruse peitugu tuks!
Hoit kivigi lingu sees peidus
on purustav tulevas heidus! ...

Ei küsida! Püsida rindel,
kus kõige ohtlikum liin,
see nooruse kohustus kindel
töövõitluses sünnimaal siin!
Keset ajastu hävingusõudu
me varume loojate jõudu! -

Võib viskuda, kiskuda vara
tuul kodudest, kogund mis käed,
kui ainsagi sõna ta ara
me surutud huultel nüüd näeb!
On õigus ju tugeva toimes
ja tapmiseks pingutet oimes! -

Taas sajatab, pajatab pasun,
ta kõlas on teinegi hõik!
„Maal isade aegadest asun,
kus oma mul leivalõik,
on eilsest homsesse määrat,
saab anastus kõikidel väarat!“

Las eretab, veretab taevas,
maid ujutab sõdade saast,
küll vabadus katsumisvaevas
tõtt hoiab me isamaast!
Üle varemete, tuleriida,
sõrm õiglane leiab kord piida! -

Jvar Paulson

Maamoraal ja moodne mentaliteet

Eesti noorusele noorsoo-
pidustuste puhul juunis 1940.

Riikliku iseseisvuse ajastul on Eesti põllumajanduses osutatud suuri edusamme. Väidetakse, et praeguse põlve poole inimesa saavutused on seal suuremad kui kahel eelmisel põlvel kokku. Selle tagajärjel on nüüd eestlane pärisperemeheks maal, mida ta ise harib.

Maarahva enesetunnet ei ole põllumajanduse edu vastavalt mitte süvendanud. Vastupidi, see on koguni nõrgenenud. Nõrgenemine ilmneb maaelu vähenevas eelistamises, maatöö alahindamises ja rahvastiku siirdumises maalt linna.

Nagu paljud teised tsiviliseeritud rahvad, seisame meiegi raske probleemi ees, kuidas süvendada maarahva enesetunnet selliselt, et elu maal leiaks väarikat hindamist.

Linna meelitavaiks väärtusiks peetakse üldiselt tsivilisatsiooni intensiivsest rakendusest tingitud elumugavusi.

Rahvastiku sidumiseks maaga soovitatakse sellepärast tsivilisatsiooni-hüvede tõhusamat rakendamist ka maal. Arvatakse, et maaelu urbaniseerimine lahendab probleemi.

Tunnustades tsivilisatsiooni-hüved, nagu kerge töö, pikk vaba aeg, uhke riietus, maitsev toit, elektrivalgus, raadio, tramm, auto, kino, kohvik, teater, kirev seltskond ja muud sellelaolised mõnud ning mugavused, absoluutseteks eluväärtusteks, ei ole mingit alust takistada inimestele nende haaramist. Ja kui need on kergemini haaratavad linnades — ning seda nad on — miks siis pidurdada inimeste siirdumist sinna?

On nende väärtus aga ainult suhteline, siis on vaja täit selgust eeldusist ja tingimusist, mille olemasolul need väärtuse omavad.

Selles mõttes on selge, et tsivilisatsiooni-hüvede väärtus ei sõltu niivõrd

ruumist ega ajast, kus ja millal neid kasutatakse, kuivõrd peamiselt otstarbest, mille teenimiseks neid rakendatakse. Seepärast on vaja tunda ja hinnata inimeste tarbeid, mille kergemat rahuldamist peab võimaldama tsivilisatsioon.

Tarvete hindamiseks vajame väärtuste mõõdupuud. Eluväärtuste ja -tarvete hindamise mõõdupuuks inimesele on tema tõekspidamised, ta maailmavaade, ta moraal. See on kõigi nende vaimsete nähete kogumik, millest sõltub inimese meelsus, ehk moodsas terminoloogias: mentaliteet.

Meelsusel on inimelus üksikult kui ka kõigis ühiskondlikes suhetes põhjanev tähtsus. Meelsusest oleneb inimese isiksuse väärtus, ta seesmine jõud või jõuetus, ta arengusuunad ja sihid, ta elumõtte ning -käsitus. Üksikisikute meelsusest omakorda sõltub suurel määral rahva elukäik — tema õnn või õnnetus, ta edu või ebaedu, ta sotsiaalsete kihtide rahu või rahulolematus. Erilise tähtsuse omab üksikisikute meelsus väikerahva elus. Sest arvuliselt väikese rahva tugevuseks ja tema eluõigust määravaks teguriks on üksikute rahvaliikmete isikuline täius: nende vaimne omapära ning moraalne kindlus.

Samuti nagu maarahvas on rahva füüsilise elujõu aluseks, nii on maarahva meelsus rahva vaimsete ja kõlbeliste jõudude aluseks ja allikaks. On maarahva meelsus terve ning õieti hälestatud, siis on ikka veel kindlustatud rahva elujõulisus. Tekkivad aga siia mõrad, hakkab kõikuma maarahva moraal, siis on häiritud kogu rahva elujõu alused.

Hävitavad sõjad, ebastabiilsed poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed olud on kõikuma pannud rahvaste morali. Vanad kõlbelised väärtused on troonilt tõugatud. Uusi asemele pole leitud. „Mitte selles ei seisne probleem, et massinimene oleks vahetanud

vana moraali uuega,“ ütleb Ortega y Gasset — tänapäeva suuremaid mõtlejaid — „ei, vaid selles, et inimene tahab enda elu juhtida üldse ilma moraalita.“

Ortegal on selles täieline õigus. Moodne inimene ei tunnusta enam mingit jumalust. Ta on nüüd ise enda jumal. Ta käsuõpetuseks on ta soovid, ihad ning kired. Tema evangeeliumiks halastamatu egoism; meelelised lõbud ning naudinud. Vanad tõed tööst kui loomisrõõmust, seesmisest aust, lihtsast ja loomulikust elust, enesevalitsemisest, elutarvete valikust ja piiramisest, iseloomu kindlusest, usust, lootusest ja armastusest ning nende hingepuhastavast ja vaimuülendavast mõjust on unustatud. Uusi elutõdesid nende asemele pole leiutatud.

Moodne mentaliteet on vallutamas maailma. See käsitleb elu ilma püsivate tõdedeta, eksleb alatises skepsises ja kahtleb kõigis elu tõelisis põhi-väärtusis.

Moodsal mentaliteedil puudub Püha Kiri, sest ta on moraalitu ega tunnusta mingit pühadust. Sel puudub ka vaimne pale, sest ta on seesmiselt tühi ning vaimuvaene. Sel puuduvad tõekuulutajad — apostlid ning prohvetid — sest tal ei ole tõdesid. Tal puuduvad ta eluõiguste eest end ohverdavad märtrid, sest tas ei ole elu; ta on uimastav ja surmav.

Moodsal mentaliteedil puudub ka kodumaa — ta on kosmopoliitne. Tal puudub rahvuslik aluspeind, olles internatsionaalne. Ta meelsamaks levimisalaks on suurlinn, sest ta taime-lava on massid ja hulgad. Ta leviku edukuse määrajaks on tsivilisatsiooni arengu aste, sest ta eelistab tehnikat ning masinaid. Ja ta ainsaks ideoloogiliseks aluseks on elu mehaaniline käsitus, enesekummardamine ning ma-teeriakultus.

Kõigest sellest tingituna on moodne mentaliteet ebaeluline, ebatõeline ja ebamoraalne. Ta on rahvaste elujõudu kurnav, inimese isiksust hukutav ja kultuuri edu pidurdav.

Moodne mentaliteet on vastuolus põlise maa vaimuga — maa-rahva kõrge moraaliga. Sellepärast sattuksime vihma käest ainult räästa alla, kui meie maaelu urbaniseerides unustaksime selle põlised moraalised alused ja laseksime end vallutada maa moodsast mentaliteedist. Et seda mitte ei sünniks, tuleb maaelu tsiviliseerimise ja urbaniseerimise kõrval süvendada ja kaitsta maarahva moraali. Maaelu küsimuste lahendamisel ja põllumajanduse korraldamisel peame eriliselt silmas pidama Vabariigi Presidendilt K. Pätsilt püstitatud juhtmõtet, et „ainult kõrge moraalne aluspõhi põllumehe töös — see peab meid edasi viima!“

Põline maamoraal uskus, et „maa katab kõik kõverused“; et sellest hoovab kooskõlaline ja täiuslik elu, et „tõde kasvab üles maa seest.“ — Moodne mentaliteet aga usub, et maa on „kõveruste“ kodu, kust tuleb eemalduda; et vääriline elu voolab asfalt-tänavail ja et maast kasvav tõde omab alles siis väärtuse, kui maasse paigutatud kapital ta ekspluaateerijale annab küllaldast intressi.

Põline maamoraal hindas talus kodu, kus „koorukegi parem kui võileib võõrusel.“ — Moodne mentaliteet aga taotleb: „kus kõht, seal kodu; kus õhtu, seal õomaja.“ Kodune kuulsus on nüüd asendatud seltskondliku hiilgusega ja avaliku välise säraga, milleks taluelu oma lihtsuses ja looduseläheduses pakub vähe võimalusi.

Põline maamoraal hindas kõrgelt talupoja seisust. Adra taga kõndijat peeti auväärseks ning õigetele käijaks. Ta sotsiaalset tähtsust rõhutab vanasõna, mis lausub: „Talupoeg on tööle tarka, toidab saksad, toidab sandid, toidab ilbakad isandad.“ Talupoja enesetunde aluseks seati täie õigusega nende hüvede annus, mida ainult tema on võimeline ühiskonnale andma ja ilma milleta üldse pole mõeldav elu ei sakstel, ei santidel, ei kellelgi muul. — Moodne mentaliteet aga alavääristab talupoja seisust, omistades seda ainult neile

kohaseks, kes kuski mujal ei suuda tulla esile. Põllumeest püütakse kujutada kui mingit ühiskondlikku santi, kes suudab vee peal püsida veel tänu teiste kihtide toetusele ja armuannile, ja seda hoolimata sellest, et ta ka tänapäeval ning moodsas ühiskonnas on isegi teda alahindavate sakste, ja igasuguste „ilbakate isandate“ ainsaks toitjaks.

Erilise ning keskse väärtuse omistas põline maamoraal tööle. Tööd loeti rikkuse aluseks. Seda ei lükatud mitte homseks, vaid tehti täna. Vارا asuti tema juure, hilja mindi ta juurest voodi. Töö järgi kiideti inimest. Töö juurest võeti naine. Tööst tunti rõõmu ja teda hinnati veel mitmes muus suhtes.

Seda täiesti põhjendatult. Sest tööta ei ole maailmas loodud midagi suurt ega püsivat. Tööga on ka meie rahvas loonud oma suurimad väärtused. Kultuur, edu ja töö need on kolm üksteisest lahutamatu suurust. Tunustades töö erilist tähtsust on meie Uus Põhiseadus selle seadnud iga töövõimelise kodaniku auks ja kohuseks.

Moodne mentaliteet tunneb ainult töö kohustuslikku külge. Töö auväärus on sellele mõtteviisile võõras. Tööta eluvõimalusi hinnatakse kõrgelt. Töös nähakse raskust ja needust. Sellest siis ka tööst hoidumise, kerge töö ja lühikese tööpäeva ideoloogia.

See on nõrkuse ideoloogia. Maarahva põline töömeelsus seda ei tunnud. Töö kergus ja raskus ei olnud selle meelsuse järgi töö objektiivsed tunnused vaid ainult subjektiivsed. See olenes tegijast. Laisal oli iga töö raske, virgal aga kerge. Samuti ka tööpäeva pikkusega. Orjal oli see alati pikk, isandal lühike.

Et töö muutuks orjalikust askeldusest vaba inimese auväärseks toiminguks, tuleb see jälle seada põlise maamoraali hinnangute alusele. Raske töö mõiste asendada loomisrõõmu mõistega, lühike tööpäev eduka tööpäevaga ja töö materjaalse tasuvuse kõrval

seada aukohale ka selle vaimne ning moraalne tasuvus. Moodsa mentaliteedi tööpõlgamine peab muutuma vana moraali tööarmastuseks. Ainult siis on realiseeritav Põhiseaduse eeskiri tööst kui kodaniku aust.

Nii on elu põhiväärtuste hinnangus moodne mentaliteet diametraalses vastuolus põlise maamoraaliga. Põlise maamoraali elu põhiväärtused vaimsete tarvete näol on moodsa mentaliteedi poolt asendatud materjaalsete tarvetega. Otstarb on muutunud abinõuks ja abinõu otstarbeks.

Põline maamoraal on võrsunud meie rahva enda hingest. Teda on sünnitanud meie rahva vaim. Kastnud ja niisutanud on teda meie südame veri. Ta on karastatud meie võitlustules. Ta elujõulisus on tõestatud meie rahva kangelaslikus ajalookäigus. See pärast on see meie rahva moraal.

Moodne mentaliteet on aga meile võõras. See on importkaup. Nagu importkaup majanduses vähendab valuutatagavarasid, nii hävitab moodne mentaliteet rahva vaimseid ja moraalseid jõudusid. Sellepärast tuleb selle levikut pidurdada. Ja seda nii maal kui ka linnas.

Kui väriseb maa, siis väriseb kogu ta materjaalne pealeehitus — tsivilisatsioon. Kui kõigub maa moraal, siis närbub kogu ta vaimne pealeehitus-kultuur. Sellepärast, arendades ning süvendades maakultuuri, peame kõigepealt säilitama ja kindlustama maarahva moraali. Selleks ei ole vaja leiutada uusi moraali reegleid. Selleks piisab küllalt vanast, põlisest ning elutules proovitud maamoraalist. Vajame vaid selle uuestisündi uutes oludes.

Maamoraali uuestisünnis ja selle kaudu maarahva enesetunde süvendamises on esmajärguline ülesanne noorsool. Selle ülesande juurde asumine on akuutne seoses maaelu urbaniseerimisega. Selle edukast lahendamisest sõltub meie maakultuuri areng ja meie rahva parem tulevik.

KILDE AASTATE VARASALVEST

Kui kunstnik Paul Liivak omal ajal ÜENÜ-le märgi lõi, siis kujunes sellest õige kirju asi — noori kuuski kobaras, suur ebasümmeetriline täht, ÜENÜ nimetähed, ja kõike seda piiras karikataoline õiekuju (milles küll Tiibuse Jaak arvas näha võivat kummuli keeratud A[ateid]-d). Kes noorte suuri püüdeid ja kõrgelennulisi ideid ei tunnud, võis muidugi sellest märgist kõike soovikohast järeldada (püüdsid ju ajakirjanduslikud fõljetonistid nimetuses „noorsoolanegi“ leida midagi ühist soolaga...). Ent Ih-hii (Ago Jõger?) „Urikivis“ vastas sellele põhjalikult solvununa, nii et see vanamehele päris liig pidi tunduma: „... Praeguse aja noorusel puuduvad Teie arvaten aated — järelikult mis neil ei ole, seda ei saa nad ka pea peale pöörata. Ent noored on kõige pealt ikka noored, ja noorus on õieaeg — siis nähku kõik need, kel silmad on näha, ja ka need, kes siiski ei näe, sen rinnamärgi üldvormin õit, minupärast kas või oma potitubaka. — Ja siis need noored lopsakad põhjamaa kuused: need olid esimesed, mis pidasid kinni me pinnale sөөstuva tormi, siis kui vanad rahulikult pöösa varjun vaid selle üle mõtlid, kuis tõsta koduse puskari toodangut. — Ja siis too viieharuline täht — kas teate, Jaak, too om peremees Peedu, kes kogu ilma oma ümber laseb käia, neid koguden ja koondaden.“

See lõikav vastus on ka vist ainuke seni trükis ilmunud seletus ÜENÜ märgi tähendusest ja sümbolitest. Need sümbolid on olnud väga prohvetlikud. Noored kuused ei ole mitte ainult pidurdanud sөөstuvat tormi, vaid on üha kasvanud ja paljunenud, nii et noorsoo liikumise all võib kõneleda juba ÜENÜ liikumisest ning „peremees Peedu“ (Põhjanael) võib tunda aina rõõmu sellest suurest perest, mis tema ümber tiirleb üha kasvades.

Meenuvad veel praegu päris selgesti need alguspäevade suured vaielused — kuidas organiseerida noorsugu. Tolleaegne õige elujõuline noorteühing „Tungal“ oli arvamisel, et just niisuguse klubilise organisatsioonina, nagu tema, ongi kõige õigem noori koondada, kuna nii saavutatakse tihedam kontakt, suurem aktiivsus, ja kujundatakse organisatsiooni omapära (viimane oligi hiljem peamiseks põhjuseks, miks „Tungal“ ÜENÜ-ga ühineda ei

tahtnud). ÜENÜ asutajad — noored entusiastid, „tuisupead“ tolleaaja vaatekohalt, leidsid, et on saabunud Eesti iseseisvusega õige aeg noorsugu koondada ülemaaliselt ühte suurde organisatsiooni, ja selle organisatsiooni tegevuse siht ja lõpp-eesmärk pidi olema mitte vähem ega rohkem kui — parem inimene, parem eestlane. Muidugi oli küllalt arutlusi, vaielusi eesmärkide ja sihtide üle — need olid esialgse tegevuse üheks tänuilikumaks materjaliks, mis panid noori analüüsima ühiskondlikke probleeme, eluideaale, kultuuriküsimusi ja igasuguseid muid kõrgelennulisi asju. Aga lõpp-lahendus oli ikka lihtne — parem inimene, parem eestlane. Lühidalt ja selgelt. Ja kõik oli öeldud.

Mainimisväärne on, et juba algul püstitatud põhilased ja sihid ning isegi tegevuskava on jäänud ÜENÜ-s üldjoontes püsima seni. Kui ÜENÜ-le ette heideti tema tegevuse liialt laialivalgumist, liiga laialt haaramist, siis selgub, et selles on peitunud ÜENÜ tugevus, kuna ta oma ridades on võimaldanud kõige mitmekülgsemat ennastarendavat tegevust, olles seega täiesti selleks organisatsiooniks, mis suudab pakkuda tegevust igale noorele. Ja noorte huvid on ju väga mitmekülgised. Ei ole noortel veel praktilisi kaalutlusi ühe kitsa erialaga, haaratakse kõike ja katsetatakse kõigega, nagu mäletab nende ridade kirjutaja omagi kogemustest. Laulukooris lauldi bassi (ja vajaduse puhul tenorit), näitemängus mängiti kangelasosi, esimest armastajat, vanu mehi, kirjanduskoosolekuil peeti kõnesid, karskusharus propageeriti karskust, nohiseiti vaheaegadel malelaua taga, vabas õhus klopiti armutult nahkkuuli jne. jne. Ja mitte ainult lihtsa kaasategijana, vaid ikka juhtijana, tundes end nagu elu ühe suure ja tähtsa hooratana (nüüd tagasi vaadates — nii pisikesena ja vaevalt märgatavana...), Võib oletada, et nii tundis end enamik noori siis ja tunneb end nüüdki.

Enamik ÜENÜ asutajaid on ÜENÜ tegevuse piirilt kadunud; mõni juba manalassegi varisenud, mõned kaugele siirdunud, mõned aga tõmbunud vaiksesse perekonnaellu. Nad võiksid tunda nüüd, paarkümmend aastat hiljem, rahuldust, et nad omaaegsete kärsitute ja kogemusteta noortena oskasid leida õige suuna

ÜENÜ I Keskkjuhatuse.

*Istuvad vasakult: Ed. Riisman (Riisna), Gust. Härm, Alfred Uus.
Seisavad vasakult: Fromhold Lauristin, Anton Vachiman.*

ja õige organiseerimisevormi iseseisva elu lävel asuvatele noortele.

See suund on olnud isegi niivõrd tugev, et ta on suutnud edukalt vastu panna igasugustele võõrastele vooludele ja mõjutustele, kust poolt need ka ei tulnud. Kui hilisemal ajal poliitilised vastuolud Eesti ühiskonnas võtsid ikka teravamama ja teravamama kuju, siis suutis ÜENÜ jääda selleks kõikeliitvaks organisatsiooniks, kus ei olnud poliitilisi vahesid, ei isegi maa ega linna vahet. See ei tähenda, et ÜENÜ ridades poleks tegutsenud poliitilisi tegelasi. Siiski. Keskkjuhatuses istusid kord kõrvuti maaliitlane ja äärmine pahempoolne — mõlemad ideelised inimesed ja tublid rahvuslased (ka äärmuslane!) Huvitavaim moment siinjuures ongi see, et kõige vastandlikumate vaadetega poliitilised tegelased ÜENÜ-s tegutsesid koos väga sõbralikus vaimus ühiste üldkultuuriliste sihtide heaks. Poliitikat tehti mujal. Võib-olla oli ÜENÜ nendele selleks vajaliseks sideaineks, mis neid sidus erapooletul pinnal kõigi kihtidega. Muutub ju isoleeritus sageli koormavaks ja muudab inimese ühekülgseks, aga isegi poliitiline noor kardab instniktiivselt ühekülgset. Siiski, peab märkima, poliitilised noored ÜENÜ tegelastena olid rohkem erandlikud nähted.

ÜENÜ Tallinna osakond oli mõnda aega poliitilise partei ruumides allüürnikuks. Nii-suguse lähedase kontakti tõttu oleks võinud kujuneda päris märkamatu mõjutamine. Küllap väljaspool juba arvatigi, et ÜENÜTO on päris poliitistunud (ja temaga koos muidugi terve ÜENÜ, sest Keskkjuhatuse asus alati Tallinna osakonna juures, nii siis oli ta käesoleval juhul „all-allüürnik“). Partei auks peab aga tunnistama, et ta vähematki katset ei teinud noorte tegevuse mõjutamiseks või noorte seast omale liikmete värbamiseks. Võib olla loodeti, et see iseenesest sünnib. Aga ei sündinud midagi. ÜENÜ ümber koonduvad noored tundusid olevat päris immuunsed poliitiliste bakterite suhtes.

*

Kas on võimalik koostöö vanade ja noorte vahel? Tundub imelikuna nüüdsel ajal selline küsimus. Ometi oli see omal ajal üks akuutsemaid vaiahusaineid ÜENÜ-s ja andis põhjusi paljudele teoreetisemistele ja argumentimistele. Põhjus oli lihtne. ÜENÜ oli puhtal kujul noorte endi looming. Noored ise organiseerisid ÜENÜ-d, noored ise teda juhtisid. Vanema põlve tegelastel vaevalt oli ettekujutust, mida noored seal oma organi-

satsioonis teevad. Loomulikult oldi umbusklik. Noortel puudus ka oskus vanema põlve tegelasi oma tegevusele kaasa tõmmata. Vanema põlve tegelastel omakorda puudus huvi noorsoo „jandamistele“ ja „mässamistele“ kaasa aidata. Arusaamatused olid paratamatud. Mõningad väärnähted koolinoorsoo liikumises (Viljandi kongress) sundisid noorsoo liikumisele koguni eitavalt suhtuma. Noorte vaimustustuld jahutasid tihtilugu ootamatud külmavee sähvatused küll siit ja sealt. Aga see ei suutnud vaibutada veel tegevusindü. Ei, isegi ärritas ja ergutas. Ja kui võimalus oli, sähvati vastu.

„Vähe leidub noorsoo liikumise kaitsjaid, neid ei olegi, välja arvatud noored ise,“ kurdab Eddy Jürisson 1925. a. „Urikivis“, „muidu aga antakse noortele alati leiva asemel kivi. Noorsoo liikumise ja selle ideeliste juhtide peale peetakse alati klaperjahti (kuigi seda püütakse teha sageli variseerilikult noorsoo sõbra maski all). Tuuakse välja tolmunud „tõed“ kasvatuseteadusest, püütakse leida sidemeid noorsoo liikumise ja üldse kurja vahel, mis praegu maailma rõhub.“

Muidugi puudus sel ajal veel arusaamine noorsoo liikumise tähtsusest. Nüüd on noorsoo organiseerimise vajadus endastmõistetav. Kuid kindlasti tuleb otsida tolleaegsete vastolude põhjusi ka noorte ja vanade tegutsemise iseloomus. Noorte tegutsemine on impulsiivne, jõuline, omakasupüüdmatu. Energiat tundub jätkuvalt lõpmatuseni. Majanduslikkudel hüvedel ei ole neis aastates veel suurt tähtsust. Vanema inimese tegutsemist kannab aga juba teine põhimõte — mis ma sellest kasu saan, mõtleb ta sageli oma toimingute juures. Noorsoo egoismita idealismi asendab majanduslik kalkulatsioon. Kultuurilises tegevuseski vanema põlve inimene on väga reserveeritud, aega kokkuhoidev, püüdes tegeliku töö veeretada palgalistele jõududele.

ÜENÜ oma esimestel suurtel organiseerimisaegadel ei kujutanud üldse ette tasu maksmist oma ridades tehtava töö eest. Ja ometi tehti määratu suurt organiseerivat tööd, milleks vaevalt suutelisedki oleksid olnud vaid palgahuvist töötavad inimesed. Muidugi ei kütündinudki ÜENÜ majanduslik jõud mingisuguste tasude maksmiseni.

Vanade ja noorte vahetõde analüüsis eriti agaralt „noorsoo teoreetik“ Emar Eme (Voldemar Leemets †, ÜENÜ asutajaid ja Tallinna Osakonna esimene esimees).

„Vana seltskondlik kord, kõlbluse ja esteetismi väärtused varisevad noorte päalesurumisel,“ kirjutab ta 1923. a. „Urikivis“. „Noored on ikka „mässajad“, tegutsegu nad Itaalia vabadusvõitluses, prantsuse revolutsioonis, moodustagu Vene 70 aastate idealistliku liikumise või kultiveerigu „futuristlik“ kunsti. Kuna vanad „ajaloo raskeid rattaid“ kardavad, tormab noorus, hinges „elu tuli“, võitlusse, riskeerib ja hüüab kadu „nendele, kes näevad und“. Vanad nimetavad nooruse tuld hädaohlikuks ja hoiatavad noori „ärakõrvetamise eest“, noorus nimetab vanade tuld „vettinud raagudest hingitsevaks loiduks, paras karjapoistele käsa soojendada ja kartulid küpsetada“. Antagonism noorte ja vanade vahel on olnud igal ajal ja püsib alati, tõustes erakordselt teravaks murrang-aegjärkudel. Peeter Suur, barbaarset Venemaad europaseerida püüdes, leidis opositsiooni vanameelses bojaar-konnas; tsaar-reformator oli sunnit esinema sarnase ebataktikaga, et isiklikult auväärt bojaaride arsinapikkused habemed maha kääritas. Samuti leidis Noor-Eesti liikumine vastasrinna vanameelsete keskel; nooreestlase loosung „Enam euroopalikku kultuuri!“ tõlgitseti vanade poolt „saastaks, korjat Euroopa suurlinnade bulvaarelt“. Noorus otsib uusi teid, vanad säilitavad traditsiooni — see on olulisem vahe noorte ja vanade psüühikas.“

1929. a. albumis „Kümme aastat noorpõlve“ täiendab Vold. Leemets oma analüüsi, kuid nüüd kõlavad sellest juba kompromissi toonid:

„Vanad! Teie olete ju kõik olnud noored. Teie peate seepärast noorust mõistma! Kui teie olete väsinud, siis ärge nõudke, et noored teie pärast enda teipot vähendaks, teid ootama jääks. Ärge pidurdage noori! Sest vanadel on kergem mõista noori, kui noortel vanu. Kui noor vanade psüüholoogiat ainult a priori kujutleda saab, siis vanad tunnevad noori a posteriori.“

Ei saa siiski ütelda, et vanad kasvatus-tegelased üldiselt ja eranditult noorsoo organiseerimise vastu oleksid olnud. Tolleaegsete pedagoogide juhtivate tegelaste hulgas leidis mehi, kes siiski noorsoo liikumise eest julgelt välja astusid. Neid tegelasi tuleb mäletada! Kuid noorsool oli vanade hulgas rohkemgi sõpru. Kui 1929. a. sügisel asutati ÜENÜ Kesknõukogu, siis selgus, et küllalt on neid vanemapõlve tegelasi, kes tahavad mõista ja suudavad mõista noorust. Nende seast

ETA juhataja K. Kornel oli vaimustatuid noorsoo pooldajaid, kel omalgi oli veel säilinud küllaldaselt tulihingelisust ja kärsitust ning kes agaralt aitas moodustada Kesknõukogu ega pidanud paljaks asumast ka Keskjuhatause esimehe kohale. Ja nüüd aastate möödudes näeme me veel Kesknõukogu ridades noorsoolaste usaldatavamate sõpradena ja abilistena Riigivolikogu liiget O. Kösterit (Kesknõukogu esimees), Rahvapäanga direktorit A. Kask'e (abiesimees), Eesti Panga presidenti J. Jaakson'i (finantskomitee esimees), Linnapäanga direktorit T. Loiku, Eesti Kooli toimetajat G. Ollikut, direktor Johan Rumbergi, direktor E. Aulet, direktor Johannes Kiivetit ja teisi.

Näib, et on lõplikult kadunud vastolu vanade ja noorte vahel. Tagasi vaadates tekib kahtlus, et kas see vastolu siiski ei olnud väga palju ka noorte omapoolne. Vaevalt oli küll mingisugust põhimõtetlist vastolu. Ennemiini oli tegemist arusaamatusega ja noorte üleliigse käredusega, mis omakorda kutsus esile vanade kriitika ja vastuseisu. Rännak kutsus esile vasturännaku. Ja „vastolu“ oligi olemas. Kuid kõik see vastolu oleks kahtlemata jäänud ära, kui ÜENÜ juba algusest

peale oleks taibanud luua Kesknõukogu. Teisel aastakümnel oli Kesknõukogu järgi kindlasti vähem vajadust kui esimesel aastakümnel, kui parem hilja kui ei kunagi.

*

Aastate jooksul on nii vähe muutunud ja ometi nii palju. Näib eeskätt, et noored ei ole enam nii käremeelsed, kui Vabariigi alg-aastail. Noorsooliikumine on muutunud kuidagi mõõdukamaks ja kainemaks. Kindlasti on selles mõõduandev ka juhtiva koosseisu vananemine. Kas ei peitu siin hädaoht terve noorsoo liikumise vananemises? Oleks kahju, kui noorsoo liikumine kaotaks oma iseloomustava kärsituse ja kõrge lennu. Kas ei hakka meie siis produtseerima noori vanu, selle asemel, et säilitada vanu noortena?...

Kui nüüd noorsoo liikumine on saanud omale riikliku ja rahvusliku tunnustuse, kas ei teki kiusatused noorsugu hakata organiseerima kustki väljaspoolt komando korras ja kroonulikus vaimus šablooni ja kindla mustri järgi? On ju olnud juba mõtteid noorsoo sundorganiseerimisest ja see tähendaks lan gemist ühest äärmusest (noorsoo tegevuse eitamisest) teise äärmusse. Alati on olnud arvukas kogu neid kasvatustegelasi ja vanema põlve juhte, kes meeeldi oleksid noorsoo

ÜENÜ Vao osakonna naisring tööõhtul.

Talve jooksul valmistati osakonna liikme, tegeliku taluperenaise M. Tarre (vasakult kolmas) juhtimisel ja kaasabil kaugelt üle 100 mitmesuguse eseme. 9. juunil korraldati tööde näitus.

liikumisega nõustunud, kui nemad ainult ise oma maitse kohaselt oleksid saanud seda juhtida (ja ka niisugused organisatsioonid ei puudu meil). Kuid noored ise ei ole lugenud seda teps mitte noorsoo liikumiseks, vaid noorsoo liigutamiseks. Kahtlemata on see tabav vahetegemine. Ellu astuv ja täisikka jõudev noor vajab isetegevust, mitte liigutamist. Või kui siiski „liigutamist“ vaja on, saab sedagi nii teha, et noore oma isetegevus kuidagi riivatud ei ole. Noortelt ei tohi võtta nende suuremat rõõmu — oma algatuse, oma teostamise ja oma juhtimise rõõmu.

Huvitav asjaolu, mis arusaamist „noorte ja vanade võitlusest“ teeb veelgi keerukamaks, muutes terve loo eriti komplitseerituks, on see, et ÜENU-s ei ole kunagi vahet tehtud noorte ja vanade vahel. ÜENU-s on algupäevist peale töötanud kaasa päris kenakese aastate koormaga „noori“. Asi saab selgemaks, kui märgime, et ÜENU-s vahetegemine noorte ja vanade vahel ei ole toimunud mitte aastate järgi, vaid vaimu järgi. Juba asutajad noorsoolased deklareerisid, et nemad loevad noorteks kõiki, kes end ise noortena tunnevad, ka neid, kel pea küll hall, kuid hing ergas ja värske.

Noored asutajad uskusid kindlalt, et ka nemad ise kunagi ei vanane, vaid ikka vaimult nooreks jäävad — pruugib vaid õieti tahta. Ja peab tunnustama — noorte ridades tegutsemine on olnud küllaltki noorendav vahend. Nüüd on juba tähhelpanekute tegemiseks seljataga rohkem kui kahekümne aastane ajavahemik, millest on küllalt, et teistes oludes mõnestki noorest teha endasse tõmbunud sünget egoisti.

Alles hiljuti pajatas keegi, kes esmakordselt oli sattunud ÜENU Tallinna osakonna aastapäeva aktusele, et mis noored siin siis on — kõik puha täiskasvanud inimesed ja laulukooris laulab isegi paljaspäid!

Kuid niisuguseid paljaspäiseid noori on ÜENU-s küllaltki olnud, ja nemad on just elavamaks tõendiks, et vanadust ei määra mitte aastad.

On olnud juba „noorte ja vanade“ vastolupäevil neid vanema põlve tegelasi, kes ihu ja hingega on hoidnud noorte poole ja noorusliku tulihingelisusega noortega kaasa tegutsenud. Mäletavad veel vanemad tegelased omaaegset ÜENU Keskjuhatuset liiget ja mitmekordset esimeest F. Kreitsman'i, kes juba aastates pedagoogina (paljaspäisena!)

juhtis teatud määral noorte võitlust vanade skepsise vastu, ja temast palju aastaid nooremad tegelased ei tundnud tema ja endi vahel mingit aastate vahet. Või jälle ÜENU praegune peasekretär Meikop. Mäletan teda ÜENU algupäevist peale samasugusena ja mitte ei saa aru, et ta paarikümne aasta jooksul oleks läinud vanemaks. Ometi õlevat ta osanud juba lipsata üle 50 aastate piiri, ilma et keegi seda oleks märganud. On ka andeksantav teistele — tema juures ei ole kunagi aastad märgatavad olnud. Ta on ÜENU raudvara ja põline noor ühtlasi.

Nii siis ÜENU-d noorsoo liikumisena ei tuleks mõista mitte ainult mingisuguse ellu siirduvate, aastatelt noorte tegevusväljana, vaid nooruslikku vaimu kandva organisatsioonina. ÜENU pakub oivalisimaid koostöö võimalusi vanade ja noorte vahel, kuid ainult ühe eeltingimusega — nooruslikus vaimus!

*

Kümne aasta eest albumis „Kümme aastat noorpõlve“ lõpetab Juhan Jaik oma artikli sõnadega: „...Ühendus on astumas meheesse ning laotab alles tiibu veel võimsamaks lennuks. Ja kui kord peame ÜENU 20. aasta juubelit, siis kindlasti suudame kümme korda paremini hinnata tolle väikese algatuse tähtsust, mille ea 10-aastast kestvust nüüd pühitseme.“

Kümme aastat suurt edu oli andnud põhjust loota järgnevalt kümnelt aastalt veelgi rohkem. Võib olla lõi mõne lennukas kujutusvõime veelgi ulatuslikumaid tulevikupilte, kui nüüd juba möödunud teine kümme neid realiseerinud, aga suure väärtusega on seegi, mida lootis ÜENU tollaegse esimehena A. Meikop teise kümne aasta lävel: „Vast toob järgnev aastakümme muutusi ja noorpõlve algatusile suuremat tunnustust. Noorte optimism, noorte visadus ja teohimu celmisel aastakümnel väärivad seda.“

Arvud ÜENU arengust ilmuvad mujal ja need kõnelevad küllalt selget keelt. Takistused, mis olid siis silmapiiril, on võidetud. Uusi on kerkinud silmapiirile bürokratismi ja kihihuvi kolikambri. Ent noorte päralt on tulevik ja tulevikku teevad noored. Järelikult on kõik takistused vaid nurgatagant puhuvad tuuled noorte purjedes, mis ei suuda kauaks teelt vääratada, sest tüür on noorte käes.

MÕTTEID NOORSOOLE*

Praegune aeg nõuab suurt hoolt ja pingutust rahvusliku ja riikliku olemasolu säilitamiseks. Selle eelduseks on rahvuslikult ja riiklikult veendunud kodanik. See veene peab nii suur ja võimas olema, et keegi ei keeldu ohverdama ka kõrgeimat väärtust selle aarde säilitamiseks.

Igas eestlases on vastavad alged, ürgidud, olemas, kuid need on nõrgad, vähe arendatud ja ühtlustamata. See tingib ebakõla ja mõnikord koguni olemasolule kahjulikke väljendusid.

Noorsugu on praegusel äikesel ajal kõigil rahvastel tuleviku lootuseks. Vaadake aina, kuidas seda ümberringi rõhutatakse. See pärast langeb ka noorsoole suurim vastutus.

Vastutuskõrgusel võib end tunda ainult see, kellel on kindel pind jalgade all ja kellel truu sõber seljataga.

Mis on rahvuslusel

jalgealuseks ja seljatoeks? Ei midagi muud, kui veendeks muutunud, alateadvusse vajunud ühtekuuluvustunne ja suur elujõud, elutahe.

Rahvad sünnivad ja surevad, nagu üksikisikudki. Vastavalt on ka lühikese ja pika elueaga rahvaid, nagu inimesigi.

On elurõõmsaid, noorhingelisi vanurahvaid ja on ka väsinud, kolletanud noorrahvaid.

Ajaloo leiame rahvaid, kes end vahetevahel noorendavad, endalt maha heites tardanud eluviise, revolutsiooniliselt luues uusi.

Viimaste juure võiks kuuluda meie. Saatus pakkus võimaluse ja meie kasutasime selle sajaprotsendiliselt uute elualuste loomiseks.

Eeldused on loodud,

kuid rahvuslik elu ise, moodne ja jõuline, tuleb veel luua.

See viib meid rahvusideoloogia valdkonda, millised otsingud vaevavad meeli ja mõistust. Meie nagu tunneks mõistuse rasedust ja tahaks sünnitada midagi uut, suurt ja võimsat, mis meid kõiki kannaks läbi rasketest aegadest.

Ootame, sest tund pole veel jõudnud.

Oleks tõesti hea, kui leiaks oma ridadest vaimukangelase, kes kristalliseeriks meile endilegi tundmatud ootused ja soovid vormi, nagu seda tegi Tammsaare meie jooksva maaeluga. Siis avaneks meie kõigi silmad ja me muutuks üle õõ originaalse kultuuri loojaiks, veendunud isamaalasiiks.

See on unistus. Messias ei saa enne tulla, kui me pole seks küpsed. Tammsaare „Tõde ja õigus“ ei saanud enne sündida, kui polnud see küps, mille Tammsaare paberile

pani. Ka Tammsaare ise ei saanud varem kujuneda, kui polnud kujunenud see elustiil, mis Tammsaare tekkimisele tõuke andis.

Järeldub, nagu poleks me rahvusideoloogiale veel küpsed. Ei. Vahest koguni üleküpsenud.

Raske oleks Tammsaarel oma „Tõde ja õigus“ kirjutada 1925./30. aastate asemel 1950./60. aastatel. Praegune külaelu on juba erinev sellest, mis ta oli Tammsaare noorusaastail. Vaevalt oli meie maaelu ka kunagi varemalt niisugune, kui just aegadel, kus meie talumees, pääsedes orjusest, hakkas realiseerima sajandite unistust — vaba inimesena ja pärisperemehena pidama isiklikku talu.

Aeg Tammsaare „Tõe ja õiguse“ tekkimisele oli kõigiti küps ja soodus.

Meie rahvusideoloogia

oli juba küps siis, kui meid vallutasid raudrüütlid, kui meie võitlesime Viljandis, Leholas, Varbolas, kui tõstsime Jüri-õõ mässu, kui hävitatime meie „kuningad“ Paides. Loomulikult ei kandnud tolleaegne rahvuslus praegust sõnastust. Seda polnud tarviski. Vahe oma ja võõra vahel oli niigi selge.

Vahepeal, kuni Vabadussõjani 1918—20, toimus see, mis sünnib tavaliselt vangiga tähtajata vangistuses: raugeb elujõud ja tuhmuvad ka endise elu kõididud, pettumus ja meeleheide loovad soodsa pinna võõrastele „haigustele“.

Nii on see olnud. Rahvuslikule ürgpinnale on sadestunud võõrast tolmust igast maailmakaarest.

Mis nüüd teha? Kas on põhjust otsida ja luua koguni midagi uut? Või kas on õigust hädaldada mittekohase leidmises?

Ei seda ega teist!

Meie loeme end küll vanaks praeguse elupaiga ürgrahvaks, kuid mõttes ei taha minna kaugemale 1918. aastast. See oli ainult riigi sünd moodsas mõttes, kuid rahvuslik teadvus ulatab kaugesse halli minevikku.

Riiklik kaju ja sõltuvus võib aegade jooksul veelgi muutuda, sest see on kui organisatsioon suure inimkonna organisatsioon muutuv, kuid rahvusterviklus kui ideaal ei või kaduda enne kui hävitatakse rahvas kui ideede ja kultuuri kandja, ükskõik mil viisil.

Rahvas läheb surmale, kui ta kaotab ühenduse oma minevikuga ja tahab luua oma olemasolule uusi aluseid. Millest saab neid luua, kui need üldse niisugusel kujul loodavad on? Kas ainult võõrastest raasukestest ja laastudest, mis siia juhuslikult kokku kantud igast maailmakaarest?

See pole mingi ehitusmaterjal. Ta ei püsi üldse koos juba oma materiaalse ebaühtluse tõttu. Sellele on koguni piinlik mõelda. Milleks on üldse tarvis riismetele

*) Kõne peetud UENU Harjumaa keskkorralduse koosolekul 5. mail 1940. Tallinnas.

ja restidele mõelda, kui meil oma väärismetalli külluses. Ta on vaid aegade jooksul tuhmunud.

Kõik niisugused kunstlikud otsingud on viljata, steriilsed, ja saavutused — jõuetud vördjad, mis kaovad ühel ajal nende tekkimisega.

Kui oleme tõeliselt elanud siinses eluruumis juba tuhandeid aastaid, siis peame tahes-tahtmatult omistama ka oma tuhandeaastalistele esi-isadele mingisuguse vaimu-maailma, mis võimaldas neil elada ja võidelda. Kaevamised avastavad esemeid, mis eeldavad vastavat kultuuritaset.

Kas kaldume arvama siingi, et tolleaegne esisade kultuur, elustiil, elutarbed ja esemed olid samuti laenatud kustki mujalt, idast või läänest? Või lööme lihtsalt mõtlemislaiskusest või moodsast koktsusest kahtlustades käega: kas see kõik oli ehtne ja kas meil üldse väärilisi esisasisid oligi? Nii umbes võib praegu märgata, kui jälgida kõnelusi meie originaalsetest elulmuvustest kas laulude, helide, eluviiside või kommete näol.

Asjata on kahtlustada võõrapärase kummardamise maanias esivanemaid. Vaevalt nad oma lastetuba niivõrd võõrapäraselt sisustasid kui meie kaasaegsed või õnnistust mujalt ootasid, kui ainult isiklikest võimetest ja tublidusest.

Meie põeme

paganluse maaniat.

Sellele võime leida ajaloolise seletuse, põhjenduse, kuid sedagi on raske sõnastatult mainida. Nii suured rahvusvahelise kummardajad oleme, otsides samal ajal rahvusideoloogilisi aluseid!

Arutledes meie enne kristluse esivanemate eluviise, kombeid, moraali, süa hulka arvatud ka usulised üritused, meie parim haritlane, kõnelemata tavalisest, muutub väljakutsuvalt pilkavaks: siis elasid paganad, kes kummardasid kive ja kände, mis võivad niisugused meie ristiinimestele rohkem huvi pakkuda kui ainult muuseumiesemetena... Mis võib paganalt õppida moraalset...

Veider grammofoonlikkus.

Babiloonia, Egiptuse, Vana-Kreeka paganluse kultuuri, mõteteadust õpime ja ülistame. Vana-Kreeka kultuur, vaatamata oma paganlikule päritolule, võis saada Lääne kultuuri emaks. „Paganate“ — Sokratese, Platoni, Aristoteles'e nimed — on igale inimesele tuntud ja nende õpetused on jäänud teerajajaks inimkonnale. „Paganliku“ Kreeka mütooloogia ja jumalad on samuti tuntud ja austatavad ning need olid Kreeka kõrge originaalse kultuuri eelduseks.

Juudirahvas on tänapäevani jäänud kindlaks oma esisade usule, meie loogika kohaselt — jäänud ristimata paganateks, kuid juudid ei häbene seda ja neid ei põlga ka keegi sellepärast.

Nende olemasolu ongi ainult seega põhjendatud ja võimalik, vaatamata üksikperekondlikule laialipillatusele maailmas, sest nad on

vankumatult truuks jäänud oma esisade tõekspidamistele, eluviisidele, kommetele. Juudi esivanemate „paganlik“ moraal annab juudile nii tugeva ja võltsimatu elusisu, et juutlus moodustab maailma fenomeeni, lahendamatu mõistatuse neile, kes kardavad paganlust ja muid viirastusi.

Hiina, vanima moraalseima rahva noor naisterahvas tunneb end austatud olevat siis, kui teda peetakse või nimetatakse kuuekümne aastaseks. Niivõrd austab see rahvas oma minevikku, niivõrd on ta kiindunud oma rahva kauge mineviku sõltuvusse ja vajalikkusse tema ajalises elus.

Nii usubki ta oma rahva mitmetuhande aastalisse kultuurajaloosse, ilma et ta kunagi oleks püüdnud sõnastada rahvusmõistet või vaevanud pead rahvusideoloogia otsingutele. Teda pole kollitamas paganluse ega muud rahvusvahelised õpetused.

Ta ei veiderda ega praali oma rahva vaimuvaraga, nagu juutki. Ainult mõned „kultuurrahvad“ püüavad väljaspoolt neile näidata näpuga ja heita primitiivset nalja. Asjata oleks meilgi tahe kuuluda niisuguste „kultuursete“ perre või omistada hiinlasile eritingimusi ja põhjuseid. Neid tuleb otsida vaatleja primitiivsuses.

Järelikult on meilgi tarvis eelkõige end

tahtiraputada

külgekasvanud või külgekasvatatud ebaloogilisist eelaimdusist, jätta lapsik kollitamine patu ja põrguga jne. ja seada jalule teadlik ühendus meie rahva minevikuga.

See oleks suurimaks teeneks meie rahvuskultuurilisele olemasolule ja ainsaks õigeks eelduseks elulisele, jõulisele (mitte kunstlikule) rahvusideoloogia taassünnile. Ja seda eeldust ongi tarvis, et me end asjata ei vaevaks teoreetilise ümberhulkumisega. See oleks mõtlematu vastuoksus meie filogeneetilise arenemise taustal, ajaloolises ürgkodus, mis võib lõppeda seega, et mõnelgi meist tekib rahvuslik ümberorienterumise kalduvus, kas itta või läände.

Õnneks on

meie rahva minevikust

säilinud veel palju väärtuslikku, mida saab konstrueerida tervikuks ja mida sobiks Kreeka ja teiste Euroopa rahvaste mütooloogia kõrval tunda igal eestlasel ilma patuse paganluse kartusest. See taaselustaks meie vaimu-maailma, tõstaks enesetunnet ja ärataks alateadvuses uinuvaid jõude, milleks on tarvis vastavaid stiimuleid, ärritusi.

Miks ei peaks meie moodsa morali rajamisel lähtuma meie esivanemate kõlbusest? Kahtlemata oli seal palju nüüdele ajale ebakohast, kuid põhitoon on jäänud. Platonigi filosoofiale on tekkinud rivaale, kuid põhi-idee on jäänud ausse.

Vana-eestlase vaimu-maailmas oli samuti kui teistelgi vanarahvastel, palju ebausku, müstikat. Aga kas me nüüd oleme ebausku- või müstikavabad? Seda on kõikjal külluses, ainult kujul, mille üle tulevased inimpõlvad piinlikkust tunnevad.

Kuremaa karjakontrollassistendite koolis tegutseva ÜENU osakonna juhatus: istuvad L. Voltri, M. Heinsoo (esinaine), E. Saariste; seisavad A. Pahk, M. Põrn, A. Kullerkupp ja L. Ainsalu.

Vanarahva vaimu- ja tunnetemaailma õieti mõistmiseks peab asuma erapooletu vaateleja seisukohale, et ei minestataks hiie või Taara-usu viirastuses.

Vanarahva vaimuvaka rekonstrueerimine uuesti praktiseerimiseks näitaks primitiivsusse laskumise taht. Seda on rohkem tarvis teadmiseks, tundmiseks, hingelise seose kinnitamiseks, elustamiseks. Uute hiite loomine kiriku asendamise mõttega oleks sama raskesti arusaadav kui seniste olemasolu, kuigi nende kõlbeline väärtus ei pruugiks olla alla teiste usundite templite omast.

Küll aga oleks

hiietuledele suur

sümboolne tähendus, eriti pidulikel juhtudel, rahva ühise hingetule leegitsemiseks läbi kõikide aegade.

Nii sümboolsena peaks kasutama muudki rahva vaimuvara, ilma et ta satuks vastuollu jooksva elu tõekspidamisega või moodsa kultuuri nähetega.

Meie praegune rahva vere puhtus ei tule küsimusse, samuti kui sellest on asjata kõnelda Euroopa ja ka kogu maailma kohta üldse. Tähtis on teatud rahvusgrupi domineeriv ja kestev elamine vastavas eluruumis, keda seob ühine keel, minevik, võitlused ja kultuuripüüded.

Päris veider oleks otsima hakata, milliste keelendite esindajad mil määral on ajaloo vältel meie rahvasse oma verd seganud, nagu asjata oleks loetlema hakata neid meie rahva poegi ja tütreid, kes end on ohverdanud teistele rahvustele.

Rahva mineviku tundmine kultuurväärtusena paneb iga eestlase hinges helisema

hääli minevikust, mis toob lähemale ka kaaskodaniku olevikus ja tekitab rahvustervikluse tunde kui elulise vajaduse. Vendade õdede vahelise tundmuse tekitajaks on ju eeskätt ühiste vanemate lasteks kuulumise teadvus, ühised mälestused. Lahus, üksikult kasvatatud õde-vennad suhtuvad üksteisesse samuti kui võõrad inimesed tavaliselt, kui neil pole ühistest vanematest aimu.

Suguvenna võõrsil kohtamine tekitab peaaegu õde-vennaliku tundmuse ei millegi muu, kui teadmise tõttu, mis see teadmine tekitab kodumaast ja -rahvast hingesuigavuses.

Järelikult rahvusideoloogia hingestajaks on teatud ulatuses ühtekuuluvuse teadvus. Mida kaugemale minevikku see teadmine ulatub, seda ürgelisem ja võimsam ta on. See loob alused rahvuslikule omapärale, mis sõltuvad rahva ühistest omapärastest iseloomujoontest, vaimumaailmast, karakterist.

Sellele kaastades sotsiaalse koostelamise vahetõrki ja võimalusi, ongi rahvusideoloogia põhitallad käes, millele nüansse annab jooksev poliitika, ilma et tarvis oleks rahvusideoloogiale sõnastust anda päheõppimiseks või maailmast kuulutamiseks.

Oluline on aga rahvale vastavalt ta ajaloolisele minevikule

luua elustiil,

mis on tähtsaks rahvusomapära väljendajaks.

Raske on teha rahvast juttu, kui iga ta algüksus — perekond — maal või linnas, elab omal viisil, mis talle külge hakanud kas märkamatu või teadlikult igast maailmakaa-rest. See ei lase tekkida rahvus-kodutunnet,

mis igale rahvaliikmele siis teravalt silma torkab, kui ta satub võõrsile.

Meie ühiskond nii maal kui linnas on elamas ebauhtlast stiili ei mitte seepärast, et ta seda alati oma ajaloo vältel oleks teinud, vaid et sisse on tunginud võõraid kombeid mujalt. See oli võimalik ainult tähtajata vangipõlve tõttu, mis tegi lõhestunud inimhinge vastuvõtlikuks välisele rohkem kui seda tarvis oleks olnud.

Nomaadistumine,

rändinimeseks muutumine võidab pinda. Inimesed ei püsi paigal, vaid meelsasti rändavad, maalt linna ja mujale. Rännatakse turisina, rännatakse aga enam elukoha vahetamise sihiga.

Rändamine

on häid, aga ka halbu külgi. Huvireislane õpib tundma oma kodumaad ja rahvast. See on kasulik. Kuid uue elukoha otsijate rändade mõjuvad negatiivselt. See võõrutab kodust ja süvendab inimeses ükskõiksust tööala, töö headuse ja korralikkuse suhtes. Tekivad „kraavihallide“ tüübid.

Rändaja satub sageli halba seltskonda, tumeade jõudude paalusse. Lõdvenevad rahvusluse sidemed ja asenduvad rahvusvahelisusega.

Rändaja sidemed kodupaigaga on lõdvad. Linnaiirnikul on ükskõik, mis tänaval ta elab. Ta võiks iga kuu, koguni iga päev kolida, kui ainult ei oleks kolimise tüli. Hingelisi sidemeid pole teda korterivahetusel pidurdamas, nagu seda on maaelanikul kestva kodu mahajätmisel.

Võrreldes rändtöölise ja väikekohapidaja või koguni popsi suhtumist kodumaasse, kodupaika.

Nomaadiseerimine on halb nähe. See tähendab kodutust, väikerahvale hädaohtu.

Maaelu tingimusi

tahame kõik parandada. Seal on suuri nõrkusi, millede käsitlemine ei kuulu siia. Puudutame vaid seda osa probleemist, mis kuulub noorsooorganisatsioonile.

Maaelu karakteristikaks on töö, töö ja töö...

Tööd tuleb seal teha suvel ja talvel, tööpäevadel ja pühade ajal. See töö pole alati sedavõrd raske, kuivõrd tüütav, nagu hambavalu oma alalisusega, monotoonsusega.

Töö teeb inimese õndsaks. Moodne aeg on sellesse töökspidamisse toonud korrektiiv — vaba aja ja selle kultuurse kasutamise näol.

Tööd peab tegema töö ajal, tööd peab tegema jõuliselt, huviga, asjatundlikult, ajakohaste abinõudega. Siis on töö viljakas. Ja tööviljakuse puudulikkuses meie norutunne ongi. See ei rahulda ei tööandjat ega töövõtjat.

Töö tundmise kõrval on vaba aja huviküllasel kasutamisel suur tööviljakust tõstev toime.

Vaba aja mõistlik kasutamine peab jumeta elu maal, ka linnas ja alevikus, tõstma moodsa aja kõrgusele.

On arusaamatu ja sotsiaalselt koguni lubamatu, et vaba aja veetmise võ-

lude osaliseks võib saada ainult linnakodanik, alevikodanik, vähemalt sedavõrd, kuivõrd ta seda kasutada oskab ja tahab. Tal on selleks eeldusi valida paljude kinode, teatrite, klubide, kohvikute ja perekondlikkude kokkutulemistel vahel. Tal on ka liiklemisvõimalused. Tal on absoluutselt ka rohkem raha.

Aga kas on kaalutud kõik võimalused maaelu vaba aja huviküllaseks veetmiseks?

Ei ole. Ei ole katsetki tehtud. On vaid linnast toodud ühte ja teist, on tallatud ärkamisajal algatud radu. Organisatsioonidelgi on linna nägu.

Ei võigi teisiti olla, sest pole olnud loomingu-tahtelist küla ühiskonda. Küla ühiskond suure enamuses on etendanud pealtvaataja osa, nii noored, kui vanad.

Küla vaimse elu keskuseks on koolmeister, juba alates ärkamisajast. Siin seal seltsib kooliõpetajale mõningaid teisi tegelasi, kuid sellest on vähe.

Küla ühiskond ei või koosneda vähesest näitlejaist ja enamusest passiivseist vaatlejaist. Kõik peavad olema tegelased.

Küla vaimse elu sisuks on simanid näitemänguga. Ka need on vananenud ja pakuvad primitiivset vaheldust, kõnelemata vaimutoidust, kuna häid näitemänge on vähe, mis suudaks kättida küla praegusele haridustasemele, arvestamata näitelavade ja seadeldiste kehvust.

Koolmeister on näinud palju vaeva ja teinud tänuväärt tööd. Nüüd peab küla haritud noorus talle saajaprotsendilisel abiks astuma, ei mitte kooliõpetaja pärast, vaid meie eesti küla ühiskonna, meie põlise kodu huvides.

Kõik haritlased maal, alates pastorist ja lõpetades kontrollassistendiga, peavad tundma kodumaa kutsumist.

Keegi pole külas seks liig suur, ega keegi pole ka liig tühine.

Noorus peab panema käed külge. Noorsooorganisatsioon olgu lähtekohaks, ideede ja algatuse sepakojaks.

Vaba-aja veetmiseks

tuleb leida vastavat sisu, mis oleks mitmekesine ja paljude huvidele vastav. Ta olgu moodsalt noorsoolik.

Selleks peab lähtuma, eelarvamusteta, noorte hinge omadusist ja kalduvusist, sellest, mis sünnib sel ajal moodsas maailmas.

Noor on ideeline. Teda huvitavad maised varandused ja rikkused vähem. Vanadele lihha ja luusse läinud töövoorst võtab ta kui paratamatuse pahet. Ei mitte seepärast, et ta põlgaks tööd põhimõttelt, vaid et töö ainult ei rahulda ta otsivat ja tunglevat vaimu. Noorel on rohkem energiat, kui seda suudab kasutada töö. Töö üksi ei toida. Meie ei ela mitte ainult igapäevases leivast. Seda vana tarkust ei tohi unustada.

Noor suudab rohkem kui vana nii töö kui muudel aladel. Ka seda ärgem unustagem. Vaja ainult rakendada tegevusse.

Näitekunsti kursusel ÜENÜ Viljandi osakonnas õpitakse jumestamistööd.

Noorsoo organisatsioonil nii maal, kui ka linnas, näib

see tehniline viga

olevat, et tegevusraadius on liiga laialdane. Ei ole hästi arvestatud kokkukäimise võimalusi.

Organisatsioonide osakonnad peaks piirduma sootu väiksema maa-alaga — külakonnaga. 10—15—20 talust või elamuüksusest jätkub, et moodustada intiimset sõprade ringi, mis võimaldab sagedast kooskäimist ja arendada ratsionaalset vabaaja kasutamist.

Mis kasu on kihelkondlikust või valla osakonnast, kuhu organiseerunud ainult murdosa noori, kes üksteist ainult aastas kord näevad, kõnelemata lähemast koostööst?

Tarvis on aktiivselt juure tõmmata kõiki noori ja see on võimalik ainult väikesel maa-alal, vastavalt elamute asetamisele.

Meie kaebame

aineliste abinõude

puudulikkuse üle. See on otseselt võetult õige, kuid loogiliselt mitte. Ka siin on tarvis arusaamise revideerimist. Kas seepärast peab külaühiskond igavesti jääma primitiivse küla büüne juure, et tal pole veel käepärast staadione ja võimalaid?

Seltsimajade võrk

on pidevalt kasvamas ja meie oleme nende soetamisele pööranud ainultähelepanu. Ka seegi nõuaks veidi kaalumist.

Seltsimajadel on suuri hüvesid. Neil on aga ka pahesid. Nad ei ole alati kasutatavad. Kõige enam aga — nad ei ole mugavad, kodused. On sageli kütmata, poolpimedad ja kehvalt sisustatud.

Meie aga teeme kõik, et neid soetada ja sisustada ning juhime kogu tähelepanu seltsimajale, kus aga koos käime ainult mõne korra aastas.

Aga kuhu jätame oma kodu, alalise ja igavese elupaiga? Meie ei ela seltsimajale, vaid kodule. Iseasi on koolimaja.

Seltsimaja tõttu meie põgeneme kodust, isegi häbeneme seda, sest kodu pole nii suur-sugune kui seltsimaja!

Seltsimaja võib kujuneda kodupõlguse sümboliks, sest me harjume lõbutsema seltsimajas, nagu linnaski on lõbusam elada.

Ei. Talus, kodus, oleme sündinud, üleskasvanud ja igavesti elanud. Seal kõlbab alati elada, ka sõprade ringis lõbutseada, vaba aega veeta.

Siis pöörakem ka kodule rohkem tähelepanu, rohkem kui ööbimiskohale ja tüütavale tööpaigale.

Siis korraldame ja kaunistame teda viimase võimaluseni, et oleks mugavam seal ka sõprade, organisatsiooni kaasnorte keskel viibida!

Ärgem alavääristagem oma pesapaika, kodu. Selle väärtus ei seisa mitte ehitusmaterjalis või värvis, vaid selles hinges, mis seal elab, mis seal igavesti on elanud. Seal tunneme end alati paremini kui lossis või pilvelõhkujas. Seesmisele kohaneb ka välimus.

Koduküla sõprade ring köidab meid lahatamatult meie kodu külge. Niisuguses kooselamises arendame ilumeelt, elurõõmu, vastastikust austamist, moraalse, kõlbla käitumise praktilist vajadust, aumehelikkust, rahvusperekondlikku ühtekuuluvust, usaldust ja sõprustruudust. Kahtlemata on aga seltsimaja tarvilik ja tähtis omal kohal.

Millega sisustada

maanoorte organisatsiooni tegevust? Selleks pole retsepti. Puudutada võiks ainult mõnda joont. Nagu tähendatud, on noor tunglev, suure kalduvusega enda väljendamisele, heroismile, võistlusele, pingutusile, nii vaimsel, kui ka füüsilisel alal.

Noori tõmbab sport oma paljude aladega. Maaelu tingimustes ei ole kõik spordialad hästi mõeldavad ruumide ja abinõude puudumisel.

Lihtsaks, huvitavaks ja ilusaks alaks on võrk- ja korvpall. Ta on kasutatav mees- ja naisnoortele ega vaja suuri kulusi ning suvel ka mitte ruume. Ka talveks on võimalik mõnda kooli või teist ruumi vastavalt korraldada, ilma et mõõdud vastaks rahvusvahelistele nõuetele.

Korraldatavad on ka jalgpalli väljakud.

Hästi teostatav on jalgratta võidusõit, mis Prantsusmaal näiteks on muutunud massiliseks, koguni haiglaseks. Pühapäeviti võib kõikjal maanteedel näha suuri võidusõitjate salku jalgratastel.

Kergejõustikust — oda, kuul, hüp-ped on samuti kergesti teostatavad.

Jooks nõuab pidevamat treeningut ja on maaelu tingimustes ülearuselt väsitav.

Ilus ja koguni tarvilik on laskesport, kuid on veidi kulurikkam.

Nimetama peaks ka võimlemist. Talvel on muidugi kohal suusasport.

Vaimsetest aladest on meie noorsoole tõmbenumbriks kujunenud male. See ei nõua suurt kulu, kuid on maa füüsilise elu tingimustes väga soovitatav.

Kirjandushuvilistele on muidugi referaatõhtud vaimu teritamiseks ja kõnelemisõhkuse harjutamiseks, mis haritud inimesele väga tarvilik mitte ainult koosolekuteks, vaid ka igapäevaseks korralikuks kõnelemiseks. Meie keel on kaunikõlaline ja pakub korraliku kasutamise juures suurt naudingut.

Rahvatants oleks muidugi tähtsaks vanakultuuri viljelemisalaks.

Laulukoor ja orkester on kohal rahvarikkamates ümbrustes ja vastava juhataja olemasolul.

Võiks soovitada esperanto keele õppimist. Selle kerge keele õppimine avastaks välismaiset kirjandust, mis muidu maale ei pääse. Ka siin ei ole kulud suured. Neile üritusile seltsiks muidugi erialaliselt vastavad töövõistlused.

Nimetatud ja nimetamata üritused suudaks suuresti sisustada vaba aja huviküllast kasutamist.

See arendaks mõistust ja tahtejõudu, annaks hoogu igapäevasele kutsetööle ja arendaks ja süvendaks meie rahva kultuuri. Kultuur ei teki ülikoolide kabinetides, vaid rahvahulkades. Koolid vaid annavad kultuuri edasi. Kalduvused kultuuri võimele arenevad laias praksis.

Sisu teostamine eeldab vastavate erijõudude ettevalmistamist, kes peavad tulema sellest samast külaühiskonnast, kellele neid jõude vaja.

Selle eest peab hoolitsema keskkorraldusorganisatsioon. Erijõududest on maal suur puudus ja see takistab puljusid häid algatusi. Siinjuures olgu mainitud ka majanduslikkust. Ka siingi peab jääma ideelise pinnale. Kõik mis tehakse, tehtagu aate pärast noorusliku õilsa hingega. Sii ei kuulu tasud, palgad. Huvivärskendajaks korraldatagu omavahelisi võistlusi lähemais ja kaugemais piirkonnis. Seal viivad teed maakondlikele ja ülemaalisile noorsoopäevadele nii suvel kui talvel.

Noorsoopäevad peavad kujunema suurteks noorsoo paraadideks, ilu ja õnne pidudeks, milledest osa võtavad mitte ainult üksikud saadikud — maakuulajad, vaid hulgad.

Hulgad võistlevad keha ja vaimu saavutuste paljudel aladel.

Siit lähevad võitjad tagasi pärjaga ja mitte võitjad värskendatud tahtega uutele pingutustele.

Siit saab hoogu ja elurõõmu ka vanem põlv, sest mis on inimesele õnnelikum hetk, kui näha rahva tulevikku — noorust ilutsemas õnnes?

Suvel lisandavad niisugustele pidudele ürgelist elujõudu kodumaa kunimad ja ajaloolised paigad, kus noorsoopäevi korraldataks.

Niisugused kokkutulekud ületavad kaugelt simmanid.

Noorsugu ise peab panema käed külge. Ei ole põhjendust seda kustki oodata. Pinnapealse ja pettekujulise statistika koostamine noorsoo liikumisest jätame kõrvale.

Ise kujundame ajakohase intiihme maaelu stiili, milleks ei pruugi piiluda linna. Maa-noorsugu ju annab linnadele elujõudu, mis seal teeb imet. Miks ei ohverda ta seda maale endale? Miks peab maa igavesti kandma seda needust, et tema paremad pojad ja tütreid talle esimesel võimalusel selja pööravad? Miks peab maa korjama neid raasukesi, mis talle linnast pudenevad?

Maal on veel külluses vittaalset noorsugu, kuid need on seal ünuvas olekus.

Nad peavad tulema välja oma pelguurkast, kus nad omaette nokitsedes veedavad igavaid ja töörohkeid elupäevi haua poole.

Meie noor peab välja pugema metsakolkka jumetust rüüst ja selga tõmbama moodsa ning sammuna pea püsti aule, ilule, rõõmule, et mitte kolletuda ja küüru tõmbuda juba kolmekümnendates eluaastates.

Meie elu on liig lühike ja hea selleks, et seda ohverdada ainult hallile igapäevasele, leivapalukese teenimisele. Leib on tarvilik abinõu otstarbele, elule. Elu ise aga on sootu kõrgem.

Maailm põeb kvantumihaigust. Otsustamas on hulgad, massid. See on võimalik seni, kuni jätkub kvaliteeti, sisu. Meie ei tohi uppuda masside tootmise psühhoosi, sest meil ei ole masse. Meil võivad olla vaid differentseerunud isiksused, kelle väärtusetunnetus püsib kvaliteedil.

Sel teel sammume väikese rahva suures ürgkodus originaalse kultuuri loomise rada, mis on inimesele õilsam kutsumus, olles inimese pärli — põhjamaa rahva vääriline võsu.

Jälle kümme aastakest...

Mälestuskilluke si seoses ÜENÜ 10. aastapäevaga.

Seekord koguneme taas Tallinna ÜENÜ kildadele. Ametlikult neid nimetatakse 20 aastapäeva pidustusteks. Kuid pisut enam kui 10 aastat tagasi — 1929. a. peeti Tallinnas ÜENÜ kümendat aastapäeva...

Ka tookord olime kutsutud. Siis oli ÜENÜ arvuliselt ja vaimultki ehk märksa tagasihoidlikum, kuid pidustused haarasid siiski vana rõõmsa Tallinna paariks päevaks täiesti. Oli omadele kena, oli neilegi, kel tarvitses vaid kuulata, kaeda...

Juhtus tookord, et nende ridade autor oli parajasti vana aurikuloguga Pärnust alustanud sik-sakilist reisu pealinna poole, et õigeaegselt kildadele jõuda. Seks oli autoril omalt poolt hea tahe ja lootus, auriku kaptenil küll peamiselt vaid lootus ja nii me siis loksusime kaunist Eesti rannikut mööda muidugi nii kenakesti, et Tallinna saabusime seks ajaks, mil esimene pidustuste päev juba looja karja oli jõudmas.

Kuigi kohe oli hea tahtmine ja rõõm laevalt pääsedes ei tea kuhu jooksmiseks, oli väsimus siiski nii ränk, et eelistasin end kerida kuhugi Tehnika tänavasse, kus tookordne ÜENÜ tegelane ja kirjanik Juh. Jaik elas — kui seks aega üle jäi. Vedasin enda sinna, väsind ning lõhnade poolest ise nagu vana kalapaat. Kuna väsimuseuni oli kotiga kohe seljas, siis kellegi poolt sisse lastuna Jaigi korterisse, vajusin nagu nott asemele. Kuna mu välimus ja merehõngud mu üpris „kahtlaseks“ tegid, siis Jaigi korteriperemees oli, kartuses et see „koletis“ kogemata ära plagab ja paremaid asju kaasa viib! — poole ööd ja mu aseme ees valvanud, kunil ilmus Jaik.

Tuli ta suure vilejorinaga. Leidis kesk kangemat killa aega mu rahus põõnamas ja otsustas, et niisugune olemine säherdusel ajal ei sobi põrmugi ühele ÜENÜ tegelasele, pealegi Võrumaa mehele. Tänu ta vannile ja mõnele muulegi esemele olin varsti esimese-

järgu pidu-poiss ja kohe siis kihutati kuhugi, kus tehti tagasihoidlikku vastuvõttu rootslastele, soomlastele jne., kes olid saabunud oma tantsurühmadega ÜENÜ suurpidustustele... Nii algasid siis tookordsed killad...

*

Mõned erilised momendid on mees. Neist ma nagu pidingi kõnelema.

Rahvatantsud olid siis alles üpris uudsed asjad. Ja kui ÜENÜ rühmad siis esinesid hoogsate tantsudega stadiionil korralikus rahvarõivas, siis terve salkkond „asjatundjaid“ arvustas mu nina all toda tantsu, kõneldes kogu aeg millegipärast: „Näete, küll on kaunid need rootslaste rahvariided!“, ja: „Oi-oi, kui hoogne nende rahvatants!“

Siis püüti veel kangesti uskuda, et ega peale rootslase ikka meil nii head ja ilusat olla ei saa.

Nüüd vist seda enam ei juhtu.

Kuid, kallid sõber ja juubilar ÜENÜ, kui suured on selleks olnud sinu teened? Kas on keegi „aitüma“ öelnud? Ei, ei! Muidugi — ei, sest sa oled alati leppinud vaid töö- ja tegemisrõõmuga.

*

Nüüd ei ole enam A. H. Tammsaaret. Siis oli. Olime tollesama Jaigiga jälle tõttamas kuhugi — ikka „pidustuste“ sarjas. „Päevalehe“ juures tuli vastu väga tagasihoidlik inimene.

„Tere,“ ütles Jaik. „Kas hra Tammsaare on mahti saanud ka ÜENÜ pidustustele sammu seada?!“ Nii umbes Jaik. Ja nii umbes Tammsaare:

„Eile istusin kaks tundi nende juures Kadriorus — oli rahvarõivas maanoorsugu. Istusin kõrvalpingil ja kuulasin neid... Mul aitab sellest... Väga huvitav elamus oli...“

Umbes nii. Nüüd tahaks nii kangesti teada, kes olid nood ÜENÜ inimesed, keda pealinna miljöös jälgis kadund suurmeister?!

Kust maakonnast, kust vallast?

See vist ei ole üksnes uudishimu. See, et teada, mida võisid külanõored nii huvitavat kõnelda, et maksis paaril tunnil kuulata...

Sellaseid kuulatajaid peale Tammsaare vist oli õige vähe...

*

Noorsoosõber ja noorus ise — kunstnik Laikma — keerles ka tookord ÜENÜ pidurahva hulgas. Ka tal oli tegemist Jaigiga:

„Sa ütlesid õige, Jaik, kas need tihkavad ka rahvariidet kanda, kel pole eesti nime?“

Ma ei mäleta, mida Jaik ütles.

Aga, Ants Laipmannist sai hiljem Laikmaa.

Mitimest tuhandest üenü-lasest kes olid ja kes ei olnud rahvariides, said eestipärase nime kandjad?! Seda statistikat pole isegi vist A. Meikop teinud. Kuid ega salata ei saa, et ÜENÜ organisatsioon esimesena suures ulatuses taotles nimede eestistamist.

*

Tookord trükiti ÜENÜ kirjade ja kuludega album: „Kümme aastat noorpõlve“.

Toda raamatut müüsid ajalehepoisikesed tänaval. Jaani kiriku juures tegi üks väike asjamees kellelegi soome soost ostjale selgeks; et see teos pole midagi muud, kui Eesti vabariigi kümne aastase kestvuse album.

Niisugune jutt oli siis pisut piinlik.

Kuid meeles ta püsis. Oma üksteist aastat peaaegu. Olgugi, et ei mäleta, kas väike lehepoiss oma kirjandusest lahti sai või mitte.

Nüüd aga see mind enam ei imesta põrmugi. Mis seal ikka? Ega poisike ju palju ei valetanud ka... On nad ju mõlemad peaaegu ühevanused — Eesti riik ja ÜENÜ.

Ja öeldakse meeeldi igal võimalikul ja võimalikul juhul: Noorte päralt on tulevik...

*

Ja, ja...

Oli siiski halb aeg 1929. a. Majanduslik surutis, poliitiline üleaisa viskamine, pettumus nii ühes kui teises... Noorsoo ideaalid, usk oma rahvuse missiooni — raske oli sellele kõigele leida laiades hulkades pinda.

Kitsas oli käes, vend Joonatan, sõber ÜENÜ...

Küllap meist mõnigi nii tundis. Kuid ei see heidutanud.

Ja nüüd, anno 1940?

On veel hullemad ajad. Hullud — nooruse idealismile, elada tahtmisele ja demokraatialle...

Kitsas on jälle käes, vend Joonatan...

Taas tunneme tolle raamatute raamatu mehe sõnadega.

Kuid see ehk ei heiduta nüüdki noorust. Meie noorust — kes armastab elu ja hoiab seda oma maa ja rahva päikselisema homse jaoks.

Sellepärast: usu, naerata, ela mu vend Joonatan! Mu tundmatu vend Joonatan, kes sa kannad oma õlgadel oma Eesti pärast ÜENÜ missiooni äripäeva töö rõõmu ja risti. Kõikjal, üle Eesti.

Hüva jaksu tööks, vend Joonatan!...

Püha Võhandu ääres,
27. mail, 1940. a.

Elmo Ellor.

Lipud ÜENÜ 10. aastapäeva pidustustel Tallinnas 1929. aastal

Jakob Vanase elutöö ja surm

„Eesti Nooruse“ järgnev jutt.

Kirjutanud **FRIEDA SELG**

Illustreerinud **OLEV MIKIVER**

6

Pinguldatult mõtles Vanas, kuidas oleks kergem saada kätte tülitekitajat. Tuua alt redel, aga seniks, kui ta suudaks ronida kärbseni, oleks see juba teisel. Nii, üksisilmi vahtides kärbsel laes, kes näis säääl lesivat suurimas rahus, tekkis Vanase mõttesse ime-lik analoogiline suhe kärbsel ja oma üürilise — kirjutaja vahel. Ei liialt pääletükkiv, peagu rahulik-alandlik ja silmakirjatsevalt väga näis üks kui teine. Hirmus viha tõusis korraga Vanase rinda kärbsel vastu ja ta otsustas, ükskõik, kuidas, hävitada selle olemas-olu.

— Ta peab surema! määrates Vanase hing, kuigi ta õieti ei leidnud ei kirjutaja ega kärbselgi teos midagi karistamisväärset — vähemalt surmaks mitte. Metsiku ägedusega asus ta käterätikuga tabama kärbsel, kes kas surmani kohkununa, või puhta lõbu pärast, ajas jubedat pirri ja lendas ikka soodsalt hetkel eest. Asjatult rassis ägedas vihas Vanas, kuni tormas vastu uksepiita ja vajus aietades põlvili.

Siis, kui Jakob Vanas otsustavalt lahkus korterist, ilutses ta paremal kulmul, üsna kõrvuti käsnaga, suur sinine muhk, aga südames kindel kavatsus, tuua poest, kuigi valutava hingega mõne sendi pärast, liimise kärbselpeädja.

Sest kõigile vaatamata, oli Jakob Vanas ometi suur põikpää.

*

Pühapäev algas kohe suure pahandusega. Pahandusega seepärast, et liivauto omaniku ahnuse pärast ei saanud pühapäevarahu ja sõitis Vanase aiaplanku sisse. Tüli läbi akna sõidukijuhiga likvideerus küll kaunis ruttu ning Vanase kasuks, aga ta hing ei saanud enne rahu, kuni võis kinni lüüa viimse plangula.

Nii ta nüüd ladus kümnaelalise vasaraga hoope, olles oma tõne nii süvenenud, et ei märganudki tulejat.

— Jõudu, onu! tervitas tulnuk, astudes otse Vanase ette.

— Jõudu tarvis ka natuke! ühmas Vanas ja tõstis siis päa. — Ah, sina oled, Villu! Ole siis pääle! Naeratades kuidagi virilalt ta löi viltu läinud naelal päa maha.

— Mina ise neh! Tulin vaatama, kuidas su käsi käib, jalad jooksevad. Pole su majagi veel näinud, kuigi oled juba ilmatu aja siin! Iustus noormees ja pistis Vanasele kae pihku, mille see pool-vastumeelselt vastu võttis, vaadates ise üle õepoja ilusa ruugelokilise päa

kuhugi kaugele. Eks tal seejuures meenus selgesti, et viimasel kohtamisel, mitmeid aastaid tagasi kindlustusseltsi büroos, ta lausa mattis maha noormehe soovi, tulla onu kodu vaatama.

Jutt ei edenenu, külaline toetas end vastu aiaposti ja vaatas naeratades, kuidas onu ringi tatsutas.

— Mis asjameheks sa siis kah? Mõneks mustakunstnikuks või? küsis siis Vanas õepoja juurde seisma jäädes.

— Mustakunstnikuks! imestas Villu. — Ma õpin õigusteadust.

— Seda ma ju ütlesingi! itsitas Vanas. — Mis vahe ongi siis õieti mustakunstniku ja advokaadi vahel, mõlemad seletavad, et must on valge, ja jälle ümberpöördukt.

— Ei ma sinuga hakkagi vaidlema, arvas Villu naerdes.

— Mis asi su siis siia tõi? küsis siis Vanas äkki, ise selgusele jõudmata. — Kui sa raha tahad laenata, siis oled küll juhtunud valesse kohta. Ja Vanase hääl omandas kalgi kõla.

— Raha laenata! Ei, onu, ma usun, et sa kingid mulle algavaks semestriks! naeris noormees vallatult, silmitsedes onu moondunud nägu.

— Raha kinkida! Oled sa hull! kilkas Vanas, kuid lisis kohe rahulikumalt: — Mida teeksid sa rahaga, kergelt saadud raha harilikult lakutakse maha ja prassitakse naistega ära.

— Pole mul teda iial lakkumiseks ning prassimiseks olnud, nagu äsja lahkelt nimetasid. Kui mu ema ei kasiks paksu kõrtsmiku saksakambreid, sureksin õppimise juurde nälga, ütles Villu ägedalt.

— Ei see nälg nii ruttu tulegi, itsitas Vanas. — Söön ainult korra päevas, ja nagu näed, piisab sellest ülearu. Silmitses siis üht rohtu kukkunud naela, noppis selle kiiresti ja viskas tagasi kasti. Ta ei saanud ikka veel õiget otsa kätte, miks Villu nii äkki tema poole kihutanud oli, igatahes, ta ise ei tundnud mingit igatsust õepoja järele. Oli ehk siiski poisil jumalavallatu soov onult raha pumbata, või oli muidu lõpinud ennist!

— Kui sul mingeid kavatsusi on, siis tule kohe lagedale, põrnitses Vanas, ise õepoega kogu aja kahtlaselt piiludes.

— Kavatsusi! Tulin vaatama, kuidas elad, on majagi mul nägemata. See ju päris loss!

— Loss ta nüüd! ümises Vanas meelitatult, vaevates ühtlasi pääd poisi minemasaatmisega. — Kindlasti kuluks sellele mõni kross algavaks semestriks, mõtles ta, kuid kihutas mõtte kohe pääst.

— Näitad ehk seestpooltki? küsis Villu.

— Mis säääl nüüd näidata! põikles Vanas vastu. — Väljas nagunii lahedam olla... Iustus siis ise kähku naelakasti servale, näoga, et ta sääält nii pea ei mõtlegi tõusta.

— Eks siingi huvitav ole! lausus Villu. — Näe, sul pöösad aiva tilgendavad marja-

dest! Ta astus põõsaste juurde, rapsides peo marju täis.

— Pole siin veel miskit! Pooltoored teised alles, ajasid eile kõhu valutama, halises Vanas haledalt.

— Pole viga, mul on hää seedimine. Vabarnaid on kah! hõiskas Villu ja sööstus vabarnate kallale.

— Neid on ainult moosi jaoks! tänitas Vanas, ja tõustes ohtes naelakastilt, haaras ta õepoja käisest. — Läheme siis, jumalaparast! Vaatame puukuuri ja pesukööki. Tiriski Villu kähku kuuri juurde; jutustas, kuidas kuur ostes olnud veel katusea ning pesuköögil puudunud pliit katlaga tükis.

— See kõik võttis ränka raha, säe siit, kohenda säält, kuna kõik oli haledalt segamini, seletas ta end vastu vihmavee toru toetades, ja vaikus siis, oodates, kunas hakkaks külaline minema. Kuid Villu ei teinud onu kibelsest väljagi, näis isegi sellest rõõmu tundvat. Ta takseeris kõike suure hoole ning tähelepanuga katusest lävepakuni ja toetas siis ka Vanase kõrvale.

— See maksis palju, ohkas Vanas uuesti, olles rõõmus, et külalisel juba marjad meelest läinud.

— Kindlasti kutsud mu tuppka, mul pole kiiret, ja seda ei näi ka sinul just olevat, ütles siis Villu kangekaelselt.

— No, lähme siis! ütles Vanas, olles morn ning süngi kui hauakivi.

— Kas näed! imestas Villu. — Sul siin hullem puhtus, kui arsti juures, ei julge astudagi.

— Võta siis saapad maha! urises Vanas ja vabastas end jalatseist. Nokitses siis tükk aega luku kallal, otsegu oodates, et võiks veel sündida miski ime, mis viiks selle teravinalise poisi lausa mitmesaja kilomeetri taha.

Tõsi ju oli, et Jakob Vanas suurt ei pidanud suguseltsist ja meeleldi lõikas läbi needki nõrgad sidemed. Härras meel oli juba ammugi pidanud taganema kaine asjalikkuse ees.

Nüüd avanes uks, sest imet polnud siiski sündinud ja mõlemad mehed astusid tuppka. Kui vanas toppis jalgu vanadesse vilttuhtlitesse, vaatas Villu uudishimulikult ringi.

— Siin pole midagi vahtida! ütles seda märgates Vanas. Siis juhtus ta pilk purgile, milline oli laual täna hommikul keedetud mustasõstrakeedisega talve varuks. Kähku astus ta laua ligi, püüdes kõhuga varjata purki, et enne seda kappi peita, kui Villu võiks nõuda sellest külakosti. Kuid too käis toast tuppka edasi-tagasi ja näis millelegi mõtlevat.

— Istu, ütles Vanas ja lükkas tooli ühes jalgade all olevate papitükikestega Villu poole. Kuid õepoeg näis seda mitte kuulvatki.

— Istu! kordas Vanas karmilt. — Su kontsapplekid tonksivad kirjuks mu pörandal! Nüüd seisatas noormees ja puhkes naerma. Veidi tigidana jälgis teda Vanas.

— Mis see tähendab? küsis ta siis külmalt.

— Mõtlesin kogu aja, millisesse ihnurite kategooriasse sa kuulud, kuid ma ei jõudnud veel selgusele.

— Selle leidmisest poleks sul ka miskit

kasu, lausus Jakob Vanas väga rahulikult ja istus toolile akna alla.

— See paneb siiski mõtlema, kuna panned isegi pöranda kaitseks laua ning tooli jalgade alla pappi, samuti voodile. Kõik see vihjab aga sellele, et kuulud väga erinevasse ning kummalisesse liiki, ütles Villu mõtisklevalt.

— Sind küll! pahandas Vanas. — Mis sa peaksid nõnda väga uuristama! Miks peaksid ma siis ometi saama kahju lõhutud pörandalaudadest ja seintest! Mitte naelagi ei löö ma seina, mis võiks rikkuda krohvi, kuuled sa! Ta sai ägedaks ja vaikus siis haavunult.

— Ja nii oled sa siis kogu oma elu veetnud? küsis Villu imestades ja istus Vanase suureks meelega hiljukesi toolile.

— Miks peaks see siis teisiti olema! imestas Vanas omakorda, tõstes sasiseid kulmupuhmaid.

— Mis kasu oled sa ometi saanud elust, ohkas Villu tõsiselt. — Ütle, onu, sa pole vist küll kellelegi iial hädad teinud?

— Sa oled liig karm, Villu! ütles Vanas äkki lõbusasti. — Olen enesega väga rahul.

— Seda võid sa ju teatud hetkil olla. Kuid ma usun päris kindlasti, et sa seda siiski tihti ei ole.

— Miks ka mitte! Olen siiani olnud rahul, ei saa ju ka need paarkümmend aastat enam, milliseid võin kõige rohkem hää lootuse juures elada, muuta vastupidiseks. Vanase näol oli üpris kõrk ning ülbe ilming.

— Ja selles seisabki terve su elumõte, oigas Villu.

— Elumõte! pomises Vanas. — Mis elumõtet vajakski inimene üldse...

— Inimesi on mitmet-setmet moodi, kuid kõik nad, enam-vähem omavad mingi kindla elumõtte. Ürginstinkti mõjul seisab elumõte edasielamises. Üks võtab noorelt naise, et võiks saada palju lapsi, kellede läbi võib enese mina ning isikut paljundada hektograafiliselt. See ongi õigem edasielamise vorm üldse ja looduslikult kaasaantud. Kuid on ka neid, kes lihas edasielamise vastu, elavad edasi vaimus. Ühed usulise ekstaasi mõjul, teised jäädvustavad endid, sooritades suuri sangaritegusid, millest elavad edasi tulevapäevale kiidulaulude oreolis.

— Arvad selle kõik suureks õnneks! lausus Vanas skeptiliselt muirates. — Üks vaikne nurgake ja mitte päris tühi rahakott on ometi küll juba hädad asjad sinuses elus. Mis edasi juhtub, sellest ma suurt ei hooligi, kuna ma ei oma kalduvust, uskuda, elu säälpool hauda.

— Lootuseta ning usuta elu on siiski liig nukker ning valus, arvas Villu.

— Pole viga! Inimene harjub kõigega! ütles Vanas künniliselt ja lisas: — Ma ei käi ka kirikus peagu sugugi.

— Kirikumaksud pole ju teab kui kallid. Kuid pääsi, kui südametunnistus kord surmavoodil ei hakka vaevama, vahest olevat nii!

— Loodan, et olen väga rahulik, vastas Vanas aeglaselt. Näis, et see teema tegi talle isegi nalja, kuna naeris pentsikult, otse nagu mõnd saladust varjates.

— Oleksid mu minu ema suurest lastekarjast võtnud enesele kasupojaks, oleks ehk selleski su elumõte ning eessiht seisnud, millega oleksid võinud moraalseltki uhkustada. Oleksid mu koolitanud ja ma oleksin sulle hauapõhja järele tänulik olnud. Aga, tead isegi, ilma vastutulekuta meie perekond tänu ei tunne! Noormees naeris pilkavalt, surudes närvilikult sõrmi.

— Ah nii! Peenikene väljapressimine! kriiskas Vanas äkki pentsikult heledasti, nagu oleksid just praegu röövliid tal kallal olnud. — Ei, poisu! häälitsete ta siis end rahustades. — Seda röömu ma sulle küll ei tee, et saad mu käest ainsa sendi.

— Sa said minust valesti aru, ütles Villu haavunult. — Ma tean seda kõike juba ammu, kuid kõik kibeduse, mis vallanud kogu mu südame, alatoitluse all kannatades ning õppides, selle tahan sulle kui süüdistuse paisata vastu, kuna sa oleksid osagi sellest säästa võinud. Nüüd olen sulle selle õelnud, sa oled omaga vastanud, mõlemad oleme üksteisest arusaanud, enam ei või meilt kummaltki nõuda. Ma pole tulnud selleks, et sult paluda almust, tulin ainult enesele ning sinule kui tunnismees, imetledes su tõrgest meelt ja reibast santlikkust. Villu naeratas, kuidagi valuliselt ja püstus räpakalt.

Vanas silmitses õpoeaga teraselt ja vaevaltmärgatav muie hetkeks kui palistas ta

suud; ta mõtles: — Küllap läheb omas uhkuses hukka, või saab tast samasugune ihnur. Viimane mõte tekitas tas lõbusa tunde, ta silmis välgatas midagi mahedat, kui vaatas Villu ilusat kasvu.

— Meil pole vist enam midagi ilusat üksteisele öelda, arvas lõpuks Vanas, ulatades oma käe õrnasti teise nukraste pihku.

— Ega ole vist! Lausus Villu. Ta rüht oli jälle sirge, ja üleoleva pilkega silmis, ütles ta: — Võib-olla, tänan sind siiski hauapõhja kunagi järele selle eest, et oled must ühe sitke ja mehise vihaga mehe teinud. Ela siis hästi, onu!

— Oota, oota, sõge! Kuhu sa nüüd tormad! hüüdis Vanas, ja peatas Villu lähel. Tõi ta tagasi tuppa, aetas õrnalt toolile ning jatkas: — Kuule kallis poisu, sa armas loomake, meeldid mulle üpris väga ja kahjatsen kõigest südamest, et ei saa su hääks midagi teha! Ta kehtitas kahetsevalt õlgu ja vaatas andekspaluvalt Villu otsa.

— Oh, ole üsna muretu, onu! Ma olen siiski päris õnnelik, et pole mingit kohustuslikku vahekorda otsekohevalt sinuga.

— Jah, sa oled ikka veel täis optimismi ning lootusi, ütles Vanas otsekui enesele etteheiteks. — Aga sa pead oma vanale onule andestama ta ihnsuse, enne pole mul mitte teragi enam rahu majas!

— Ma ei tunne mingit vaenu su vastu, ole päris rahulik, naeratas Villu, ise onu äkilise meelemuutuse üle võõristades.

— Ei, kinnita mulle kohe, et sa mulle sugugi viha ei kanna, painas Vanas õnnetuna ja võttis Villu kää.

— Sa pole ju mulle midagi halba teinud, onu! Vast minustki polnud see ilus, sind nii rahutuks teha, ütles Villu ja pidi taas jätkama, kuna onu ägedasti pääd raputades tahtis uuesti halisema hakata: — Vaata, onu, olgu asi nii ehk teisiti, me lihtsalt ei vaidle selle üle enam, kes süüdlane, kes mitte, vaid ma andestan sulle kõik!

— Ole sa kulla poiss, tänatud! sosistas Vanas kuumalt ja ta silmad niiskused vähekesi. Vat, nüüd on kohe palju parem! Ma ei tea isegi, mis halba ma just sulle olen teinud, kuid südames pole ma sugugi enesega rahul. Kuid see vana inimese süda, see on juba kord nii, et laseb end liigutada, kui tuleb meelde oma noorus... Aga... mul oleks sulle veel üks jutt... Vanas peatas ja vedades sõrmega üle laua, vaatas ta teraselt õepojale otsa, ja siis, kui otsides sidet oma kõnele, ütles: — Elu on liiaks türiku!.. Ma ei unustanud sind mitte oma testamendis...

— Aga onu! püüdis Villu kõneleda, näos punase ning valge vaheldudes, kuid Vanas ei andnud talle selleks mahti.

— Jah, lausuta ta tasa kui enesele, — kõik teised ma unustasin, mitte aga sind! Kuid praegu ei saa ma sulle anda midagi, mitte midagi... ja sa pead taipama, poiss! Ma ei saa ülepea anda enne miskit enda käest, kuni..., kuni... Ta peatas meeleliigutusest ja kui sai jälle enese üle võitu, algas kõnelust tulipakitsedes, kui häbeneks oma mõtteid päevavalguses kuulutada: — Hirmus on seda loovutada kõik, mis aastakümnete jooksul kasvanud südame külge. Ma suren ja ometi ei oma siis enam midagi. Suren ja loobun kõigist! Mu poiss, see teeb mu vahest lausa meeletuks!

— See tuleb kõik sellest, et kaldud liialt pessimismi, püüdis lohutada Villu.

— Pessimist on kerge olla, eriti kui ühes vanusega tuleb luuvalu ja jooksval! kaebles Vanas ohates.

— Vanusejutt on sul saanud maaniaks. Oled seda kasutanud kui huvitavat jututainet aastaid. Oled tõeliselt hästisäilunud keskmistes aastates härra ja mitte veel rauk, ütles Villu rahustavalt.

— Mis! solvus sellest Vanas. — Ma ei kannata pilkamist, poiss! Vaata siis ometi, mis on minust jäänud veel üle: kaks jooksu-vaiaiget koiba ja paistetatud magu... Ei-maselgus on kustunud, juuksed on muredest hallistunud, ja nii kõik, nii kõik. Olen ma siis veel üldse inimene, moonutis olen, moonutis! Ta kattis kämbelaga silmad ja nuuskas erutatult nina.

— Ära siis ometigi hala nii...

— Ära hala! Ilus, ma ei hala enam, kuid seda teed sina juba kord kindlasti, nii umbes kolmekümne viie aasta pärast, kui oled

saanud oma pruunide lokkide asemele hallid, turris karvad ja saleda piha asemel paistes kõhu! Vanase pilk läks äkki kalgiks ning sõjakaks, mis manas Villus esile naeratusi. Ta ei kartnud sugugi solvata onu, kuna evis omakasupüüdmatu iseloomu ka suure pärاندuselootuse juures.

— Seda ma hästi ei usu! ütles ta veenvalt. — Meie perekonnas oled sina ainuke ainevahetusi põdev, ja seda ei tihka sa juba mulle pärandada! Noor võrukael itsitas malbelt ning pehmendavalt.

See vihje tõi Vanase tagasi ta kainesse, alistamise maailma. Ta silmitses natuke aega Villu ilusat, pruunijumelist nägu ja nohisedes oma puhmassõormeist, ütles:

— Sa oled kaunis nipsakas, kuigi sul üpris visa mõistus on. Mul oli sinu vanuses juba tuhat kuldrubla... Tuhad kuldrubla..., mõistad sa, mis see on! Kuid sellegipoolest ei unusta ma sind..., lubas Vanas juba teistkordselt.

— Täna sind! ütles Villu pühalikõsiselt. — Juhtub sul selline imelik soov olema, eks katsun seda omalt poolt millegagi tasuda. Võib-olla, saadan oma lapsed sinuga mängima, neid ehk ju sel ajal juba on...

— See on liialt väiklane! arvas Vanas veidi kõrgilt. — Mina ja lapsed! Kuid nüüd pean ma minema...

— Kuhu siis nii kiiresti! imestas õpeog ja pöördus toolil.

— Palun, ära kiiguta mu tooli! Liim on kerge murduma ja parandajat sinust juba ei saa.

— Ostan sulle siis kord pehme ja mugava tugitooli, need, tühjad, sul siin polegi suurt asjad! arvas Villu.

— Oh! ütles Vanas kergelt. — Ma ei tunne vajadust sellise mõnuse järele. Siin maailmas on elu seni kaunis vastuvõetav, kuni ei tarvitse teiste andeid ja ka kellelegi pole tarvis midagi anda. Ainult pikad, pimedad sügisööd toovad vahest piinavalt-rahutuid mõtteid. Kümme aastat maadlen nende mõtetega ja ma nüüd vist siiski võidan... Ta naeratas veidi imelikult. — Nüüd ma nagu enam ei kardagi surma... lõpetas ta.

— Abistad mõnd Aafrika missjoniseltsi! üllatus Villu.

— Kuule! ütles Vanas poolsosinal ja vaatas nagu kartlikult ringi. — Kuule..., algas ta uuesti ja peatus, siis aga ütles kindlasti ja rõhuga: — Ma ehitan enesele hauakambrit!

— Hauakambrit! imestas Villu ja vaatas kaheldes onule.

— Oled vist ainuke, kes seda ei tea. Kuid selle ma ehitan. Graniitseintega, Saaremaa marmorist paneeli ning põrandaga. Kümme aastat ehitan ma juba.

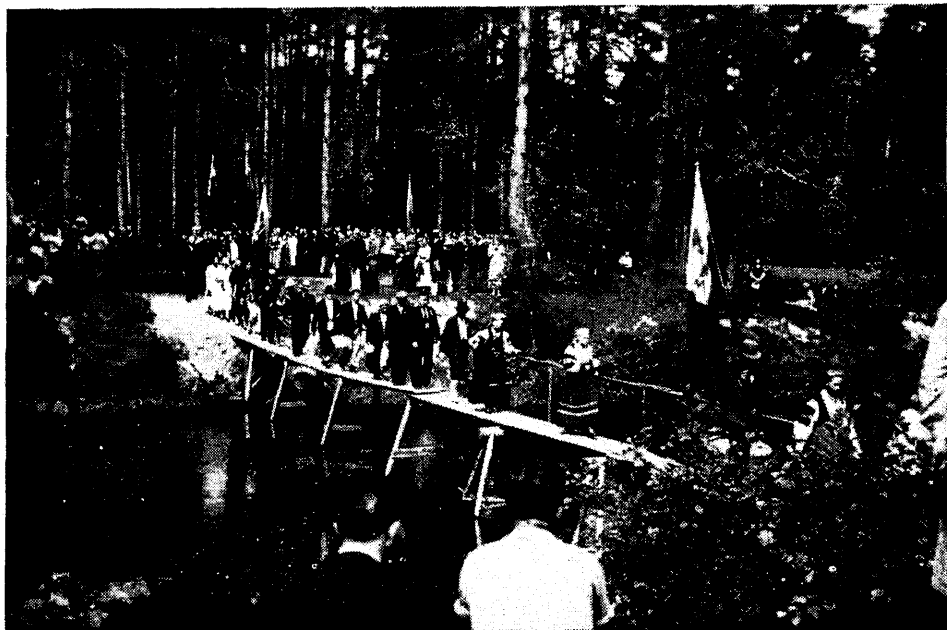
— Kümme aastat ehitan enesele juba hauda! Mis jant see siis on, arvad enese mõneks vaaraoks! Villu tõusis, mõeldes ise, kuidas hiilida mööda onust, sest õige lugu ei näinud sellega enam olevat. Ogaraks oli see läinud oma ihnsuse juures.

(Järgneb.)

Pilte ÜENÜ TEGEVUSEST

ÜENÜ Pärnumaa suvepäeva tegelaskond läheb rongkäigus peoplatsile Karksi ilusates mägedes

ÜENÜ Tartumaa suvepäeval liigub rongkäik tegelastega üle Ahja jõe silla

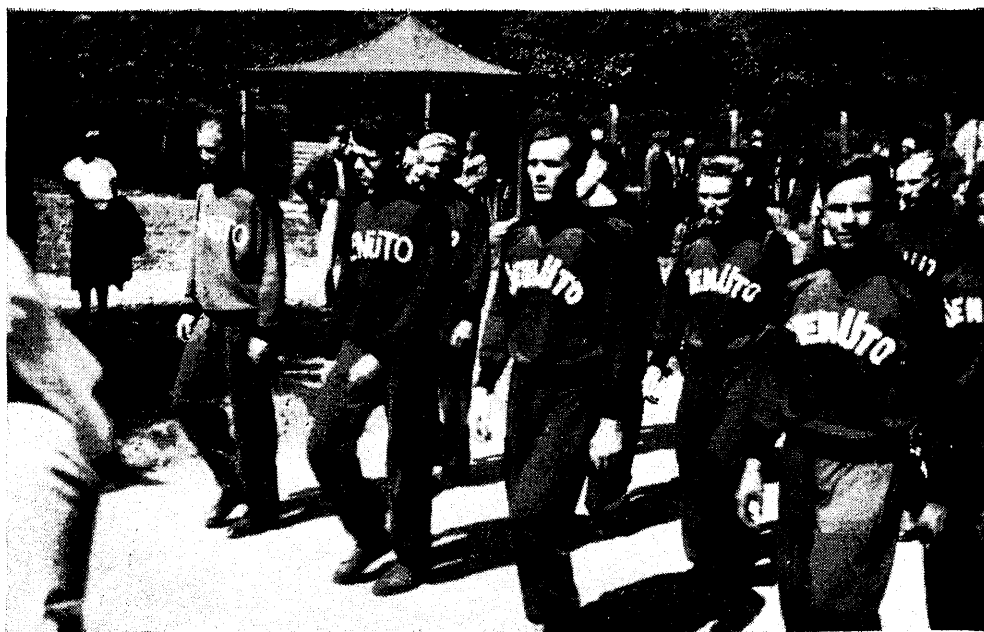
UENU Sadala osakonna noorsoolased UENU noorsoo-
pidustuste kavade õppimiskursustel. Kursuste juhataja
nrsl. E. Kük (keskel)

UENU Vao osakonna mesinduse kursusel käib kibe töö.
Valmistatakse Eesti tarusid ja muid mesindustarbeid

Lääne Virumaa ÜENÜ suvepäeval Neeruti Sadulamäel esinevad rahvatantsijad arvuka pealtvaatajaskonna ees.

ÜENÜ Tallinna osakonna meessportlased astuvad vaba sammuga II Eesti Mängude rongkäigus.

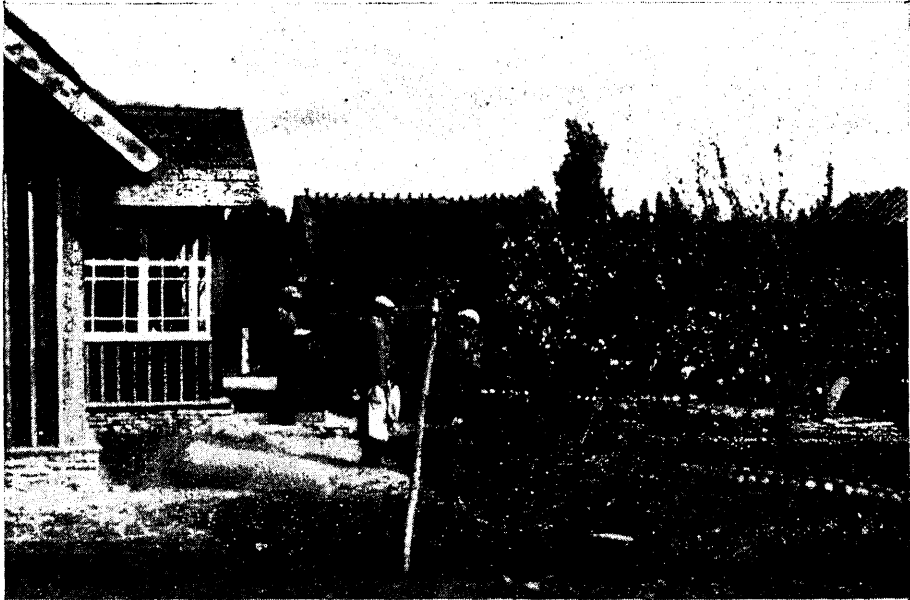
Möödunud talv pakkus erakordseid võimalusi ÜENU suusaväele. Pildil ÜENU Kuusalu osakonna 1940. a. suusatamisesivõistlusest osavõtjad

Pärnumaa suvepäeva väsinud tegelased Halliste jaamas pärast pidustuste lõppu ja enne ärasõitu.

ÜENU sportlased Ruusal metsapõlemise kustutustöödel
pääle tule likvideerimist

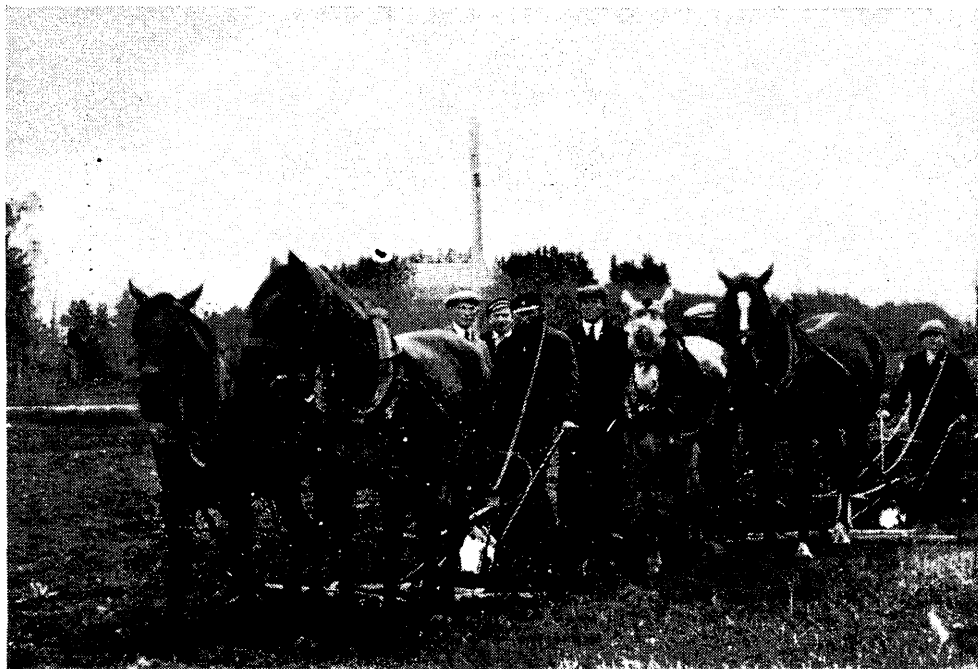
Agu Part laidab kodukaunistaja lubjatatud kive ühe
võistleja juures Neeruti osakonnas, kes võitis ÜENU
kodukaunistamise võistluse 1938. a.

ÜENÜ Peipsiveere osakõndlased läinud-aastast kuivanud kuusetäimehekki korraldamas; pildil veega valamine. Peipsiveere osakond saavutas kodukaunistamise võistlusel 1938. a. II koha

Grupp valgejõelasi pärast rahvatantsuharjutust looduses

ÜENU Kaiu osakonna poolt 26. mail 1940. a. korraldatud künnivõistluse võitjad nrs. H. Parve ja nrs. J. Meriheini künnitöös. Tagapool hindamiskomisjoni liikmed

Järvamaa suvepäeva külalised ja pealtvaatajad laulavad hüüni

ÜENU Tori osakonna rahvatantsijad ja võimlejad enne harjutust, kui kõik pole veel ilmunud

ÜENU Kestla osakonna keelpillide orkester. Paremäl osakonna esimees Alfred Eiert

Martin oli saanud käsu toimetada mõned aiapingid tagumisse lehtlasse ja kui ta need nüüd oli proua näpunäidete järele kohtadele asetanud, lonkis ta aeglaselt läbi pargi tagasi mõisaõuele.

Tal ei olnud ruttu selle minekuga. Varem polnud ta kuigi sageli pargis olnud ja nüüd vaatas ta suuri silmi liivatatud teid ja püगतud põõsaid, õitsevaid sireleid ja kõike seda lillede küllust, millega olid palistatud teeäärred ja mida oli kirevate peenardena paistatud ka kõikjale haljastele murulappidele. Ilus oli siin! Martin hingas ahnelt pargi lillelõhnast küllastatud õhku ja kui ta siis pargivärvavale jõudes veel kord vaatas tagasi, oli tal tunne, nagu oleks ta lahkumas mingilt võlumaalt.

Lohuaru Martin polnud põline mõisaelanik. Alles mõõdunud sügisel oli härra ta kutsunud karjaaeda tööle, kuna ta aga oma vaikse ja tööka iseloomu tõttu sakstele silma torkas ja meeldima hakkas, leiti talle varsti tegemist hoopis mujal. Üldiselt meeldis mõisaelu talle päris hästi. Ta sai teenida ja muretseda endale mida tarvis oli, töö polnud liiga raske ning ka tema enesega oldi rahul — mida muud, erilist, ta oskaski soovida. Ainult sõpru tal küll veel mõisas ei olnud ja oma vähest vaba aega kasutas ta alati, et lipsata külasse, oma koju. Seal ta veetis kõik pühapäevad, lugeses „Valgust“, mis tal käis tallmeisteriga pooleks ja nautides oma vaikse, vennastekoguduse meelsusest nakatatud kodu rahu.

Tänagi oli laupäevapäike varsti juba veemas. Martin riietus oma pühapäevaülikonda ja hakkas mööda põllupeenart küla poole minema. Haljaid rukkipeid vajus ta teele ja ta meeleolu oli pühapäevane ja rahulik.

Jõudes külateele, kus hakkasid juba paistma ta kehva isakodu hallid hooned, nägi ta juba kaugelt valgepäist tüdrukut, kes õueväraval istudes vahetpidamata mõisa poole vahtis. Nähes teda tulemas, lipsas tüdrukuke kiiresti maha ja jooksis salkude lenneldes talle vastu.

Martin ja ta väike õde Liine olid suured sõbrad. Liine asetas oma käe venna pihku ja kuna nad nii üksteise kõrval koju poole läksid, püüdis ta kiirustades kõike ära jutustada, mis vahepeal kodus oli juhtunud. Kõneldes hüples ta vahetpidamata venna kõrval, uhke koduste ees, nagu oleks temal erilisi teeneid selles, et ta tuli koju.

Kodus oodatigi juba Martina tulekut. Isa oli äsja tulnud saunast ja istus puhta särgi väel ukse ees pingil. Ta hüüdis Martinale, et see kiirustaks kui ta tahab veel saada leili. Ema läks lüpsikuga üle õue. Ta seisatus, et tervitada poega. Õhtul, pärast seda, kui ka Martin oli käinud saunas, istusid nad veel kaua tare ees pingil. Ema oli võtnud räti peast ja suges oma saunaniiskeid juukseid. Isa kõneles künniilmadest. Martin kuulas sõ-

natuna ta juttu ja tal oli hea olla, nagu alati siis, kui ta pärast nädalast eemalviibimist jälle sai olla kodus. Ka Liine, kes pärast õhtusööki oli jooksnud kuhugi kaugemale, tuli viimaks ja istus Martina kõrval pingile. Väike kollase-valge kirju kassipoeg oli tal süles.

„Vaata, kui ilusad silmad tal on,“ ütles ta vennale, „sinised.“ See katkestas põllumehejutud.

„Mis ta nüüd vedagu ja närugu alati seda kassi!...“ tõreles ema, sidus oma juuksepal-miku koomale ja tõusis, et minna puhkama. Temale järgnesid teised, Liine pooleldi vastumeelselt.

Järgmisel hommikul söitsid isa ja ema kirikusse. Martin oli seljali toa taga saare all ja Liine mängis kusagil oma kassiga. Mõisa poolt tuli hulkudes, püss seljas, noorparun.

„Mis ta nüüd hulkugu selle püssiga,“ mõtles Martin endamisi, „pole ju õieti ei jänesega linnuaeg...“

Kuid see ei huvitanud teda suuremat. Põnevusega süvenes ta lehe jutulisasse, mida oli jälginud juba pikemat aega. Oige lähedal lastud püssipauk sundis teda võpatudes silmi tõstma. Peaaegu ühel ajal pauguga kostis uskilt kambrinurgalt lapse karjatus, mis hetk hiljem muutus hädaldavaks nutuks.

Koer, kes seni oli lebanud Martina lähedal rohus, kargas üles ja jooksis raginal haukudes aeda. Ajaleht veel käes jooksis Martin talle järele, ehmunud ja hirmul, teadmata, mis on juhtunud. Nähes Liinet, kes kummardus parajasti karjamaa aia äärde, millegi kollakasvalge järele, mis lebas seal rohus, tundis ta tahtmatult kergendust. Õde oli seal ja ilmselt tal ei olnud midagi viga!... Alles nüüd tundis Martin, kuidas tal süda kloppis.

Ta ei teadnud isegi, mida ta kõik oli oletanud, kui teda keset seikluse- ja paugutamiserohke jutu lugemist oli üllatunud järstust püssipaugust ja lapsekarjatusest. Nüüd, taibates olukorda, hakkas tal oma erutusest tahtmatult häbi. Polnud raske mõista, mis oli sündinud. Liine kassipoeg oli nähtavasti roninud aiale ja parun, möödaminnes, oli kasutanud juhust ja põmmutanud ta maha. Kõiges selles polnud midagi enneolematut — oli ju teada, et härrased ei salli kasse...

Mehed ei hooli selliseist pisisündmusist. Martin tahtis olla mehelik ja väitis enesele, et ta ei hooli sugugi sellest kassist. Oli pahandav meenutada, et ta end siiski oli lasknud erutada, ja tal oli piimlik, kui kujutles enese ehmunud ja ahmi täis kogu, nõnda kuidas ta ehmununa, krabisev ja lehviv ajaleht käes, oli ilmunud kambrinurgale. Mida mõtles parun temast, kui nägi teda sellisena?!... Lahkuv erutus hakkas pikkamisi muutuma taksaks. Lisaks oli tal tahtmatult väga kahju ka õest, kes ikka veel nuttis aia ääres, surudes kassipoega vastu rinda. Vaene laps! Milline

õnnetus talle, et ta ei märganud jahimeest tulemas ega jõudnud õigel ajal päästa oma lemmikut!...

Ta soovis, et õde ei oleks nii väga nutnud. Meeleldi oleks ütelnud talle, et lakaku ta virisemast, see kassiraibe ei vääri sellist leina. Kuid ta teadis, et Liina ei oleks teda kuulnud. Räägi talle, mida tahad, tema jätkab oma nuttu! See oli tüütav. Kaastunne sulas lõpuks tugevnevasse tusasse, muutudes tasapisi üha selgemakujuliseks pahameeleks paruni vastu.

„Kes, pagan, teda ajas siia hulkuma!“ mõtles Martin vaadates järele eemalduvale jahimehele.

Ka tema pöördus tagasi maja poole, kuid tema pahameel paruni kui ka iseenese vastu aina kasvas. Mitte, et ta oleks pidanud parunit milleski süüdlaseks. Külas ometi teati, et saksad ei salli kassi ja oli igati oma asi hoolitseda selle eest, et nad ei jookseks härradele jalgu. Nüüd oli väga ebameeldiv, et selline asi oli juhtunud just nende kassiga! Kõiges muus olid nad alati nii hoolsad — tema tööga ja isa rendirahaga ning ka muidu püüdsid olla alati sakstele meelepärast. See oli esimene hooletus ja oli vastumeelne tunda end tabatuna sellest.

See oli alandav. Martin elas nagu veelkord läbi ennistist jooksu ja segadust aias ning sinna kõrvale kujutles, kuidas parun paras-tavalt naeratades seirab neid aia tagant: paras teile, miks te ei passinud paremini peale! Võibolla oli tal õigus. Ent Martin lihtsalt ei talunud seda, et keegi naerab tema üle ja õigusega!...

Mõteldes kõigest sellest, ta pahameel üha süvenes. Lisaks jooksid Liinel pisarad ikka veel peatamatult üle näo, nii et see tegi lausa viha!

Tülpinult otsustas Martin lahkuda, et kõigest sellest kassilooist mitte midagi enam kuulda ega näha.

„Mis sa tahad?!...“ käratas ta õele, kui see korruga hüüdis teda tagasi. Vastumeelset heitis ta pilgu taha ja nägi parunit, kes millegipärast oli pöördunud ja tuli tagasi aia poole. Koer, kes ennist ei saanud aiast välja, oli vahepeal pääsenud karjamaale ja lähenes talle nüüd haukudes ja väga ründamishimuliselt. See oli selline koer, kes vahetevahel „naksas“. Oleks olnud skandaal, kui ta oleks ka parunil hakanud säärest kinni.

Martin hüppas üle aia ja hakkas tõrelemise ja meelitamisega koera enese juurde kutsuma. See ei õnnestunud. Muri kuulas teda vaid seevõrra, et vaatas korraks tagasi ja liputas saba. Siis ta jätkas oma pealetungi, tulles parunile, kes kaitses end jalahoopidega, üha lähemale ja lähemale.

Enne juba küllalt süinge ja vihane, otsustas Martin teha lõpu sellele mängule. Jookstes lähenes ta koerale seljatagant ja tahtis haarata teda turjast. Koer aga ei lasknud end püüda. Osavalt hüppas ta Martina haarde eest kõrvale ja siis nad alustasid püüdes ning põigeldes ärevat ringmängu ümber paruni, keda koer ründas endise ägedusega.

Martin tundus endale puudutatuna oma väarikuses. Koera püüdmine muutus talle pea-

aeu auasjaks ning selle ebaõnnestumine tegi ta meeletuks. See, et ta tajus olukorra koomilisust ja leidis enese olevat naeruväärse, ei teinud asja kergemaks. Viimaks tal õnnestus haarata pihku tüsedat kaigast. Saades sellega vastu jalgu, koer taandus tõepoolest veidi.

Martina tuju sellest ei paranenud. Mõteldes sellest, kuidas ta küürutades ja komistades pidi tiirlema ümber paruni, et seda kaitsa, tulid talle vihast ja alandusest peaaegu pisarad silma. Kui ta nüüd oleks saanud kätte selle neetud elaja!... Koer hoidis aga eemale ja Martinal hakkas üha rohkem ja rohkem kahju enesest. Vihkavalt vaatas ta parunile. Seal ta nüüd seisis, tõeliselt oli ju tema kõiges süüdi ja hetke eest ta arvatavasti nautis endamisi Martini ähmi ja häda!... Selline mõte tegi Martinat üha meeletumaks. Kui tal olnuks tegemist mõne tavalise külapoisiga, siis ta poleks kõhelnud virutamast talle vastu vahtimist. Härradega pidi aga olema viisakas...

Martinas oli aga siiski liiga palju tuska, kui et jääda vait. Ta lihtsalt pidi ütleva noorhärrale midagi norivat, et nii osaltki kergendada seda tusakoormat, mis teda vacvas. Ainult seda ta ei teadnud, mida ütelda. Ta pahameel oli nii laialivalguv, et ta ei teadnudki, mispäraselt ta oli õieti nii vihane. Mõteldes tundusid kõik põhjused liiga tühi- sed, ent siis turgatas talle järsku meelde ta õde, kes jäi aeda nutma. Hetkeks tal oli jälle väga kahju Liinast ja siis ta pahvatas:

„Ma pidin ütleva... Teie laske neid kasse, kes metsas hulguvad, aga ärge tulge teiste õuele!“

Noorele parunile kerkis veri näkku. „Mis sa ütlesid?“

„Meie kass ei teinud kellelegi kurja,“ kor- das Martin. „Härra poleks tarvitsenud teda maha lasta!“

Veel siis, kui ta seda ütles, tundus kogu ta sõnades peituv väljakutse juba väga rumala- lina Martina meelest ja tal hakkas hirm ise- enese ülbuse pärast. Samal ajal ta tundis ometi, et nüüd ta ei või ka enam taganeda sellest, mida oli ütelnud. Teadis, et nüüd ta teeb midagi, mida ta kuidagi ei tohiks teha, meeletu, ent soovides siiski näidata, et ta ei karda, püüdis ta säilitada kindlust hääles.

„Mehe töö see ei olnud!“ karjus ta üle öla parunile, liiga hirmul selleks, et nautida oma sõnade mõju või tooni, millega ta neid ütles.

Vanematele, kui need tulid tagasi kirikust, ei rääkinud ta sõnagi sellest, mis vahepeal oli juhtunud, ent kui ta siis õhtul jälle val- mistus mõisa minema, ei saanud ta midagi parata ehamugava ärevustunde vastu oma kõhus. Kui siis aga järgmisel päeval toa- tüdruk tuli kutsuma teda härra jutule, muu- tus ta korruga päris rahulikuks. Paratamatu oli saanud ja temal ei jäänud muud, kui astuda sellele vastu.

Nii vana kui ka noor parun ootasid teda härra kirjutustoa. Müts näpus jäi Martin uksele seisma.

„Sina oled eile noorhärnat söömanud?“ kü- sis vanaparun ja vaatles teda külma pilguga ülevalt alla.

„Ma ei sõimanud,“ kaitses end Martin. „Ma ütlesin ainult, et noorhärna poleks pidanud kassipoega meie õuele laskma tulema.“

„Kassid on väga hädaohtlikud loomad,“ seletas parun. „Nad võivad murda kõik jänesed ja linnupojad, kui neid ei hävitata.“

„Kuid kassid peavad ometi ka olema,“ julgus Martin vastu rääkida. „Muidu sööksid hiired lõpuks kõik päris elusalt ära... Ja see oli ainult väike kassipoeg,“ lisas ta, „see poleks üldse kedagi murda jaksanud.“

„Ära vaidle! Noorhärna teadis, mis ta tegi. Sina oled teda väga koledasti sõimanud ja pead nüüd andeks paluma. Noored inimesed peavad talitsemä oma keelt, aga mitte vastu hakkama oma mõisavanematele.“

„Mina ei sõimanud teda.“

„Kas sina julged ütelda, et noorhärna valetab? Sina oled temale ütelnud, et ta ei ole mees.“

„Ütlesin, et see ei ole mehe tegu, kui ta kassipoega tuleb maha laskma... Ja ega ei ole ka!“ lisas ta äkki, eneselegi ootamatult. Vanahärna tahtis teda panna andeks paluma, kuid tema tundis, et ta ei suudaks midagi paluda noorhärnalt. Pealegi oleks see näidanud, nagu ei oleks tal olnud õigus. Aga tal oli!... Alles täna ta tundis, et tal oli õigus.

Nii vana kui ka noor parun põrnitsesid teda hetkeks sõnatuna. Kuid siis pöördus vana verd täis valgunud näoga juba lausa kärkides tema poole:

„Häbematu poiss oled sa! See kass murdis mõisa jäneseid ja noorhärna talitas täiesti õieti, et ta tema maha laskis!“

Siis ta ei teadnud nähtavasti isegi enam, mida ütelda. Kõndides mööda tuba edasi-tagasi; rääkis ta närviliselt, pooleldi nagu endamisi, et need talupojad on mõisale lausa nuhtluseks! Sugugi nad ei vaata oma loomade järele ja need murravad varsti mõisa metsad metsloomadest päris tühjaks...

Martin seisis endiselt oma kohal ja tal oli väga ebamugav, et oli parunilt nii väga vihas-tanud. Tundes, et tolle viha iga hetkega aina kasvab, hakkas ta vaim tahtmatult otsima teid, kuidas olukorda veidi kergendada. Ta ei teadnud isegi, mida teha või ütelda, ent kui paruni hädaldused jahiloomade kaotuste üle üha jätkusid, tundus talle väga sobivana väikese naljaga härrade meeoleolu paremale pöörata.

„Ega parunihärnal ei tarvitse muretseda,“ ütles ta muiates. „Kui jäneseid enam ei ole, siis härrad võivad ju kasse lasta.“

Hetk hiljem ta tundis juba isegi, et seda ta poleks kuidagi tohtinud ütelda. Kuuldes ta sõnu, näis parun esimesel hetkel muutuvat päris hingetuks. Otsaesisel tuksus tal korraga suuri siniseid soonepuntraid. Kuna ta asjatult otsis sobivat vastust sellisele üli-suurele häbemätsusele, näis, nagu oleks ta lämbumas vihast, millele ei leidnud väljapääsu.

„Välja!“ kähistas ta viimaks ja pistis siis rõõkima: „Jüri! Jüri!“

Sisetubadest kostis erutatud samme. Proua ise tõttas kirjutustuppa ja lähenes murelikult oma mehele, rääkides talle hirmunult

midagi rahustavat. Kõõgiuksele ilmus kutsari Jüri imestunud nägu.

Martin tundus enesele väga kohmakana ja väga rumalana. Vaikselt taganes ta uksest välja ja ei peatunud enne kui vast mõisaõuel. Kõõgist läbi minnes nägi ta vaid, kuidas kõõgitüdruk kastis praeahjus suurt isuärata-valt pruuni praadi.

Õuele jõudnud, seisatus ta hetkeks mõtlikult. Olles segasem kui ta uskus äsjasest krabhist, pidi ta esmalt aru pidama, kas tal üldse kõlbas veel minna tagasi tööle või pidi ta end lugema vallandatuks. Lõpuks jõudis ta siiski otsusele, et pärast kõike seda, mis oli juhtunud, pole tal mõisas ikka enam midagi otsimist. Võtnud oma pühapäevariid-ded ja kõitnud need pampu, hakkas ta see-pärast kohe minema küla poole. Ainult natuke piinlik oli ta meelest koju minna ja vanemate pärimistele vastata, et ta on mõisast minema aetud.

Isa ja ema seisis parajasti mõlemad uksele: „Noh, mis nüüd?“ pärisid nad üllatunult. Veelkord tundis Martin, kui väga piinlik tal oli jutustada neile seda kõike. Kuid ta ei saanud põigelda. Viinud oma pambu tuppa, istus ta laua äärde ja pilk üksisilmi aknast välja suunatud, hakkas jutustama, mis oli juhtunud.

„Ema kuulas teda, seistes uksele, käed põlle all. Isa tegi, nagu oleks tal nokitsemist nurgakapi juures. Kuid nad mõlemad näisid üha murelikumadena. Kui Martin lõpetas, vaikisid nad mõlemad tüki aega. Siis ütles ema:

„Peaksid vist siiski minema ja püüdma andeks paluda...“

Andeks paluda... See oli sama, mida soovitas parun... Oleks mitmekordselt alandav, kui ta peaks seda tegema nüüd, kus ta ometi nii selgesti oli näidanud, kui vastumeelne see talle oli. See olu nagu päris lõplik lüüsa-samine — poiss tahtis küll olla uhke ja kange isand omaette, aga, näe, ei tulnud välja omaga, pidi lõpuks ikka tulema mõisasakste palvele... Kindlasti mõtleks parun nõnda...

Martin ei suutnud mõeldagi, et ta sellises olukorras peaks minema mõisa. Hirmust, et vanemad nõuavad vast seda, tungis talle veri näkku.

„Ma ei teinud ju midagi halba... Mul oli õigus...“ ruttas ta vaidlema.

Mõlemad teised vaikisid. Nad ei paistnud täiel määral jagavat Martina arvamisi, ent nad ei püüdnud talle ka vastupidist selgeks teha. Siirdudes lõpuks tagasi õuele, ei saanud ema aga siiski suruda tagasi poolkuuldavat ohet:

„Kui ainult teaks, kuidas tuleva kevadel selle kontrahiga saab, kui need nüüd nii kange-sti välja vihastasid...“

Kuna isa ja ema jälle hakkasid toimetama oma koduseid toimetusi, jäi Martin põksuva südamega laua äärde istuma. Ei eile ega täna, kui tal oli tegemist mõisasakstega, ei tulnud talle pähe, et tema teguviisist võiks tekkida halbasi kodustele. See näitas kogu asja palju halvemas valguses, kui ta iial oli osanud aimata.

Kuski tema sisemuses hakkas jälle tekkima jäigistavat hirmu, sedamööda, kuidas ta stiveness oma teo tagajärgede kujutlemisse. See hirm tekkis poolkaudu füüsilise piinana kuskil keskkohas, sealt ta vajus rammestava lainena õlgadesse ja kättesse, jalgadesse ja pähe. Mõtted püüdsid segaselt ja palavlikult haarata üle üksteise, et jõuda ta teadvusse, ometi ei osanud ta ühtegi neist selgemini eraldada. Jäi vaid mingi hämar, hirmutav teadmine, et ta oli toiminud nõnda, kuidas tal polnud tarvis toimida, piinav süütunne vanemate ees ja masendav aimus oma võime-tusest. Oleks tahtnud kohe midagi teha, et kaitsta vanemaid kõige halva eest, mis neid võis oodata, ent samal ajal oli ta täidetud piiritust vastumeelsusest kõige vastu, soovist jätta kõik maha, et põgeneda ebamugava ja rusuva olukorra eest ja üha sügavnevast tussast iseenese vastu, kes ta oli selle olukorra põhjustanud.

Määravam kõigest oli ometi süütunne vanemate ees. See rikkus põhjalikult terve päeva. Nende vaikimine ja sünged näod tunnistasid nende murest ja Martinale tundus, et see kõik on süüdistuseks temale, kuna ta kergemeelsel viisil polnud suutnud tagasi suruda keelele kerkinud mõtlematuid sõnu. „Sina võiksid kõik heaks pöörata,“ kujutles ta neid mõtlevat, „aga sa ei taha...“

Seda mõtelda oli raske, pealegi lisandus siia hirm: mis peaks ta tegema juhul, kui isa ja ema päris kindlasti hakkaksid nõudma, et ta peab mõisa minema, andeks paluma?... Kuidas saab ta neid veenda, et ta ei või ega saa teha seda?... Kas nad kuulaksid teda?...

Kõigest neist mõtteist tekkis hirm tulevase raske heitluse ees tema ja vanemate vahel ja see sundis teda vaimselt kaitseseisukorda. Kaunis õhtupoolik kodus moodus süngete, ebamugavate mõtete varjus. Martin tundis kergendust, kui õhtu jõudes teda veel ikka polnud kästnud hakata mõisa minema.

Järgmisel päeval püüdis ta end teha juba kasulikuks kodutööde juures. Teha oli ju ühte-teist, ent ta taipas isegi, et isa sai kõige-ga väga hästi üksigi hakkama ja et tema abi ei õigustanud ta kodusolekut. Osake eil-sest tusatujust näis tahtmatult hiilivat tagasi. Kuid ta püüdis seda võita, väites enesele, et mõis pole ometi ainuke koht, kus tubli poiss võib teenistust leida. Võib minna, näiteks, raudteele... Või linna... Oli päris tore kujutella end vabrikutöölisena linnas. Kui ta vahel juhtuks tulema maale, siis ta ei mõt-lekski parunit tervitada, jätaks just nimelt mütsi pähe... Las ta siis vihastab! —

Martin muigas tahtmatult kahjuröömsalt.

Ent siis hakkas jälle süda valutama. Kui parun tõesti ajab vanemad kohalt välja... See olu-kuks raske. Nemand polegi ju mõned moonakainimesed, kes igal kevadel rändavad uude paika. Nende perekond oli juba mitu päeva elanud Lohuarul. See oli neile armas... Kibestunud ta mõttes, et parun polnud nõus-tunud müüma seda kohta neile päriseks ja siis ta hakkas jälle muretseda oma pead, kui-das ta võiks seda saavutada, et vanemad

vähemalt rentnikenagi võiksid jääda edasi oma tallu. Kuidagi pidi see ometi võimalik olema! Tema, Martin, tahtis teha kõik, mis võimalik, et takistada mõisahärrat isa vastu nii julm olemast. See oli ta kindel otsus.

Hetkeks võis sellest kindlusest vaimustudagi. Hea oli kujutella end selliselt minemas härra juurde — mitte paludes ning andlikkuna, vaid julgelt nagu see, kellel on õigus ja kel-lega peab arvestama. Seejuures tundus ta enesele peaaegu nagu mingi muistse kangelase-na, kes alustas võitlust rõhujate vastu, oli peaaegu nagu Tasuja, suur rahvajuht, kellest ta sageli oli unistanud pärast seda, kui ta oli temast lugenud koolmeistrilt laenatud raama-tust. Kuid siis, kui ta hakkas jälle mõtlema kõigest pikemalt, kui ta hakkas aru pidama, kuidas tema ise praegusel juhul peaks püü-dma mõisnikule oma tahet peale suruda, hajus jälle kogu see kindlus. Tema ei osanud näha ühtegi viisi, kuidas toimida, ei teadnud üldse, mida teha. Lõpuks kasvas sellest kõigest vaid abitut viha ja solvavat alandusetunnet.

Isa oli käinud veskil. Kui ta tagasi tuli, siis ta jutustas, et oli teel kohanud härrat, see ei olevat ta tervitust vastu võtnud. Ta lootis aga siiski, et kui temaga püüda muidu ilusasti läbi ajada, siis kevadel, kui tuleb kontrahi-tegemise aeg, ta ehk siiski laseb kõ-nelda enesega...

See tähendas, et isa pidi tema asemele ni-nema paruni palvele. Väga vastumeelt oli seegi mõte Martinale. Kuid ta tundis ka kergendust. Nähtavasti polnud siiski teist pääse-tee ja vähemalt temalt ei nõudnud kodused nähtavasti enam, et ta peaks veel minema mõisa, paluma paruneid! Et isa seda tegi, see polnud nii alandav. Tema polnud kogu nende-vahelise asjaga midagi tegu ja tema võis teha, mida tahtis. Tema, Martin, polnud seepärast veel taganenud oma õigusest!...

Kergendatult ta avaldas vanematele oma linnamineku-plaani ja kirjutas ühtlasi linnas-elavale unupojale, et see püüaks kuulata talle seal mõnda kohta. Seejuures oli tal tunne, nagu oleks ta nüüd tõesti võitnudki mõisat.

Kirja oodates möödus rahulik nädal. Siis tuli unupojalt teade, et ta võib tulla. Martin kogus kokku oma vähesed asjad ja asetas nad kasti. Isa pidi minema teda hobusega jaama viima.

Enne lahkumist tõmbas Liine ta veel kor-raks kõrvale:

„Ma näitan sulle midagi!“

„See on minu Miti haud,“ ütles ta siis, olles venna juhtunud ühte rohtaia nurka, kuhu marjapöösaste vahele oli tekkinud madal mullaküngas, üleni kaetud päikesepaiste närt-sima lõõnud lillepärgadega.

Martin seisis seal ja vaatles seda küngast ja neid lilli. Tuli meelde sinisilmine kassi-poeg, keda Liine oli hoidnud süles. Selle kassi pärast olid olnud kõik need segadu-sed ja sekeldused...

Tuju muutus jälle halvaks. Ununes linna-sõit ja kõik meeldivad unistused seoses uue teenistuskohaga. Jäi vaid pahameel väikese kassi vastu, kes kohatul ajal oli roninud aiale, et seal surma saada.

GUSTAV ERNESAKS

ÜENÜ noorsoopidustuste
laulukooride üldjuht

Laul ja muusika

ÜENÜ organisatsioonides

Maailm ei saa kuidagi ilma muusikata läbi. Otse imestama peab, kui palju osatakse kasutada muusika mõju igasuguste muude ülesannete teenistuseks. Sõdureid kasvatatakse marsi- ja sõdurilauludega. Kirik ei saa kogunisti läbi ilma vastavat meeleolu esilekutsuva muusikata. Suured pidustused ja aktused, koostatud hästivalitud ja hästi ettekantud muusikaga ja lauludega, võivad rahva tunde maailma eriliselt liigutada, kõnelemata puhtmuusikakunstilisest üritusist kontsertsaales. Muidugi peab ettekantu olema hästi ettevalmistatud, et see vastupidiselt ei mõjuks.

Millise haruldase õnnestumisega liitusid möödunud olümpiaadil muusikalised ettekan ded ja spordipidustused ühtlaseks mõjuvaks

tervikuks! Hästikoostatud muusika säravate ja hästi-tabatud fanfaari-motiivide põimingutega pakkusid haruldaselt ülla ja suursuguse naudingu. — Ka tänapäeval võivad „müürid“ langeda, nagu see sündis „Jeeriku pasunate“ päevil. Inimene vajab muusikat hällist hauani. Sellepärast ei saa ka meie oma organisatsioonide pidupäevil muusikalistest küsimustest vaikida.

„Ilugeme, kui me võime,
kärage, kui me käime,
noored noorella ealla,
parajaila põlvedella.

Et noorustuli kauem kestaks
ja heledamalt loidaks — toitkem
teda ka laulu ja muusikaga.

Esimeseks ja üldisemaks eneseväljenduseks on laul — ühehäälnelne laul. Selleks on suutelised kõik noored (mõni protsendike maha arvatud). Kui noorte ridades rõkkab hästi ja tujukalt ühehäälnelne laul, siis varsti tõuseb sellest tarvidus komplitseerituma — tung mitme häälnelise koorilaulu järgi. Tekivad vähemad 4—8-liikmelised ühe- ja kahekordsed kvartetid, missugused omakorda edaspidi on aluseks suuremate kooride tekkimisele. Pole midagi imestada, et mõnest hästitegutsevast üksusest kasvab mõne aja möödudes tugev ja elujuline koor. Peaaegu kõik meie koorid on väga väiksel oma edukaigu alustanud.

Olgu tervitatud tulevased mees-, nais-, segakvartetid, kahekordsed kvartetid ja vähemad koorid.

Pääle uute kooride tekkimise põhjustamise kandub ühehäälnelne laul kodudesse, tuues enam elevust meie igapäevasesse ellu. Lauldes pidevalt valitud repertuaari — jääb see võrdlemisi kergesti pähe. Vajadus jääb muidugi võimalikult avara ja noortekohase repertuaari järele.

Esialgse lahenduse toob siia „Valik Ühislaule I“, mis sisaldab 26 laulu sobivas kõrguses, ühehäälnelise noodina. Usun, et sellestki kogust peaks midagi püsima jääma, mida noored häälele laulaksid. Lisa toob kindlasti käimasolev ühehäälnelsete laulude võistlus, mille tulemused selguvad eeloleval sügisel. Noorte lauluvara rikastamiseks on vajalik kasutada ka teisi teid. On vaja luua uusi tekste ja olemasolevaid koguda. Tundub nagu võiksid meie ühingu liikmed kaasa aidata sellega, et saadaksid tekste keskühingusse, kus omakorda püütakse teid leida õnnestunud tekstide viisistamiseks kui ka levitamiseks. Ei pääse vist mööda moodusest, et „Eesti Noorus“ hakkaks juba järgmisel hooajal avaldama järjekindlalt oma pidevas noodilises noorsoole sobivat lauluvara. Olgu sääli siis materjali kõigile noorte kooriliikidele, nagu ka ühe-kahehäälnelisi laule.

Kui edaspidi ühehäälnelise laulu edukast levimisest tingitult uued kvartetid ja koorid teotsevad, siis on vajalik kõigiti nende tööd soodustada. Et nende edaspidine saatus väga palju juhtidest oleneb, siis tuleb ettevalmistamise eest erilist hoolt kanda. Kuidas juht — nõnda koor.

Algaja juhina oldagu ettevaatlik hulga inimeste kokkuajamisega. Kerge on neid koguda, raske aga kogemuste puudusel sisukalt kõita.

Tuleb kohe enese teadmiste ja oskuste täiendamisele asuda. Tehtagu rõõmuga tööd just vähema ja vähemnõudliku koosseisuga praktiliste kogemuste saamiseks. Eriti hea, kui enne juhatamisele asumist ise on kaasalaulnud kuski suuremas ja paremas kooris. Ärgu jäetagu kasutamata ühtki koorijuhtide täiendamiseks korraldatud päeva, kursust ja uurimata sellekohast kirjandust.

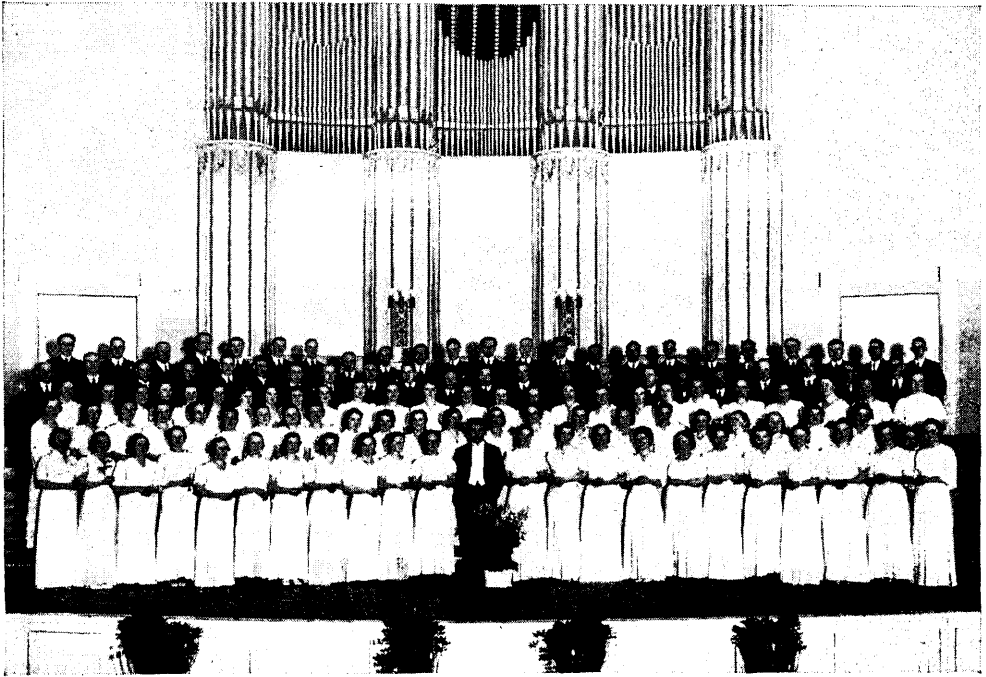
Nii on vist kõigil ÜENÜ aladel, et kui tahetakse näha õitsele lõovvat ala, siis vaja pearõhk suunata juhtide õigele ettevalmistamisele. Kõik muu tuleb ise.

Kohapäälsele koorile poleks palju kasu, kui saadame kohale häid instruktoreid, kes demonstreerivad kui kiiresti ja hästi on võimalik tööd teha. Kohapäälse muusikalise tulevargi tulemus on see, et lauljad võrdluse najal näevad, et nende juht polegi kuigi tugev ja järgnevalt võib kohaliku koorijuhi prestiiži kui ka tööind langeda. Nii võib osutada hääleinstruktoriga saatmine kahjulikukski — ja halba instruktoriga pole üldse mõtet kohale saata.

Kõige õigem ja odavam on juhte ettevalmistada ühe korraga, lühemate ja pikemate sellekohaste kursuste kaudu. Eks moodne aeg tõestab kõige paremini juhtide kaadri otsustava ettevalmistamise vajadust, et nende kaudu tõsta üle maa ja ühtlaselt üksiku laulukooriga kui ka üksiku koorilaulja muusikalist taset ja võimet.

ÜENÜ ongi sellel alal esmakordselt katsetanud kursuse korraldamist uutal alustel. ÜENÜ koorijuhtidest moodustati koor ja töötati läbi hulk materjali. Õpetamist toimetasi kursuselased ise, tähele pannes üksteise juhatamist, korregeerides vigu jne. Õppetöö ise sündis kontrolli all ja tema vältel omandati palju praktilisi tähelepanekuid. Korraldati muidugi vajalikus ulatuses ka teoreetilisi loenguid. Peamiselt oli õppetöö raskuspunkt aga praktilisel alal. Nii kanduvad tempod ja nüansseerimine koorijuhtide kaudu kooridele. Tõlgitsus muutub nii üldjuhi näpunäiteil ühtlasemaks. Koorijuhtide arendamise töö kõrval võeti läbi ka kindel repertuaar, et ÜENÜ koorid oleksid igal ajal suutelised laulma ühist repertuaari.

Tarvilik oleks, et tulevikus leitakse sarnasteks kursusteks enam aega. Loodetavasti tuleb uus ÜENÜ muusikajuhtide kursus korraldamisele augusti kuul Viljandis. Täpne aeg ja ulatus on selgitamisel. Igale aastal järjekindlalt sarnaste kursuste korraldamine annab praktilist ettevalmistust juhtidele ja

ÜENÜ Tallinna osakonna segakoor – suurim ÜENÜ segakoor.

töötatakse läbi ka järgmise aasta repertuaar. Edasi oleneb juba juhist endast, kuidas tema koor edeneb. Peab leidma sobivaid võimalusi koori rakendamiseks. Peab suudetama lauljaid köita ühiseks edukaks tööks. Peab lahendama hulga küsimusi ruumide, instrumentide, nootide ja sisekorra alal. Peab ka omandama hää töö kaudu ümbruse lugupidamise ja rahulolu.

Raskusi teeb ka noorsookooridele kohase repertuaari leidmine. Suurematele rahvakoorigele leidub nii mõndagi Lauljate Liidu ja Autorikaitse Ühingu väljaannetes. Noorte koorige tarvidused pole aga kaugeltki rahuldavad. Alles viimasel ajal ilmus „Noorte laul I“ segakoorigele ja leidis kohe ootamata hääl levikut. Noorsoo repertuaari väljaandmine peab jätkuma ka edaspidi pidevalt. Tarvitada võiks veel koolilaulikute „Leelode“, „Kooli Leelode“ ja „Lemmiklaulikute“ viimaseid andeid. Eriti rikkalikud on need kogud 3-häälsete naiskoorige laulude poolest.

Paralleelselt muusikalise tööga peab toimuma distsipliini arendamine, et ei korduks enam juhu-seid, et 250 ülesantud lauljast sõidavad kohale ainult 40, ja et laulmiseks kokkusõitnud kooriliikmetest ilmuvad laululavale ainult

40–50%!! Kui on lubatud esineda nii ja nii mitme lauljaga — siis tehtagu seda, või teadustatagu puudumisest varakult. Tarvis on lauljad nii kaugemale viia, et distsipliini vajadus tunduks väga selgena ja endast mõistetavana. Koori kasvatamine muusika kui ka distsipliini mõttes jääb täiel määral koorijuhi kanda.

*

Teiseks tähtsamaks hoolealuseks peaks kujunema instrumentaal-ala arendamine. Tundub nagu kujuneks kõige domineerivamaks instrumendiks viiul. Mõni aeg tagasi oli ta kodudes enam tarvitusel. Noorte kaudu peab viiul jälle aukohale tõusma. Kuigi praegu sobivat literatuuri algajatele vähe on, siis saaks ka siin edaspidi midagi ette võtta.

Nii kui üksiklauljal vajadus tekib kooris laulmiseks, nii ka viiulimängija tunneb edasi arendades oma mängulisi võimeid — tarvet orkestris musitseerimiseks. Tekivad vähemad keelpilli-orkestrid. Samuti on viiul aluseks mitmesuguste kombineeritud orkestrite loomiseks, kas klaveri või harmooniumi saatel ja mõningate olemasolevate puhkpillide lisamisega. Aja-jooksul on viingi võimalik kujundada kindlakoosseisulist üksust.

Mõttekilde omapärast ja omakultuurist

Rahvusegi küsimus on teatud määral omapäraküsimus. Omapära alles teeb meid iseteadvaks ja teadlikuks. Seda omapära on meis uinutatud sajandeid. Sellepärast on ta visa ärkama. Ta nõuab tööd nagu kõik kultsed asjad. Mugavam ja kergem on olla nagu teised, sest seda võib rahaga osta. Ometi kui tahame kellegi silmas midagi maksta, peame olema rahvuslikult omapärased. Sellepärast siis: leidkem meie omapära, sest omapära on see, mis loeb.

A. H. Tammsaare.

Meil seisab ees väga raske ja pikaldane töö — luua midagi omapärast. Selle omapärase loomine tavaliselt algab rahvuslike motiivide otsimisega. Küsimus pole siin siiski nii lihtne, nagu esimesel hetkel vaatele jale paistab. Siiski on vanad eestlased osanud leida ka omapärast, mis puudub teistel, see on öieti rahvageeniuse ülesanne ja loomine. Kunstiaasta üheks suureks ülesandeks

Nagu koorimuusika juures — nii ka siin tuleme juhi küsimuse juure. On juht võimaline — on tööl kindel edu. Juhtide ettevalmistust tuleb arendada rõõbiti kõikide ÜENÜ muusika-juhtidega, nende hulgas ka ühislaulu õpetajad.

Suuremates keskustes on hästi kujutletav puhkpilli-orkestri asutamine. Olgugi, et selle üksuse asutamine ja arendamine nõuab suuremaid kulusid — kuid seda aastatele jagades näeme, et asi pole läbiviidamatu. Vägaagi vajalik on näit. Tallinnas ühe esinduslikuma puhkpilli-orkestri asutamine. Noori juba leiduks. Ülesandeid samuti. Puhkpilli-orkestri asutamisest sammuke edasi on noorte sümfooniaorkestri asutamine. Orkestrite asutamisele ei tule asuda aga huupi — vaid kaalutult ja kindla kavaga.

*

Toogu meisse elevust eelolevad pidustused ja hoovaku noorte kaudu meie kodudesse ka muusika kaudu palju nooruse ilu. Jääb soovida, et muusika ja laul leiaksid teiste alade kõrval väärilised kohad, et noortest kujuneksid kehalt tugevad ja vaimult üllad ja tunnetelt harmoonilised väärivad elu edasiviijad.

ongi üles otsida neid ürgseid kunstitundeid ja kunstisugemeid, mida meie leiame oma rahvakunstis, selles esimeses kunsti alusmüüris — ja sellele ehitada juba moodsa tehnika abil uusi kunstiteoseid.

Meie minevik oli nagu meile peale surutud raudne puur, kus meie vaimuloomingu kotkas ei saanud oma tiibu laiali laotada, kus ta tiivad olid kärbitud, kus võib olla ta vaimsed lihased sajandite jooksul isegi atrofeerusid. Nüüd, esimestel iseseisvusaastatel ta kohendab tiibu suureks lennuks.

P. Kogerma.

On rahvatõug tugevalt arenenud ja omalaadiline, avaldab ta algupärasus end tahtmatagi igas ta vaimuteoses, olgu see helitöö ehk luule või kujutav kunst.

Unistajad, kes kauges tulevikus näevad kodu kasvavat, eesti omapärase kultuuri, eesti algupärase kunsti kodu, need võivad selle templi rajada ainult muistse rahvakunsti alusmüüriks. Selle rahvakunsti omapära ja iseloomu uurimine, meie rahvusliku stiili kättesaadavaks ja mõistetavaks tegemine on aga ülesanne, milleks just praegune põlv eriti on kutsutud.

Helmi Neggo.

Meil pole — võrreldes naabritega — hiilgavat minevikku, rahvusväärust tõstvat suurt ajalugu. Küll aga võime ammutada suurepärast rahvuslikku vaimustust meie rahvaloomingust, mis kõneleb väga tihedast kultuurtalendist.

Joh. Aavik.

Rahvas kui hulk ei saa vaimudünaamiliseks tervikrahvuseks võõra vaimuse jäljendamise ja rahvusvaheliseks kujunenud tsivilisatsiooni hüvede kasutamisest.

Iga rahva elujõud ja loovad võimed on loetavad ta minevikust, milles peegelduvad ta ürgsed vaimuomadused. Selgitatud minevik on see alus, millele saab eksimatult ehitada rahvuslikke vaimseid suurehitusi.

Rasmus Kangro-Pool.

Meie suurimaid ülesandeid on meie rahvusele, meie natsioonile, meie iseolemisele sisu andmine. Omakultuur ühendab ja haarab massi kaasatulemisele, omakultuur kannab riigi mõtet, ülesandeid ja eesmärke. On vähe, et omakultuur ja omapära tungiks ainult kirjandusse ja kunsti, on vähe kui omame eesti

nime ja rahvuspühadel heiskame eesti lipu — see omapära ja rahvuslik mõlemisviis peab haarama kogu meie tegevuse ja tun- gima ka meie argiellu, meie kodudesse ja kor- teritesse, peab leidma kajastuse ka meie riietuses ja kommetes. *J. Taklaja.*

Omakultuuri ja omapära probleem pole mitte ainult mineviku uuesti esilemanamise, restaureerimise probleem. Ta on enam — oma minevikust edasiminemise probleem. Kul- tuur on elu ja looming, on lakkamatu võitlus iseendaga ja välismaailmaga. Seepärast ei saa ta kuski peatuma jääda.

*

Omakultuuri all tahame mõista ka enda vaimu valmisolekut, enda kultuuritahet või lõõgijõudu. Ainult kultuurküsimusist põhili- selt huvitatud rahvad suudavad koguda oma- kultuuri raudvara. Ainult raud võib kivist tule välja lüüa ja teras suudab seda veelgi paremini. Peame omama suure vaimuenergia ja palju omaloomingu tahet, et võõrastest kultuuridest hästi viljastatud saada. Peab olema endal palju lõõgijõudu, et võõrolluste vastu põrgates seda heledamini põlema süti- tida. *Ed. Laaman.*

Üksikisiku ja ka rahvaste eluvõitluses etendavad füüsiliste ja materjaalsete tegurite kõrval määravat osa ka moraalsed jõud. Mõ- lemad ja suuremal määral peidatud rahva ainelisse ja vaimlisse loomingusse, selle omakultuuri. Rahva omakultuur pole siis mitte selle loomingu pühapäevapale, teatav uh- keldav pealeehitis naabrite tarvis, vaid see on rahva enese poolt kogutud elujõu taga- vara, reserv, nii vaimsete kui aineliste väärt-uste alal. Omakultuur on meie rahva töö- ning loominguvõime ja selle tagavara vara- ait. Omakultuur on meie rahva tegevus- ja elukapital, mille abil tema end ise kindlustab ning teiste hulgas maksuma paneb.

E. Laid.

Rahvaste isecolemist ei saada kunagi kind- lustada üksi relvaga. Tugeva omakultuuriga rahvas püsib murdmatult ka siis, kui ta arvuliselt on väike. *N. Viitak.*

Meie aeg oma arenenud tehnikaga on jõud- nud küll väga kaugele, aga selle juures ei tohi meie unustada, et see kõik on loodud

kord puuadra ja puuäkke abil. Oma kodu ja selle mineviku aussetõstmine annab aluse ka riigielu nähete mõistmiseks ja teisiti hinda- miseks. *H. Moora.*

Kes olevikust väljakasvava ning -hargneva tuleviku ülesandena näeb vaid iseseisvuse säi- litamist ja ühiskonna jooksvate küsimuste la- hendamist, see minetab suurelt jaolt üles- anded, mis eelmistele peavad järgnema: võõra surve mõjul kokkuhoidnud vähemus- rahvusest ümberkujunenud iseseisvale riigi- rahvusele, natsioonile, selle isecolemise ning kokkuhoiu sisemiste pidemete ja tulevase arengu mõtte, sisu ja vormi andmise. Rah- vas ei ela ainult leivast ja naudingust, vaid rahvas on see, kes kannab riigi mõtet, ülesandeid ja eesmärke. Meie, eriti riigi- meeste ülesandeks on aimata neid ülesandeid ja juhtida rahvast üha täiustava iseduse poole. Ainult siis suudab ta täita oma missiooni teiste seas. *E. Kant.*

Suures kultuurirjanus järele ajades teistele rahvastele oleme nagu unustanud oma rah- vakunsti, oma rahvaloomingu. Nähes välis- kultuuri sätendust oleme nagu halvustamagi hakanud seda, mis on olnud ja on tõeli- selt meie. Oleme seda pidanud nagu mingi- kes madalamat sorti loominguks. On vii- mane aeg säärast suhtumist muuta. Peab tulema murrang ses mentaliteedis ja ees- kõtt intelligenti omas.

Peame oma rahvaloomingu päranduse tõst- ma kohale, kuhu see kuulub, peame raken- dama selle ellu, peame sulatama selle or- gaaniliselt nende kogemuste ja saavutustega, mida oleme kätte võitnud oma iseseisvuse kestel ja ka enne seda — alles siis võime kõ- nelda tõelisest omapärasest eesti kultuurist, mida ei hävitata enam mõõga ega püssi- rohuga. *A. Kivikas.*

Omapärane vaimukultuur pole sugugi mingi kõrvalise tähtsusega asi ka rahva puht füü- silises olemasolus. Väikerahva juures see on eriti tähtis. Iseseisva ja tugeva vaimukul- tuuriga rahvas püsib ka siis veel edasi, kui ta on vallutatud mõne suurema ja väge- vama poolt. Poliitiliselt vallutas Rooma kord Kreekamaa, kuid kultuuriliselt Kreeka val- lutas samal ajal Rooma. *A. Tiitsmaa.*

MEIE II IE TIE IE

Kõikidel meie töödel ja toimetustel ei saa olla tõhusaid tagajärgi, kui meie aegajalt hetkeks ei peatu ja enesele aru ei anna saavutatatu kui ka eesmärkide üle. Pole mõtet tööl mille tulemustest ei olda teadlikud. Kuigi vahest meie tegevuse lõppeesmärgid asuvad nii kaugel, et me neid ainult aimame, määritlevad nad ometi meie liikumise sihi ja suuniluse, hoides meid sihitult ebalemast ja ekslemast.

Me teame, et oleme tänapäeva tsiviliseeritud maailmas tuntud noore kultuurrahvana. Oleme tulnud läbi tumeda mineviku ja asunud hoogsalt täitma oma osa inimkonna kultuuriloos. Kuna meie minevik (mõtlen siin meie minevikku muistse iseseisvuse kaotamisest kuni ärkamisajani) on olnud peaaegu mittemidagi ütlev, peame hoolitsema selle eest, et me taas murretuna ei vajuks pimedusse, vaid lähiksime vastu üha helgemaks muutuvale tulevikule. Peame olema seega tõusev rahvas. Julgusega võime öelda et me seda senini oleme ka suutnud olla. Me pole oma esivanemilt pärinud palju majanduslikul alal. Viletsaid põlde ja harimata soid oleme me pärinud. Kuid kas võime nuriseda oma esivanemate üle? Ei. Pigem peame olema neile uhked, sest rasketest oludest rõhutuina on nad suutnud säilitada jõulisenä ja võimsana tähtsaima s. o. armastuse oma maalapi vastu, tahte selle hüvanguks töötada ja vajaduse korral ka võidelda.

Kui võõrastele oli meie minevik peaaegu mitte midagi ütlev, siis meile, eestlasile, on ta võrratult enam kõnelev. Ta kõneleb meile visast võitlusest mis hargnes elu ja surma vahel. Kuigi laastavad viletsused on käinud paljudel kordadel üle maa, ei ole nad suutnud murda eestlast ei kehalt ega ka vaimult. Esivanemate vaimulätted on olnud niivõrd avarad, et rahvaluule kujul korraldatuna üllatavad nad kogu maailma. Tiivustatuna esivanemate vaimsest tugevusest suudame meiegi ületada kõik tekkivad raskused. Vaba rahva vabade poegade nä austame ikkagi veel tänapäeval kõikuma lõõnud tõde „vaim on enam

kui võim.“ Ajalugu õpetab, et igavesed on ikkagi ainult vaimul põhinevad väärtused.

Kuid kas võime piirduda ainult oma eelkäijate saavutustega? Ei. Siin oleme, noored, kutsutud teostama oma missiooni isamaa hüvanguks. Kui meie vanematel on raske vabaneda mõningaist eeliseseisvusajal süvenenud tõekspidamisest ja traditsioonist, siis eelarvamuste-vabadena on meil seda enam kohustust olla õige mees õigel kohal ja töötada kogu oma energiaga isamaa hüvanguks. Me näeme, et on paljud, mis peaks olema teisiti ja vajaks ümberhindamist, lisaks sellele veel uute väärtuste loomine; kuid kas suudame seda teha kui kaldume üha enam parketile ja staadionile? Me ei tohi eitada viimaste osa, kuid üksnes nendele elada on siiski väär.

Meie jõudmine tunnustatavale tasemele kultuurriikide peres on toimunud enda ja teiste ületamisega, ning tuleviku kandjaina pole meil, noortel, õigus seda hoogsat arengut pidurdada. Üheks esimeseks asjaks, millele tuleb rõhku panna on hoolitsemine selle eest, et meie kultuuril oleks oma eesti omapära. Selle ühe esimese tähtsusega nõudega pole meil sageli küllaldaselt arvestatud. Me oleme suutnud küll enam-vähem vabaneda võõrapärastest nimedest ja teatud tähtsuse anda ka rahvariitele, kuid neile puhtvälistele omadustele peame suutma anda ka sisu. Oleme suutnud jõuda kultuurilisele tasemele, võttes siit-sealt eeskujusid ja laene; nüüd oleks aeg heita välismõjutused karkudena kõrvale ja hakata sammuma omil jalgel. Peame püüdma kas-või osaliselt omi välislaene tasuda oma annuse lisamisega inimkonna kultuuri.

Muidugi pole mõtet arendada mingisugust marurahvuslust ja püüda ehitada „hiina müüri“. Teatud eeskujud on ju kindlasti paratamatud, kuid nendega ei tohi liialdada.

Praegune aeg on raskeks katsumiseks kogu maailmale. Kuigi meil valitseb praegu rahu, ei tohi me ootama jääda kuni meie üle otsustavad teised, vaid peame olukordade kujunemises ise igati kaasa rääkima.

Mõtteid maatulundusliku töö süvendamisest

Ukski inimene ei ole kunagi küllalt hea, küllalt tark, küllalt osav, vaid alati on vajadus täiendamiseks, paremaks saamiseks.

Õeldu on eriti paikapidav maanoorsoo suhtes, kelle õpingud valdavas enamuses piirduvad ja lõpevad alg- või paremal juhul täienduskooliga. Maanoorsoo kasvatamisel, inimese arendamisel, kujundamisel on täita vääriline ülesanne ÜENÜ-l ja osakonnad üle maa peavad olema selle eesmärgi otsesed ning õilsad teenijad.

Maa nõuded, selle sõna kitsamas ja laiemas mõttes, on maakamaral töötajate vastu mitme-palgelised ja suured. Eriti nende vastu, kes tahavad sääli töötada kui vabad töötegijad, kes maale jäämist ja maal elamist ei võta kui karmi paratamatust.

Minevikku kuuluvad need ajad, kus maatöö tegijalt nõuti vaid künni, äestamise oskust ja kümmet käsku — see oli küllaldane mõisnikule. Tänapäeval, ise peremehed olles, ei ole küllaldane primitiivsete töövõtete tundmine, edu ja areng nõuab avaramat vaateringi, erksat mõistust ja vastuvõtlikku vaimu. Eelkõige peab selginema ja süvenema tundmine, et sitke maakamara viljelemise kõrval on veel väärtusi, sihte, mida peab saavutama, et võida end lugeda täisväärseks liikmeks ühiskonnas. Üldise kultuurilise kandepinna tõstmine on omakorda kindlaks eelduseks ka maatulundusliku edu mõttes, kuid üldsuse viimine selle mõistmisele võtab veel küll pikka aega.

Otsene maatulunduslik tegevus ei suuda huvi pakkuda ja haarata noori, kellele vastav tegevus on kujunenud igapäevaseks tööks ja küllalt pikaks ja väsitavaks tööpäevaks. Maatulunduslik tegevus leiab küll rakendusvõimalusi noorliikmete juures ja võib siin kujuneda jõuks, mis istutab noore kindlamalt maa külge.

Tahaksin puudutada paari ala, mis küpse maanoorsoo huvidele lähedasemad ja millede sooritamise on puhkust pakkuv igapäevase raske ja väsitava töö kõrval. Selleks oleks aianduslik ja kodukaunistuslik tegevus — eriti sobiv noortele.

Tänavuse talve kahjustusel on hävinud pirn-, ploom ja kirs täielikult ja õunapuu 80—90% ulatuses. Seega on mõnel pool hävinud töö, mis tehtud mitmete põlvete poolt ja tuleb nüüd uuesti ülesehitada. Noored võivad näha endaga ühes kasvamas uut ja sordikindlat viljapuuaeda ja tunda rõõmu paljude aastate kestel rikkalikust saagist. Seega jääb noorte otseseks ja kohustuslikuks ülesandeks rajada külmakahjustatud aedade asemele uued, kohastest sortidest koosnevad viljapuuaiad. Sellel tööil on juures ka kasvatuslik

mõte — mitte alla anda karmile põhjamaa loodusele, vaid ikka ja jälle asuda ülesehitusele kui selleks tarvidust on.

Kõneallose töö on suur ja selle sooritamiseks on tarvis eeskätt asutada ühispuukoole istutamismaterjali saamiseks. Ühispuukoolis omandatud kogemuste põhjal on edaspidi võimalik välja arendada talu oma puukoole, talu igaastase vajaduse rahuldamiseks. Viljapuuaedade uuesti rajamist tuleks ÜENÜ-s läbi viia võistluse alusel. Võistlus kestaks käesolevast aastast kuni 1945. a. Kuna võistlus seisab täiesti uue asja loomises, siis võistlustulemused saavad olema kõigiti õiged. Pole karta, et varem sooritatud töö saaks tulla hindamisele, nagu see pahatihti mõnede võistluste puhul juhtub, sest juba looduslikel põhjusil on töö algupärane.

Hoogsama kodukaunistamise nimel tuleks puude istutamist rohkem siduda sündmustega, nagu sündimine, pulmad jne. või riiklike ja miks ka mitte ÜENÜ enda tähtpäeviga. ÜENÜ tegevuse veerandsajandi juubel vääriks tähistamist üksikpuude või vastava standard-grupi istutamisega. Mõte, milline vääriks vist kaalumist!

Usun, et kõik eelpoolõeldu rakendatult suudab muuta maalapi, kus töötame, palju armsamaks, siduvamaks ja mälestuste rikkamaks. Samalt seisukohalt tuleks vaadata ka ühiseid tööpäevi, olgu siis need sooritatud kas üksikliikmete, osakonna või laiemaa ühiskonna teenimiseks. Kindlasti loovad seesugused päevad kauneid mälestusi ja sisendavad ühistunnet.

Tehtud töö väärib ka austamist. Töökangelaste austamine on meil vähe pinda leidnud, süüdi pole mitte austatavate vähesus, vaid üldine egoistlik vaade. Eks ole siingi aeg noorusel kujundada uut vaadet töö ja töötegijate kohta.

Noorus vajab oma töö kõrval vaheldust, uusi mõtteid ja eeskujusid, vastust paljudele küsimustele ja otsingutele. Sellisteks asutusteks, kus maanoor leiaks mitmekülgselt arendamist, peaksid kujunema rahvatülikoolid. Rahvatülikoolis viibimine ei nõua enam kui üksiku talve ja selleks leidub aega ka maanoorusel. Kuid rahvatülikoolid peavad seisma ka siis oma kõrge ülesande tasemel.

Need on üksikud küsimused ja alad paljude hulgast, milliseid maakultuuri süvendamise seisukohalt tuleks elavamalt päevakorda tõsta ja edasi arendada.

Elu on rikkalik kui seda selleks kujundada. Kahtlematult on ülesanne raske, kuid siiski peab iga noor end selleks tundma kutsutud, ja seda õppima. Abistajana selles mõttes saab ÜENÜ olla väärtuslik tegur.

Kultuuriloolisi märkmeid ühest Mulgimaa kihelkonnast

Uheks meie kodumaa ärksamaks kihelkonnaks oma haridus- ja tulunduselu arenemisega oli Halliste kihelkond, kust mulgid ja kogu Mulgimaa oma nimegi on saanud. Oma rahvaluulekogust olen leidnud selle kohta järgmist: „Mõisa ajal olnud seal üks talu, mida rahvas hüüdnud Mulgi taluks. Mulgi talu peremees olnud kõigist ümberkaudseist talupoegadest jõukam ja ostnud talude päri-seksostmise ajal talu omale. Naabrid vaadnud esmalt pealt ja öelnud siis: „Teeme ka nii, nagu tegi Vana Mulk!“ ja naabrid ostnud siis, nagu Vana Mulkki, talud omale päri-seks.“

Vana Mulk tahtnud siis viimaks omale veel paar talu juure osta. Raha selleks olevat olnud. Kuid ümbruskonnas olnud talupidajatel juba kõik talud ostetud ja Vana Mulk pidanud minema Tartumaale omale talusid osta. Kui ta käest küsitud, et kust kandi mees sa õtte oled, siis vastanud Vana Mulk: „Ma olen Mulgist!“ (Õieti küll Mulgi talust. Vana Mulk oli peremehe hüüdnimeks talu nime järgi. — T. T.). Hiljem käinud paljud Lõuna-Viljandimaa talumehed Tartumaal omale talusid ostmas ja Tartumaal hakatudki siis Vana Mulgi järgi Lõuna-Viljandimaa rahakaid talupoegi mulkideks nimetama ja seda maad Mulgimaaks.“

Vaadeldes üksikuid saavutisi Halliste kihelkonnas, me näeme, et alles 1838. a. muretset metsavaht Zenter omale eimesed nahkvaljad ja leid ja kaks aastat hiljem valmistas samale metsavahile õisu sepp esimene rautatud vankri. Samal aastal ilmus kambriale esimene klaasaken ja 1845. a. paigu esimene lõõridega ahi, kuigi korstent veel ei tuntud. 1843. a. osteti Abjas esimene talu päri-seks ning viis aastat hiljem osteti rohkesti talusid Pässastes ja Perakülas. 1850. a. võttis Urte Leiman esimesena tarvitusele puhta rukkileiva ja aasta hiljem oli juba Torimu ristseil tarvitusel puhas rukkipeelileib. Aastal 1857 hakkas J. V. Jannseni toimetusel ilmuma „Pärnu Postimees“, mille esimesteks lugejateks Hallistes olid kiriku võõrmünder Kõre Jaak Rang ja kooliõpetaja Mart Laarman, kelle poolt ongi suur osa siinesitatud andmeid üles märgitud. 1855. a. võttis mölder Treffner Rimmult esimesena tarvitusele suure sae. Nahksepa Raekson ja Torima Ilus ehitasid oma majadele esimestena korstnad peale ja lõõrid sisse 1863. a. ning aasta hiljem ehitas juba Kõrnitse Ruubel omale esimesena lahus elumaja, häärberi. Kõrnitse Ruubeli eeskujul ehitasid ka Torimu Ilus ja

Nahksepa Raekson omale uhked häärberid 1868. a.

Carl Robert Jakobsoni ergutavate kõnede mõjul hakkas esimesena põllumajanduse olukorra parandamisele tähelepanu pöörama Nahksepa Kissa. Sama mees hakkas 1866. a. kasvatama ristikkeina ja kuna ristikkeinamaid harkadruga raske oli üles künda, siis muretset ta 1869. a. omale raudsaha. Maid torutama hakkas ta 1878. a.

Esimene lamp, mis oli ilma klaasita, võeti tarvitusele 1865—1867. a. ümber. 1868. a. ilmus esimene laualampe, kuid koolides tarvitati küünlaid veel kuni 1875. aastani. Nahksepa Lepiku peremees tapeetis omal toad, muretset sisse pehme mööbli ja suure seinapeegli 1870. a. Aasta hiljem tarvitati Nahksepa Raeksonite juures nuge, kahvleid ja kohvi. Esimese vedruvankri ja pinkvankri võtsid tarvitusele Nahksepa Lepikud ja Soo-otsa Raeksonid.

Esimese hobusemasinaga peksis vilja 1890. a. Torimu Ilus ja alles 12 aastat hiljem, aastal 1902 muretset esimesena aurugarnituuri Soo-otsa Raekson. Kõre Rang ostis vedruäkke 1897. a., esimene väijakäigukoht ehitati koolile 1895. a., 1901. a. ostis Nahksepa Kissa esimesena hobuseraha ja alles 1905. a., seega vaid 35 aastat tagasi ostis Kuninga Mossa esimesena heinaniidumasina.

Perckonnanimesid hakati andma 1825. a. paigu. Nimede andjaks oli rahvasõbralik mõisa opman, kes andis nimesid rahvale nende elukutsete ja omaduste järgi. Ka võis igauks oma soovi kohaselt nime valida. Seepärast on seal enamasti ikka mõistlikud nimed, ei esine saksa-ega eestipäraseid sõimumesid.

Kihelkonna arst seati ametisse 1860. a.

Hallistes asub ka kingitud talu, Sapa ehk n. n. Kuivasaapa talu, mis omale oli saanud rootsiajal erilised õigused mõisniku käest. Kui neid õigusi mõisavalitsejate poolt katsuti piirata, siis käis 1645. ja 1673. a. talupidaja Rootsis mõisniku juures oma õigust nõudmas. 1673. a. sai peremees tõendi, et talu on kõigist kohustusist vaba, kui peremees igal aastal maksab 20 riigitaalrit. Kuigi hiljem summa tõsteti 30 taalrini ja maa läks vene alla, siiski kinnitasid ka vene võimud sellele talule rootsiajal antud õigused.

Kui nüüd vaadelda eeltoodud aastaarve ja mõelda sellele, et kõigest sellest ei ole veel möödunud sadat aastatki, siis peame küll tundma seda suuremat aukartust nüüdisaja saavutiste vastu.

Hälli juures

Mälestusi Rapla osakonnast

Teatavasti tuli juubilar ilmale ühtaegu kahe osakonnaga: Tallinnas ja Raplas. Kummagi moodustamisloogu oli siiski tuntavalt erinev. Kui Tallinna osakonna asutamismõtte liikumapanijad tulid esialgu „Tungla“ vähemusse jäänud vastasrinnast, siis Rapla osakonna asutav liikmeskond koosnes peaaegjalikult sealseist koolinoortest, kes oli koondunud tubli ja energilise õpetajanna Hilda Leo ümber.

Ometi kandsid kummagi osakonna loomist ühised vaated ja äratundmised. „Tungla“ oli liig kitsas ja õhuvaene Tallinna mõtlevaltele noortele, Rapla Haridusseltsi kinnisevõitu noorte isetegevustungile. Oli tarvis noortele vastavat omaette organisatsiooni — vaba ja nooruslikku õhkkonda.

Raplas tekkis sedalaadi koondumine tegelikult juba saksa okupatsiooni suvel — 1918. a. Alevivahel marssisid saksa rohekahallid mundrid, taludest kerjati pekki ja mune, kõik eluavaldused olid kindral Seckendorfi raudsete tangide vahele pitsitatud. Küllap see surveõhkkond mõjus omakorda kaasa, et noored ikka innukamalt hakkasid kooskäimise võimalusi otsima. Tuldi koolimajja kokku. Õpetajanna Leo hakkas kodusel viisil laulu õpetama, mis lõppes korraliku segakoori ellukutsumisega. Õpiti näitemängu ja korraldati kirjandusõhtuid. Varsti olime niikaugel, et korraldasime esimese hästiõnnestunud peoõhtu Pihku küünis. Laulud kõlasid suurepäraselt, ka näidend „Meie metsanurgas“ mängiti algajate kohta hästi maha. Ametlikult oli küll Rapla Haridusselts see, kes okupatsiooni võimudele meile piduloa muretses, kuid sisuliselt oli ettevõtte siiski puht noorte enda algatus. Suurem osa tegelest polnud üldse Haridusseltsi liikmedki.

Varsti peale selle korraldasime ekskursiooni lähedal asuvasse Varbola maalinna. Lauldes ja mängides liikusime läbi soode ja heinamaade mööda vana sõjateed muinsuskantsi. See oli ilus päev.

Sellele järgnesid uued oodatud kokkutulemised, mis enamasti kirjanduslikku iseloomu kandsid. — Oli meil ju poeet omast käest — Martin Leitorf, kes ise värse sepietses ja kirjanduslikke ülevaateid tegi.

Tuli sügis. Paljud meie hulgast läksid Tallinna koolidesse, küll Vestholmi gümnaasiumi, tütarlaste kommerskooli, — gümnaasiumi, õhtukeskkooli jne. Meie üldine otsus oli: hoida end ikka kokku, tunda end ühise tervikuna, niihästi need, kes linna läksid, kui need, kes maale jäid.

* * *

Algasin tol ajal teist aastat Õhtukeskkoolis. Paljude uute juuretunud nägude hulgas silman järsku üht juhuslikku rongituvust — Gustav Hermi, kellega kord 1917. a. suvel, sõiteime mõned jaamad seltsis Viljandi poole. Ilma pikema jututa oleme üksteist äratunud ja läheb lahti elavaks jutuajamiseks. Varsti kuulen Hermilt, et temal kana kitkuda Noorsöö Uhing „Tunglaga“. See ühing olevat liig kitsarinnaline ja tsunftivaimuline, jaotavat liikmeid tegevateks ja passiivseteks, ei andvat noortele ühesugust tegevusvabadust jne. Tema teinuvat seal küll vastavaid reformivaid ettepanekuid, kuid jäänud vähemusse ning sattunud vastasrinda. Asi ei olevat siiski veel lootuseta kui kõik jõud järgmiseks „Tungla“ koosolekuks kokkuvõtta.

Teiselt poolt kaldub jutt Rapla noorte koondumisele ja Herm arvab, et võiks katsuda neid „Tunglasse“ sisse viia — vähemalt neid, kes Tallinnas õpivad. Mõnesuguste hilisemate nõupidamiste järgi saabki Rapla noori „Tungla“ asjadest informeeritud ja liikmeks astumine südamele pandud. Kahel käel võetakse see ettepanek vastu ja saadetakse Hermile isegi mingi kirjalik otsus, milles lubatakse oma hääled Hermi ettepanekute poolt anda, kui asi „Tungla“ peakoosolekul uuesti arutusele tuleb. Kuid vähe aitas see, kuna „Tunglal“ polnud osakondi ettenähtud ega tahtud üldse Hermi soovitusel isegi üksikliikmeid suuremal arvul vastu võtta. Igatahes ükski Rapla noor ei pääsenud „Tungla“ koosolekule ja arvata võib, et nende mängutoomine „Tungla“ peakoosolekul tõi küll Hermile enam kahju kui kasu.

Edasitöötamise võimalused vanas organisatsioonis muutusid nüüd Hermi rühmale lootusetult väljavaatetuiks ning uue organisat-

siooni asutamine kerkis täie reaalsusega päevakorda. „Tungla“ rahvast järgnevad Hermile: Marmor, August ja Linda Reinberg, Mikalovič, Voldemar Leemets, Herman Jänes j. t. Istume õhtuti Hermi korteris ning arutame uue noorsoo ühingu põhimõtteid. Kõigil oli ühine arvamine, et uus organisatsioon peab täiesti vaba ja demokraatlik olema ning osakondade asutamise võimaluse ettenägema. Juba sel ajal näitas Herm juristi kalduvusi, püüdes üksikasjaliselt vormuleerida põhikirja paragrahve. Raskemate küsimuste puhul pöörati Aado Birki poole, kes tol ajal suhtus soojusega noorte algatusse.

Uue noorsoo ühingu mõte leidis ruttu sooja poolehoidu neis ringkondades, kellega asutajad liikmed kokku puutusid, eriti õhtukeskkoolis. Ka Raplas on osakonna asutamisega varakult valmis jõutud — enne kui ühingul õieti veel nimegi polnud kindlaks määratud. Liidia Link kirjutab sellest Tallinna 30. nov. 1918. a.: „Vaata ma kuulutan sulle suurt rõõmusõnumit, sest „Noorte Ringi“ Rapla osakond on tööle hakanud. Olime nel-

japäeval 28. novembril esimest korda koos. Pool õhtut luges prl. Leo ette, pool õhtut prl. Veidenbaum. Tegime Ed. Vilde „Mahtsa sõjaga“ algust. Peale selle peab meist igaüks Mati Marduse „Murdlained“ läbi lugema, et pärast koos arvustada...“

Kuigi G. Herm oma mälestustes ütleb, et tõsisem organiseerimine algas 1919. a. kevadel, on minu mälestuste ja vana kirjajahe-tuse põhjal nähtav, et tegelikult algas see juba 1918. a. sügisel — Saksa okupatsiooni ajal. Muidugi oli see ilma põhikirjata ja praeguse nimeta.

Ühingu asutamiskoosolek peeti 1919. a. esimesel poolel Tallinna ja Rapla noorte ühisel osavõtul, kuna saadikute kaudu esitamist tol ajal veel ei olnud. Ametliku asutamisakti järgi on Rapla osakond asutatud 10. juunil 1919.

Noorte ülemaalsele üritusele oli alus pandud. Ja kui varsti veel sellised tüsedad jõud nagu Ed. Riisna, Veide-Loosalu, Aug. Meikop j. t. õla alla panid, ei puudunud asjal suur joongi. Mäletan seda tunnet, kui ühel

*Kunstnik Liimand -
Rapla osakonna juhatuseliige
1924. a.*

Rapla osakonna juhatus
1923. a.

Istuvad: Am. Vaino, A. Vahtmann,
A. Staub; seisavad: A. Lipstala
R. Viki.

hommikul „Vaba Maad“ kätte võttes, leian sealt ühingu üleshüüde Eesti noorsoole. Olime trükimusta vääriliseks arvatud! Kogu maa sai meie üritusest teada. Reageeriti elavalt. Vanade Rapla osakonna paberite hulgast leian ühe kirja, kus keegi üleskutset lugenud noor niivõrd on asjast vaimustatud, et „palaval soovil“ palub jalamaid saata ühingu põhikirja ja lähemaid teateid. Ajakirjandusega kontakti pidamises oli Ed. Riisnal edaspidigi häid tulemusi.

* * *

Mis puutub Rapla osakonda, siis ei võinud see ei suuruse ega ainelise seisukorra poolest eriti kiidelda. Liikmete arv kõikus 20—50 vahel, kuna rahaline kitsikus sundis paaril korral koguni Keskjuhatuselt laenu tegema. Kuid unustamatud on siiski need ühised koosviibimised lambitule valgusel, kus arutasime Tolstoid, Maeterlincki, Kitzbergi draamade ideoloogiat, vaidlesime kõiksugu päevaküsimuste ja filosoofiliste

probleemide üle. Oli idealismi ja poliitilist radikalismigi. Oli nooruslikku soojust ja seltsimehelikkust.

Kahjuks sõltus osakonna tegevus siiski liigselt õppivatest noortest, kes tavaliselt on väga liikuv element. Selle tõttu ei saanud organisatsioon juba algusest peale ajada püsivamaid juuri Rapla paigalelava noorsoo seas. Suur osa liikmeist sõitis talveks Tallinna. Oli juhuseid, kus linnas õppivad noored harjutasid seal näitemängu ja laulud selgeks ning kandsid need koolivaheajal Raplas ette. Nii õppisime ära 1921. a. talvel Hommik-teatri juhi Aggio Bachmanni juhatusel, — kes muuseas ise ka Rapla noor, Minna Canthi „Roinila talus“, ning kandsime selle Lihavõttel Raplas ette. Kord õppisime Aug. Meikopi juhatusel ühe pidu jaoks laulukava selgeks. Harjutamiskohana tarvitasime Tallinna osakonna ruume, olles sellega nagu mingiks asunikude pereks Tallinna osakonna juures.

AASTATE TEECT

Ajaratas on mu noorsootöö mälestuste helmestikku lükinud ilusaid ja armsaid aardeid. Neist säravad need unustamatud elamused, mida ma Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur¹⁾ liikmena saanud koostöö ja kokkupuutumise momentidelt meie vennasorganisatsiooni ÜENÜga Eestis, ikka veel sama pideva jõu ja hiilgusega.

Kui ma esmakordselt 1926. aastal ÜENÜ suurpidustuste kutsutud külalisenäna meie liikmete Apell ja Allmögelliget tantsurühmade eesotsas Tallinnas astusin Eesti pinnale, siis toimus see suure huvi ja pingutatud ootusega. Pingutas teadmine võimalusest astuda lähemasse kontakti Eesti organiseeritud noorusega ja tema kultuuritööga, erutas võimalus seda tööd võrrelda oma organisatsiooniga. Lisaks sellele kõnelesid siin kaasa ajaloolised mo-

¹⁾ Rootsi Noorsoo Ühendus rahvakunsti viljelemiseks. Umbes ÜENÜ-le vastav rahvakunsti (rahvamuusika, rahvalaul, rahvamängud, rahvatantsud, rahvuslik käsitöö) taas-elustamisele suunatud tegevusega noorsookoondis ligi 30 000 üksikliikmega ja 500 allüksusega. Tõlk. täh.

Elavam tegevus oli suvel, kus kõik liikmed koos ja ette võeti ka ekskursioone, nagu Viljandi, Keava mägedesse jne.

Üldse oldi sel ajal veel vähe praktiline ega osatud igapäevase maaelu piirides midagi algatada, mis maanoorte huvi oleks köitnud ning osakonnale püsivuse kindlustanud. Ajajooksul lõpetasid koolinoored kooli ja läksid laiali igauks omale elukutsele. Kaunis mitmest sai kooliõpetaja, ühest kunstnik — Liimand, teisest koorijuht — Laurimaa jne. Rapla tolm pühiti jalgelt. Oma mõju ei jätnud avaldamata ka vahepealsed suuremad poliitilised ja ühiskondlikud sündmused, mis nii mõnegi liikme osakonnast eemale viisid. Ainult kauaaegne juhatuse liige Rudolf Viks ja paar teist jäid maale truuks ja tegutsevad veel tänapäev kohapeal põlluma-

mendid. Olime astunud vaba Eesti pinnale, kus veel polnud täiesti kustunud rootsi mälestused. Kas maksab mainida maalilise Tallinna mõju meisse või pinevust, mida meisse süvendas eelolev kokkupuutumise võimalus Suure ja Väike Pakri väikese säilinud rootsi elanikkonnaga?

Sama tujuküllaseks kui ülesõit, kujunes ka meie tookordne vastuvõtt ja kümnepäevane viibimine Eestis. Kohe esimesest momendist vallutas meid eesti sõprade külalislahkus ja hoolitus. Meid üllatas eesti avasülemisus, mis eriti ilmnis sadamasillal nii tulles kui lahkudes ja need sõpruse intiimniidid, mida tookord sidusime, on osutunud uskumatu tugevaiks. Nendest lühikestest kuid ilusatest ja päikeserikastest päevadest algas sõprus meie liitude, meie liikmete vahel. See on

jäanduses. — Üks näide sellest, kui nõrgalt selle noorte ürituse juured olid Rapla põhimulda kinnitunud. Elujäuline Rapla Haridusselts oli omakorda tugevaks võistlejaks. Neil põhjustel jäi osakonna tegevus varsti hoopis soiku ja Rapla osakond likvideeriti hiljem — 1931. a. Keskjuhatus poolt täielikult.

* * *

Kui rändaja samm satub Rapla surnuaia kohisevate puude alla, leiab ta unustatud haa lihtsa tahvlikesega: „Hilda Leo. Kõik teistele, endale mitte midagi.“ Seal puhkab Rapla osakonna hing. Ja tahvlikene räägib kibedat tõtt... Ainult üks asi lohutab: see mis antud teistele, kannab edasi vilja. Ehkki Rapla osakond surnud, elavad tema ideed ja vaim edasi.

kestnud aastakümneid ja ma usun seda ei katkesta ka ükski tuleviku jõud.

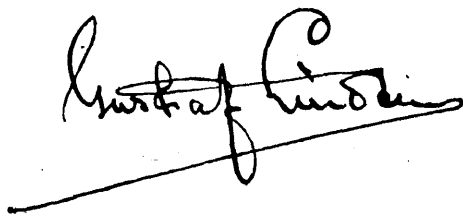
Nüüd neid mineviku unustamata elamusi värskendades, olen püüdnud analüüsida, milles seisab nende jõud. Mulle tundub, et siin olulist osa etendasid need pisut erailmelised koosviibimised, mida meie eesti sõbrad meie auks oskasid lükkida suurte ametlike pidustusmomentide vahele. Siin ei peetud pikki ilukõnesid, siin puudusid ametlikud vormaalsused, kuid siin avaldus seda tugevamalt aatevendlus ja võib olla üksikute isikute süüdatuna põles siin otsesem ja leegitsevam noorustuli. Siin leidis — et midagit õelda, tervema ja rõõmsama väljenduse see oluline ja andev ning kandev noorusliikumise idee, mis otse sundis meid midagi tegema, midagi ütleva, siin kahe rahva esindajate otsesel kokkupuutumisel süttis selline suursugune noorustuli, mis meid kõiki pani leegitsema. Ja mulle tundub, et see tuli veelgi hoogsalt leegitseb. Kõneleb sellest see kontakt, mis toimus siin Stockholmis möödunud augustis korraldatud suurtel rahvusvahelistel pidustustel just eestlastega, kes kogu Euroopast siia sõitnud 3000 aktiivtegelase hulgast tihedaimalt kõitsid meie tähelepanu ja südameid. Ja säält päale pole meie kümneid vastastikku kokkupuutumisi saanud lõpetada omavaheliste koosviibimisteta.

Meid köidavad ühised rahva omapära harrastused, meid köidab ka laul. Kui me mitte juba ette ei teaks eesti rahva olevat laulja rahva, siis tarvitseks meil ainult võtta osa niisugusest omavahelisest koosviibimisest, et seda täielikult mõista. Kus sõnu ei jatkunud seal jatkus laulu. Tean endast, et ma harva või õieti kunagi nii intensiivselt pole olnud haaratud ühisest unisono laulust kui neil juhtudel. Siin olen ma õppinud mõistma, milline uskumatu tähendus ühele maale ja rahvale neil rahvusvahelistel koosviibimistel on hääl laulul, milline kogu kuulajaskonna kogub, ühendab ja ülevasse meeoleolu toob. Mulle tundub, et eesti sõbrad siin Rootsis ja Taanis liikudes just on endid laulnud meie

südametesse. Ja kui mul siis veel õnn on olnud viibida teie suurejoonelisel laulupeol Tallinnas, kus kogu Eesti kooride 20000 lauljat ühinevad ühiseks hiiglakoorigs, et haarata ja vaimustusse viia 1000000 pealist kuulajaskonda ja siis vast tunned ka end haaratuna ning soovid südamepõhjast õnne rahvale, kel sellisel määral seda omakultuurilist põhivara. Ja sul kujuneb kindel usk selle rahva rahvuslikku edusse. Ja kui laul ning endiste põlvede rahvalaul, ka teie maa ajaloos ehk on olnud jõuduandvaks ja ühendavaks teguriks, mis aidanud säilitada ja uuendada teie vabadus- ja kultuurpüüdeid, siis kindlasti jääb ta ka tuleviku rasketel tundidel samaks jõuallikaks.

Kui nüüd teie ühendus tähistab oma 20 aastast kestvust, siis on mu otsekoheseks sooviks, et võiksite jätkata sama edukalt, sama elujõu ja elutahetega. Näeksin, et ka tulevikus võiksite truuks jääda meie liikumisele ja meie elu eesmärkidele. Tahame uskuda, et terve, puhas ja hää lõpuks tuleb võidule ja et praegused raskused teie maad ja teie ühendust viivad helgema tuleviku saavutamisele. Nüüd kus rahutusäike ja tumedad piksepilved hõljuvad rahvaste kohal, võim võidutseb, miljonite veri voolab lahinguväljadel ja arvatud kultuurvarad hävinevad ning tulevik näib lootusetu, nüüd tähendab igal üksikult ja kõigil ühiselt olla valmis ja uskuda oma ideaalidesse ning võidelda nende eest, hoolimata üksikutest tulla võivatest ja ajutistest ebaõnnedest. Peame võima ühiselt ja kindlalt vaadata tulevikku, miliseks see ka kujunema peaks.

Lõpuks südamluk tervitus ja tõsine tänu suurte ja helgete mälestuselanuste eest.

Tõlkinud A. M.

Tervitus Rootsist

Sellest on nüüd neliteist pikka aastat, kui ma ühel ilusal juunipäeval astusin Tallinna staadionile asetatud kõnetooli, et eesti sõpradele anda üle tervitused Rootsist. Neliteist pikka aastat, mille jooksul Euroopa kultuur peagu nagu näib valmistuvat tagasikäiguks. Õiglus ja ligimese armastus nagu jäävad alla, toorus ja võimukultuur nagu tikuvad võidutsema.

Mis aga tagasikäiku ei näita, see on kindel sõprus, milline eesti ja rootsi organiseeritud noorte poolt sõlmiti ÜENÜ ning Appell'i ja Allmogegillet'i vahel. Vastuoksa seda on süvendatud ja avardatud. Palju, palju kordi oleme külastanud teineteist, küll üksikult, küll rühmades. Alati oleme meie rootslased tunnud soojusest õhkuvat külalislahkust, kui oleme külastanud Tallinna ja ikka oleme tulvil südamel oodanud teie külastusi meie Stockholmi. Paljud teie juhtivad tegelased on jäädavalt vallutanud meie

südamed. Sõpruse suurusest ÜENÜga tunnistas seegi, et kokkupuutumised meile väga andvad on olnud. Oleme saanud uusi impulsse, saanud äratust laulu ja muusikakultuurile, täiendanud omi teadmisi Eestist ja õppinud tõeliselt armastama eestlasi. See oleks meile suureks kahjuks, kui kõigest sellest peaksime äkki loovutama midagi.

Meid haaras juba rahutus Eesti saatuse kohta, kuid meie soojemad soovid on täitunud ja teostuvad küll ka edaspidi: Teie energiline, väike rahvas on hoidnud oma vabaduse ja oma iseseisvuse.

Meeleldi võtaksin osa Teie pidustustest, kuid praegune olukord ei anna selleks võimalusi. Võime ainult eemalt kaasa elada teie kokkutulekut. Soovin õnne ja edu Teie liikumisele ja Teie organisatsioonile.

Ragnar Wallman

Stockholmis, 16. mail 1940.

I OMAKULTUURIPÄEV

Rootsi esindaja R. Wallman tervituskõnel.

ED. VIIRALT: „LAPSEPEAD“ Linoollõige 1937

J. LAABAN

Teemal EDUARD VIIRALT

Eduard Viiralt on tulnud lõppeks tagasi kodumaale. Mitte tolle šokeeriva ja pahandava Viiraldina, kelle „Kabareed“ ja „Põrgud“ olid veel aastate eest pinnuks silmas meie keskmisele kodanikule, vaid selle rahuliku, taltununa, kelle lehti oleme harjunud nägema juba mõningat aega näitustel publiku ja arvustajate viisaka ja lugupidava imetluse esemeina.

Nii on tulnud, et Viiralt näib kohanevat üllatavalt kiiresti meie kunstieluga; mis võiks siis seda ka takistada klassikule, kelle nõel on harjunud uuristama liugleva kergusega antiikseltselt puhtakõlalisi aktikontuure, veidi usutamatu päikesepaistelisvega naeratavaid imikupäid, kergelt arabeskeid, ent väga korraldet maastikke ja loomafiguure, jah, kõigiti esinduslikke paraadportreidki, ja kes on otse loodud meie järelkasvule soliidset õpetlikuks vanameistrikujuks?

Võib tänada kõrgemat ettenägelikkust, et ta on lasknud tulla Viiraldil kodumaale nii õigel ajal, kus tema erakordsed võimed ja kunstilised kogemused saavad rakenduda suurimal määral ja jäägitumalt meie kunstielu teenistusse.

Võib tunda probleemitut, koormamatut naudingurõõmu tema üha arvukamaks muutuvaist lapse- ja kaamelipäist ja ilutsevaist maastikupanoraamidest, kus ühineb üldmõistetavalt tuttavlik kunstikäsitlus nii õnnelikult meistrikäe eksimatu kindluse ja sarmiga.

Siiski ei õnnestu meil kõigest hoolimata unustada toda hoopis teiselaadset võlu, mida hoovas tema kunagisest pariisiaegsest loomingu ja mille erutavat väavli- ja absindilõhna ei suuda hajutada õhust kogu see rahulik ja enesekindel stabiilsus, mille marmorses vormis näib kehastuvat lõplikult (iga möödud

aasta sunnib meid uskuma sellesse kindlamini) Eduard Viiraldi loov isiksus.

See lõhn teeb meid rahutuks ka kõige soovitühjemas seisakus Viiraldi hilisema loomingu veatuse ja viimistelduse palge ees. Tundub, nagu vajaksime siiski suuremat ja lõplikumat selgust Viiraldi arengukäigu kohta, kõige selle kohta, mida oleme tema vältel võitnud ja kaotand Eduard Viiraldis.

Kas tema viimaste aastate loomingu laad tähendab tõesti nii kindlasti selgumist ja kirkastumist eelnend aastate demoonilisemaist dissonantset, nagu on selles veendunud enamik neist, kes on kulutand tinti ja paberit Eduard Viiraldi puhul?

Hoopis lihtne oleks vastus, kui ta tulnuks Eestisse juba mõningad aastad tagasi, nii 1932. või 1933. Siis võiksime ütelda peagu surmkindlalt, et Viiraldi kosumisprotsessis on süüdi kodumaa karge ja tervendav õhk, mis oma suurema loomulikkuse ja kõlbelise kindlusega on suretand tema kunstis mürgi- ja haiguseod ja toonud pöörde rahu ja selguse poole.

Aga ta tuli alles 1939.

*

Viiraldi inspiratsioon on olnud alati selgesti eetilist laadi — teiste sõnadega, tema nägemuste tundmuslik sisu kõigub esmajoones hää ja kurja mõistete vahel. Eetilise tõe otsimine kunstilises vormis on olnud alati tema loomingu päämiseks tõukejõuks.

Nii ei tule käsitada tema laadi kunagi lähtudes kunsti tõelisest põhiolemusest, vaid hoopis teisejärgulise päritoluga momentidest. Viiralt ei otsi oma loomingu protsessis kunagi definitsiooni defineerimatule, väljendusvormi väljendamatule, mis on iga loomisakti tõeliseks ülesandeks, vaid käitub just vastupidiselt: mingile kangekaelselt säilitet, võimalikult piirat põhielamusele loob ta vormilt vahelduvaid, aga sisult muutumatuid variatsioone, mille ülesandeks on seda ainult ehtida ja dekoreerida, mitte aga kujundada, sõnastada.

Viiraldi tundmus varieerub vähe, kuna kontrolliv tsensor tema vaimu sügavamais kihtides eemaldab kavakindlalt kõik tekkida võivad individuaalsed elemendid, mis ähvardavad muutuda vastassuunalisiks hoolega hoitud põhielamusele. Igal tundmusel on kaks poolt, ja see on, mida kardab Viiralt.

Tema vaimud on alati deemonid, tema deemonid alati kuradid, tema kuradid alati saa-

ED. VIIRALT: „MAASTIK PARIISI LÄHEDAL“ Ofort 1937

Lito 1932

tanad; erootika on tema silmis alati patune, s. t. alati tema varasemas loomingulaadis.

Viiraldi demonika ei rahuldu iseendaga, vaid otsib oma õigustust ilmselt jaatavast eetikast, millele ta on ainult pöördkõljkaks, pahupooleks. Tema deemonid ei taha inimest võrgutada, hukutada, vaid hoopis patu juurest eemale peletada. Nad ei ole mitte orgaaniliselt kasvand, vaid spekulatiivselt loodud. Kurja lilli Rasmus Kangro-Pooli kombel Viiraldi loomingust otsima hakata oleks kümme korda asjatum kui vaga kristlase Hieronymus Boschi XV sajandi hollandi fantastilise maalija omast, kes suhtub oma kuradeisse ja kuradikesisse kaugelt vähem kato-liiklikult kui Eduard Viirald.

Viiraldi kunst pole oma loomuses olnud kunagi fantastiline: fantaasia on tal paljalt moraliseeriva mõistuse tööriistaks. Tema fantaasia hargneb vaid üht mõõdet pidi, teised

suletakse talle raudseil klambreil. Elementide valik on tal piiratud: kõik see, milleks korraldav tahe võiks näha kahtlast salakaupa, mis ei rakendu otseselt algse kavatsuse teenistusse, on põhimõtteliselt luudetud.

Vaadelgem kasvõi tema „Põrgut“: see on viimase võimaluseni süstematiseerit õudustekabinett, mis püüab sihikindlalt koondada kõik käepärastolevad motiivid ühe nimetaja (kuratliku resp. põrguliku) alla, kuna vabalt kulgev fantaasia alati seob end irratsionaalsete, teadvusele ükskõiksete sidemetega (mil-liseid me Viiraldi juures kunagi ei leia), loobudes aga sihikindlalt ühtlustavast printsii-bist. Vaadelgem kasvõi „Põrgu“ kesksed kuju — masininiemest: on selge, et tema loomiseks rakendet fantaasia on ilmselt spekulatiivse, mitte orgaanilise laadiga. See robot hammasrattaist, kruvidest, neetidest on kogu oma mõistuslikult järjekindlas ülesehituses allegooriaks puhtaimal kujul.

Omaalgatusi vaimsetel aladel

ÜENÜ 20 aasta kestel

Kuigi ÜENÜ tegevuse peaosajad moodustavad omakultuur, sport, laul ja lavakunst, ühes igasugu riiklikust ja rahvuslikust seisukohast lähtuvate üritustega, ei või hindamata jätta seda suurt osatähtsust, mida evivad ÜENÜ tegevuses kirjandusharud või klubid.

Meie riikliku iseseisvuse ajal on pandud alus paljudele vaimsetele üritustele, kus kirjandusharude kaastöö on osutunud hädavajalikuks — nii on korraldatud peagu iga aasta raamatu nädalaid ja 1935. aasta möödus terve Raamastuaasta nime all. Samuti on kirjandus- kui ka näiteharude aukohuseks kujunenud meie tähtsamate kirjanike ja vaimutegelaste aupäevade pühitsemine. Kui rajada oma väited statistikale, kui kõige erapooletumale kohtunikule, siis ÜENÜ kirjandusharud on täitnud oma ülesande rahuldavalt. On tehtud niipalju, kui vastavate tegelaste kaader ja kohapealsed olud on võimaldanud. Peab mainima, et just ÜENÜ on see olnud, kes kohalike vaimutegelastega on sõlminud kõige püsivamad suhted — nii on Hugo Raudsepp ja Jaan Kärner Elva osakonna auliikmed, Jaan Lintrop Kärevere osakonnas, Kr. Rajasaare-Rutoff † oli sedasama Somp

osakonnas. Pärnu osakond oma lühikese kestvuse jooksul evis väärtusliku liikme ja kaastegelase kirjanik Mats Mõtslases (Kiiratsis), kes eriti edukalt tegutses näiteringis.

Südamlikud suhted seovad osakondi ka ÜENÜTO kirjandusrühma ümber koondunud nooremate sulerüütlitega, kelle esinemised olid eriti intensiivsed Raamatuaasta puhul. Siin seisab esikohal Rakvere, kus mainitud kirjandusrühm sai oma esimese teenitud lautuse ja andis ka väärika revanši, siis mitmed esinemised Arukülas, Tamsalus, Kiltsis, Viljandis, Pärnus, Helmel ja mujal, neist meele-sööbuvam Muru osakonnas rehe all, kus võis tunda seda ehtsat, lihtsat ja loomulikku kontakti esinejate ja publiku vahel, mida ei saavutata kusagil pealinna estraadil või kontsertsaalis.

Provintsis ja maaosakondades on kirjandusharud suutnud väärikalt täita enesele võetud ülesandeid, Tallinna osakonna kirjandusklubi on aga suutnud oma vaimsele tegevusele anda üleriigilise ulatuse ja püsida kogu aeg oma tegevusega teiste samasuguste esirinnas.

Siin ei ole midagi imestada — iga ÜENÜ tegevusharu täidab neid funktsioone, mis on

Jah, allegooria, spekulatiivne sümbol on olnud algusest peale Eduard Viiraldi kunst. Ja eksivad need, kes nimetavad tema mõttemõtteid usutavaiks, tõenäoseiks, elavaiks. Ta ei julgeks neile iial elu anda, sest nad sööksid tema nagu tahtis hunt seda teha Vanapaganaga, oma loojaga. Või põhjendatakse seda tema üksikasjusse tungivalt realistliku tehnikaga? Aga ometi erineb tema realism väga põhiliselt näiteks prantsuse ülirealistide omast, kes on tõesti saavutand sünteesi irratsionaalse sisu ja realistliku tehnika vahel.

Tema realism on loomult dekoratiivne, ehkki seda ei tarvitse nähtuda alati esimeselt pilgult; dekoratiivne ses mõttes, et tema kunstiline mõju põhjeneb enamasti vormilistele väärtustele, mida ei saa otseselt tuletada kujutetavast sisust.

Neile tuginebki Viiraldi kunst: joonetõmbele, tehnikale, valge ja musta rütmile, piltterviku kompositsioonile. Ja need vormilised väärtused põhjenevad üldisile, püsti vaile kujunduspõhimõtetele, mis seisavad väljaspool kunstilist elamust ennast ja tuakse alles hiljem enam või vähem vägivaldselt sisse. Mis siin tekib, on teadlik mittevastavus sisu ja vormi vahel, nagu igasuguses allegoo-

rias. Allegooria ilu on see, mis meid haarab Viiraldi kunstis.

*

See, millest seni kõnelesime, oli Viiraldi kunsti ööpoolne, demooniline maailm. Aga see maailm on juba vajumas minevikku, iga aastaga lõplikumalt ja paratamatult. Viiraldi praegune maailm on rahulik, korraldatud, kena, varjatult dekoratiivne oma leebes meeldivuses. Tema on selleks idealiseerivaks maailmapeegliks, mille tagakülge, jah, ainult tagakülge olime näinud kõigi varasemate aastate vältel.

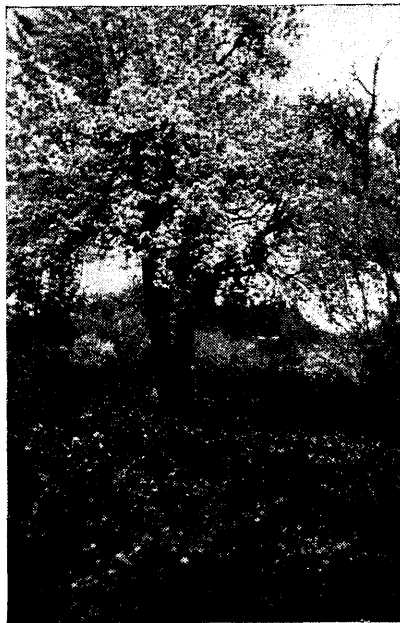
Inimloomus on kord selline, et fanaatilisimigi jutlustajamunk peab kord väsima patu ja kuradi piitsutamisest, et siis anduda ilutsevale hosiannalaulmisele taevase hiilguse poole. Sest milleks oleks ta kirjeldand aastakümneid põlevi silmi nagu „Jutlustaja“ Viiraldi litograafial põrgus piinlevate taunitute hammastekiristamist ja ulgumist, kui teda ei ergutanuks selleks alateadlik võrdlus omaenda paradiisilootustega?

Ei vajanudki Viiralt mingit ümbersündi, ainult ehk kerget jahtumist tema leegitseva mõttekire temperatuuris, kerget lõtvumist tema kujutelmade tõmblevais krampides, kui peegel

käesoleval momendil meie üldisele arengule vajalikud. Provintsis, kui ka maaosakondades on kirjanduslik tegevus raskendatud vastavate tegelaste, materjali kui ka vastavalt häälestatud publiku puudumisel. On loomulik, et sääl omavad suurema tähtsuse näiteringid, kuna Tallinnas pole üldse suudetud luua püsivamat näitetruppi, sest rahva vajadusi sel alal rahuldavad kolm elukutselist ja elujõulist teatrit.

ÜENÜ Tallinna osakonna kirjandusklubil õnnestus saada oma ridadele tegelasi, kes olid varustatud nii hästi vastavate teadmistega kui ka küllaldase energiaga. Asja osakorda soodustas see, et rida aastaid seisis suur osa meie pealinna vaimsest tegevusest sõõdis. Suur hulk kaaluvamaid noorsoo organisatioone, nagu „Tungal“, „Agu“ ja teised olid väljasurumisel, tegutses küll Tallinna Kirjandusselts, kuid sellegi tegevus piirdus kahekolme kirjandusliku teose analüüsiga, YMCA tegutses rohkem praktiliste aladega ja YFCA tegevus ei ulatunud kaugemale oma organisatsiooni piirest. Siin oli soodus moment ÜENÜ-l ohje oma pihku haarata ja ega sellega ei viivitatudki.

Kui vaadelda tolleaegset tegevust, aastaid kümme-viisteist tagasi, siis sündis see õieti vaistlikult, spontaanselt, juhtivate tegelaste tõekspidamiste kohaselt. Nüüd tagant järele vaadates, võib julgesti mõõnda, et tegevus on liikunud rohkem õigetes raamides, kui et

*Fr. R. Kreuzwaldi istutatud pirnipuu (Võrus)
täies õieilus 1939. a. kevadel*

vastavad tegelased selles teadlikud oleksid olnud.

Õige oli juba see, et sarnase organisatsiooni, nagu ÜENÜ kirjandusharud peavad olema esijoones noorte vaimsete katsete esimeseks katselavaks, võitlusareeniks, hüppelauaks

tegi juba graatsilise pöörde oma liikumatult paigalseisval alusel. Võrdkujud vahelduvad, püsib tuum.

Kui füüsiline kriis lõpetas oma ettevalmistava töö, siis tuli murrang ise seda valutumana, et Viiralt varemgi ei olnud unustanud päriselt oma maailmapeegli hüvapoolt, valmistades juba ammu ette oma viimast loomingujärku.

Viiralt joonistab nüüd erilise andumusega lapsepäid, mõnikord nutvaid, aga enamasti naeratavaid, süütult ja magusalt naeratavaid. Tema lapsed on inglid, umbes sellised, nagu võime neid leida sentimentalistliku ajastu rahvaraamatuis ja kristlikult häälestet perekonnaromaanes. Neid esineb sageli täiskasvanute mälestusis, kelle teadvusest on tõrjutud moraali ja eetika nimel välja tõelised lapsepõlveelamused, mis olid ebamugavad tolele väljatõrjajale, tsenseerivale „üleminale“. Hää ja kurja süntees tõelises, ilustamata inimlikkuses, mille sümboliks oleks just reaalne laps oma looduspärasest amoraalsuses — see on, milleni Viiralt oma ühekülgsuses välja ei ole jõudnud.

Viiraldist pole paganat; niisama vähe on temast õiget klassikut. See õhuline sidumatus,

mida iseloomustab äärmuseni liikuv kergus keset suurimat korda ja kindlust ja mis on omane kõigile tõelisele klassikale, on talle võõras. Tehniline ülekoormamine, teatav magususele kalduv dekoratiivsus, enesekordamine loovad siin lahendamata jäägi, mis on ka vist lahendamatu. Kuhu see teda mõnikord viia võib, näitas väga selgelt mullune „Tiiger“ oma tasakaalutult lohkava virtuositeediga.

Ja tema paljukiidet arabesksuski suudab vaevalt olla rohkem kui ilutsev luksus, mis püüab küll veel kaudselt jätkata mõõdund loominguajastu fantastilist joont, aga on vaid pinnapäälseks lisanduseks tuuma tardund jäikusele.

Saksa arvustaja Carl Einstein ennustas kord oma poliitiliste piltide lõikavuse ja halastamatusega kuulsakssaanud maalija George Grosz'i kohta: „Der Gartenlaube von links folgt die Gartenlaube von rechts“, s. t.: ilutsemisele vihas ja sapis järgneb peagi ilutsemine magususes ja idüllis. Ja tõesti — Groszi hilisem areng suubuski ilutsevate akvarell-natüürmortide leebesse magususse. Ja nii on ka Viiraldi praegune looming otseseks jätkuks tema varasemale suunale, idüll paremal pärast idüllil vasakul.

tegelikku ellu. See iseloomustav joon on kirjandusklubil olnud algusest peale ja just sellega on ta suutnud kõita enese külge meie vaimse nooruse paremiku, kes ei evi just silmapaistvaid eraklase kalduvusi. Sajad noored on siin esmakordselt avalikkusele esinenud, on siin oma esmakordse ergutuse saanud oma loomingule tiivustamist leidnud. Väga paljud on neist praegu tuntud kirjanduse-, teatri-, kunstimaailma tegelased, suurem osa on loobunud kirjanduslikust murd-maa jookstust, aga igaüks neist on midagi saanud, ilma milleta ta elu oluks vaesem, ta mälestuste ja elamuste salv tühjem. Kuid ÜENÜ suureks teeneks vainsel alal, eriti Tallinnas, tuleb lugeda samuti seda, et ta viljeles ja viljeleb neid vaimse ja kirjandusliku tegevuse alasid, ilma milleta meie vaimne elu oluks tühjem ja vaesem, kui mujal kultuurmaades. Kui kuulame praegu kirjanike esinemisi raadios, kirjanduslike teoste ettekandeid meie parimaile deklamaatoreilt, koolinoorsoo ühislaulukooride ja orkestrite ettekandeid, näeme A. Särevi ja teiste õnnestunud dramatiseeringuid, siis ei või jätta mainimata neid lugematuid kirjandus-muusikalisi õhtuid, laste ja noorte kunstiohtuid, esimesi dramatiseeringuid O. Lutsu „Kevadest“ ja A. Gailiti „Toomas Nipernaadist“, millised leidsid ÜENÜ-s aset siis, kui neid veel ükski teine organisatsioon ei viljelenud. ÜENÜTO kirjandusklubi kujunes aastate jooksul meie vaimse elu keskuseks. ÜENÜTO kirjandus-muusikalised õhtud, seltskondlikud kohtud ja vaidlusõhtud kujunesid üritusteks, mille järgi tunti tõsist vajadust ja mida ei jälginud ainult Tallinna publik, vaid kogu maa raadio ülekandes.

Tegelasi, kes on esinenud ÜENÜTO kirjandusklubi õhtuil, on võimatu loetleda. Piisab vaid sellest, kui mainime, et suurem osa meie riigi- ja avaliku elu tegelasi, alates meie lugupeetud presidendist Konstantin Pätsist ja vägede ülemjuhatajast kindral J. Laidonerist on esinenud ÜENÜ üritustel.

Mis puutub kirjandus- ja kunstitegelas-tesse, siis paremaid suhteid on raske ette kujutada. Henrik Visnapuu kirjutas meile hümnid „Hakkame kinni päikesest“, rahvusvaheliselt tuntud kunstnikud: Ludvig Juht, Vladimir Padva, Tiit Kuusik jt. on lugematuid kordi tasuta esinenud ÜENÜTO kirjandusõhtuil. A. H. Tammsaare, kes veel kunagi pole ilmunud oma austusõhtuile, külastas ÜENÜTO poolt korraldatud oma teoste

NOORED,

*tunnete rõõmu mitmekord-
selt, kui pildistate oma
suvist elu*

filmiga

Isochrom

Isopan F

Isopan ISS

ÜENÜ-le siiraimad ja parimad soovid astumisel kolmandasse aastakümnesse.

Algusest peale olen suurt rõõmu tunnud ÜENÜ tegevust jälgides ja ise jõudumööda kaasa aidates.

Olgu tema üha laienev töusutee päikesepaisteline ja lõpmatu! —

Hugo Laur.

Mais 1940.

õhtut. Tema 50-aastase sünnipäeva puhul, sama eraklike kalduvustega tuntud prof. G. Suits esines referendina Romain Rollandi teoste õhtul. Paljud tuntud kunstitegelased, nagu Hugo Laur, Felix Moor, Hugo Schüts, Tekla Koha jt. omavad ÜENÜTO teenetemärgi. See südamlük suhe püsib ka praegu. ÜENÜTO kirjandusklubi on annud häid organisatooreid, nii et ka praegu kõik meie kirjanike austamisõhtud, meie suuremad vaimsed üritused on tegelikult ÜENÜTO tegelaste korraldada. Kuid on sõlmitud ka rahvusvahelisi suhteid. Just ÜENÜTO kirjandusrühma algatusel sõlmiti vaimse koostöö leping Leedu nooremate kirjanikega, mille järeldusel korraldati kaks esinemisõhtut Tallinnas ja üks Kaunases.

Tähelepanu väärrib ka üleskutse maailma suurimaile kirjanikele, mille saatis ajakiri „Eesti Noorus“ Eesti raamatuaasta puhul.

Saabus üle kolmekümne vastuse ja ülesvõtte, mille bibliofiililist väärtust meie veel praegu hinnata ei oska. Igatahes Eesti raamatuaasta propageerimises välismaail etendas ÜENÜ külaliski kaaluvat osa.

Ja kõik see töö, niihästi Tallinnas kui ka mujal teostati ilma vähemagi toetuseta, ööde ja vaba aja arvel.

Nüüd on olukord stabiliseerunud. ÜENÜ on tunnustatud riikliku toetuse vääriliseks, on hindamist leidnud see suur osatähtsus, mida ta on omanud ja omab meie noorsoo vaimses ja füüsilises kasvatamises.

Palju tegevusalasid (eriti kirjandusliku tegevuse alal) on talle kaduma läinud, kuna neid viljelevad nüüd teised, vastavad asutused. Kuid ÜENÜ-le jääb algatamise tähtsus, ÜENÜ-le jääb see sitkus ja see „midagi“, millele pole mingi tõeline edu mõeldav ega teostatav.

Vaimse tegevuse suunas

Nüüd, mil ÜENU tuleb Tallinna kaheküm-nenda tegevusaasta tähistamiseks pidustusi pidama ja näitama oma rikkalikke saavu-tusi rahvatantsu, võimlemise ja spordi-aladel osakondade kollektiivse koostööna, mille tausal peegelduvad aga ka üksikute osakon-dade tegevuse tulemused, tekib paratamatult küsimus, kas ÜENU oleks praegu võime-line ka vaimsetel aladel tähelepanu kõitvalt esitama oma töösaavutusi? Küsimusele võib anda üsna kahtleva ja ebakindla vastuse, sest ei saa eitada ükskõiksust, mida vaimsele tegevusele viimastel aastatel on osutatud. Ei ole otsitud vahendeid selle ala ergutamiseks, vaid on jäetud nii, nagu ta ise kuskil on kujunenud ja kujunemas. Isenesest pole pahe, et on kõigi võimalike abinõudega püü-tud elustada kehakasvatuslikku ja rahvatant-sulist tegevust, kuid seejuures on unustatud, et vaimne tegevus ja selle aktiveerimine on vajalik kui tasakaalustav element füüsiliste tegevusalade liialdusohutude pidurdamiseks. Ja liialdusse kaldumist ongi juba mõne tegev-usala juures märgata. Tervitavat on, et ka muusikaline ala on tõmmatud pidustuste e e li (!) teatava tähelepanu alla, ja jääb soo-vida, et selle korraldamist jätkataks edas-pidigi elustavas suunas. Kuidas on lood aga kirjandusliku tegevusega? Kas ei vaja see kui vaimse tegevuse keske ala järjekordset tähelepanu ja kas pole selleks sobivaim aeg, kui pidustused Tallinnas on toimunud?

Keskjuhatusel olevate andmete järele on ÜENU-s üldiselt 25 kirjandusringi veidi üle 400 kirjandushuvilise liikmega (siinjuures pole arvestatud ÜENU Tallinna ega „Hõimla“ osa-kondi), mis teeb ümmarguselt 4% liikmete üldarvust. Siit tuleb järeldada, et kirjandus-lik tegevus ÜENU-s osutab pankrotinähtusi ning vajab seepärast kiiret elustamist. Muidu võib kirjandushuviliste protsent langeda mõne aja pärast nullini. Ja kuidas siis reageerik-sime sageli kuulnud väljendusele: „Kui ta-hame olla kõrgekultuuriline rahvas, kui taha-me kasvatada oma väikesest rahvast suuri inimesi, siis seda mitte üksnes spordis, vaid ka vaimukultuuri alal peame olema suutelised saatma esindajaid Euroopasse või isegi kaugemale.“

Võidakse ju ütelda, et kirjandusringid veel üksi ei ilmesta vaimse tegevuse intensiiv-sust, sest vaimseid küsimusi käsitletakse ka muudes tegevusharudes ja õpiringides, ja criti rohkesti pööratakse tähelepanu maaosakon-dades näitetegevusele, mis on ju ka vaimne tegevus. Kogemused ja tähelepanekud siiski kinnitavad, et vaimsete küsimuste käsitle-mine muudes tegevusharudes on juhuslik ja süsteemitu, ning õpiringiline tegevus on ÜE NÜ-s veel vähe levinenud. Näitetegevus on aga pigemini hädaabinõu pidude korraldamise juu-res ega arenda noori vaimset. Päälegi või-maldab näitetegevus vaid üksikuil liikmeil

aktiivselt kaasa töötada, kuna enamik peab jääma passiivseks pealvaatajaks.

Näitetegevuse kõrvale peab domineerivalt astuma muu kirjanduslik tegevus ja mitte üksnes ettekandeline elemendina ürituste teos-tamisel, vaid kui noori vaimset ja igakül-gselt arendav tegevusala, mis peab olema kor-raldatud süsteemi- ja järjekindlalt.

Kuidas siis kirjandusliku tegevuse aktivi-seerimisele asuda? Kas tuleks ka seda ala korraldada üldise aktsiooni teel, millist vahendit on juba edukalt kasutatud rahvatantsu ja rahvariituse, samuti kodukaunistamise elus-tamiseks? Kahjuks on kirjanduslik tegevus seesugune, et ta ei reageeri pealesunnitud aktiivsusele. Kirjandusliku tegevuse korral-damine nõuab pidevat, sihikindlat ja põhja-likku ettevalmistust. Esimeseks püüdeks see-juures oleks kirjandusringi ellukutsumine osa-konnas, kus seda veel pole. Selleks osakond peab leidma inimesi, kes kirjanduse vastu huvi tunnevad ja kirjandusringi tegevuse juhtimise endate kohustuslikuks teevad ning on valmis selleks rohkesti jõudu ohverdama.

On ju päris loomulik, et kirjandusliku tege-vuse korraldamisele peavad keskused, ÜENU keskjuhatus ja maakondlikud keskkorraldu-sed, nõuandvalt ja organiseerivalt kaasa ai-tama. Kuid selleks peavad vaja-dused ja soovid tulema kohtadelt. Näib, et viimasel ajal neid vajadusi ega soove pole üles kerkinud ja seetõttu pole keskustel ka otsest kohustust vaimsete tegev-usalade korraldamiseks olnud, küll on aga vajadusi ilmnenud nendel aladel, mis juba niikuinii osutavad elujõulisust. Osakondade soo-vid peaksid vaimse tegevuse alal seevõrra sagenema, et keskused, eeskätt keskjuhatus, oleks sunnitud mõtlema vastava jõu palkami-sele vaimsete alade korraldajaks, kes oleks kaugelt rohkem kui tavaline näitejuht. Seni säärast jõudu pole olnud, millist seika ei saa ka loomulikkuks pidada ÜENU kui kõigiti pain-duva organisatsiooni juures. Vaimsete alade korraldaja peaks ennekõike olema hea organi-saator, kelle esimeseks ülesandeks oleks astuda ühendusse inimestega, kes kohtadel on selleks ette nähtud. Nende kaudu ja ankeedi varal ta püüaks selgitada kohalikke olusid ja eeldusi vaimse baasi loomiseks. Nii saaks ühtlasi põgusa pildi, mida kohapeal soovi-takse, et kava vastavalt kohandada. Kavade koostamisel on vajalik koostöö kirjanduskesk-toimkonnaga ja kavad peaksid olema väga mitmekesised, et võimaldada sobivat ning ulat-slikku valikut ühes materjalide kättenäita-misega. Noortel peavad olema üksikasjalikud töökavad, töökavalistest alustest, mis on sa-geli liiga üldsõnalised ja raskesti rakenda-tavad, on üksi vähe. Ainult kätteulatatud alused või sihtjooned ei soodusta vähest kogumuste najal ehitamist. Mitmekesine ja paindub töökava üksikasjalike näidetega võib aga tegevuse algusest peale juhtida õigele

KR. RAUD

LINNUSE ASUTAMINE

ja kindlale otsale. Noorele on omane, et ta leiaks eest tegevusvälja, kus tal on võimalus oma tegevustungi rahuldada.

On eeldused tegevuseks kohtadel loodud, tuleb mõelda kohapealsete juhtide ettevalmistusele. Selleks tuleks korraldada praktilise iseloomuga kursusi, kus leiaksid arutelu kava ja muud tegevusalalised küsimused. Samuti tuleks korraldada kursusi deklamatsiooni, esinemis- ja kõneoskuse alal. Kursused oleksid mõnepäevased ja üldised ning toimuksid Tallinnas, kus on jõude küllaldaselt. Üheaegselt kursustega tuleks korraldada näitlikke kirjandusõhtuid, elava ajalehe õhtuid, seltskondlikke kohtuid, eeskujulikke klubiõhtuid, kus võimalust mööda oleksid tegelastena rakendatud kursustest osavõtjad.

Saadud kogemused aitaksid kohtadel palju asja edasi viia, sest iga ala võtab hoogu, kui teadlikult juure asuda. Olgu tähendatud, et kirjandusliku ja üldse vaimse tegevuse korraldamine ei tekita raskusi majanduslikult, sest temale kulutatud summad, võrreldes muude tegevusharudega (sport, rahvatants), on suhteliselt väga väikesed.

Kirjandusringi tegevus ei tohi milgi kombel kujuneda ainuüksi nende huviasjaks, kel on au kuuluda ringi juhatusse, vaid ringi ülesandeks on kogu osakonna liikmete vaimne kasvatus ja nende vaimsete huvide süvendamine. Kirjandusringi tegevus tuleb seepärast kooskõlastada teiste tegevusharudega, nii et tema taotlustest kõik osa saaksid, igauks oma vastuvõtlikkuse ulatuses. Väga oluline on, et kogu liikmeskond saaks aktiivselt kaasa töötada.

Selleks tuleks vastavaid huviõhtuid nii korraldada, et oleksid rakendatud kõik noored. Puudub aga võimalus kõiki korruga rakendada, tuleb tegutseda rühmadena, kusjuures on soovitatav rühmade tegevust viia võistluse alusele. Ka on oluline, et rühmade tööd juhiks igakord ise isikud, kes, kas vabatahtlikult või teiste poolt valituna, korraldamisülesanded endale võtavad. Nüsususe tegevuslaadi teostamisel, kus terve liikmeskond on tegutsemas, on vajalik esijoones deklamatsiooni ulatuslik rakendamine.

See, võrdlemisi söödis ala, eriti aga maal, kus tema harrastamiseks pole peagu midagi ette võetud, vajab elustamist. ÜENÜ osutaks maanoortele ja ühenduses sellega kogu eesti rahvale suure teene, kui ta asuks kõigi võimalike abinõudega deklamatsiooni elustama. Sellega ta õpetaks rahva selgelt väljendama. Seepärast peaks ÜENÜ vaimsete alade organisaator ennekõike olema ka kõrgete võimetega deklamaator. Deklamatsiooni või õigupoolest lugemisjulguse arendamiseks tuleks korraldada lugemisõhtuid, kus kõik osavõtjad kohustuvad kordamisi teistele ette lugema. Nõnda raamat (luuletuskogu, novell, romaan) kollektiivselt läbi loetud ja ettekande puudustele tähelepanu juhitud, on soovitatav ka loetu analüüsi või arvustuse alla võtta, kus teadlikumad (neid peaks igas osakonnas leiduma) püüaksid mõõda minnes puudutada teose kunstilisi küsimusi. Nii kasvaks ühtlasi huvi kirjanduse vastu ka neil, kel see seni puudus. Nad hakkavad raamatut omaette väärtuseks pidama. Nõnda kandub kirjandus rahva sekka.

Üheks väga sobivaks vormiks noorte eneseavaldamises vaimsetel aladel on elav ajaleht, milles on võimalik võimetekohaseid ülesandeid anda kõigile ajaleheõhtust osavõtjatele. Elaval ajalehel on peatoimetaja, toimetajad ja kaastöölised. Elaval ajalehel on ühtlasi see voores, et tema veergudel on võimalik avaldada noorte omaloomingut ja hästi ettevalmistatud elav ajaleht võib täita terve ürituse eeskava ja pakkuda sootuks suuremat huvi kui puudulikult ettevalmistatud näidend.

Kahjuks ei luba ruum üksikute vormide juures, mis oleksid kohased ja rakendatavad vaimsete tegevusalade elustamisel ÜENÜ osakondades, pikemalt peatuda. Kuid vahendeid on mitmeid ja vaimne ala õigustab kõigiti tema esiletoomist füüsiliste alade kõrval. Kui me seda mitte ei tee, siis osutame seigale, et oleme ainult rahvatantsu- ja sportlikes taotlustes leidnud oma tegevusideaali. Ja ÜENÜ kultuurideoloogia kujundamine, mida mõniti oleme püüdnud üritada, ei hakka mitte idanema sobiva pinna puudusel.

TERVITUS ŠVEITSIST

Poolehoiu ja suure huviga jälgime teie kodumaa saatust.

On kena, et teie Eestis oma 20. aastapäeva pidustused saate läbi viia. Saadame teile meie südamlikumad soovid pidustuste õnnestumiseks ja koostööks ka edaspidi.

Sveitsis leidub rohkesti noorsooringe, vabu, mitteusulisi ja -poliitilisi, siis kiriklik-konfessionaalseid (protestantlikke, katoliiklikke ja ka vana-katoliiklikke), patsifistlikke, kiriklik-sotsiaalseid ja sotsialistlikke. Neis ringides harrastatakse spetsiifiliste huvide kõrval loomulikult kõigile ühist vabaajaveetmist, rändamist, tööd, laulu, osaliselt ka rahvatantsu (mitte ilmtingimata šveitsi oma).

Vanu traditsioone kõigilt elu- ja rahvakunsti aladelt kogub meie Baselis asuv Rahvateaduse Selts. Kuid suurimaid teeneid rahvaoomandi kultuursete väärtuste kaitsjana, säilitajana ja edendajana evib siiski šveitsi rahva-

rõivaste ühing. Ta edendab vana rahvalaulu, rahvatantsu, rahvariiet, vanu rahva traditsioone ja on tegev eriti viljakana kodukultuuri alal.

Kuna noorsugu meil tegeleb peamiselt supernatsionaalsete väärtustega, siis on rahvuskultuuri põllul tegevad peamiselt täiskasvanud, nii linlased, kui eriti just talunikud kogu oma huvi ja intellektuaalse pingega.

Harva toetab ka riik ülalmainit ühinguid, oma ülalpidamise saavad nad liikmete kaudu ise.

Nüüd loodan, et suutsin teile pisutki sellest anda, mis teid huvitas. Paraku on see küll liiga üldjooneline ja pealiskaudne. Aga võibolla on seegi parem, kui mitte midagi!

Parimate soovidega teile ja teie kodumaa kultuuritööle!

Teie

Klara Stern

Zürichis, 29. V 1940.

Šveitsi neiud Appenzelli kantonist rahvariietes

Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus

Uks meie omapärasemaid ja vitaalsemaid noorsookoondusi — Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus on astunud kolmandasse aastakümnesse. Aastate eest Eesti noorsoo vallutamise teele asunud väikene noorsoolaste-entusiastide pere on pikkamööda paisunud tuhandeid haaravaks liikmetekoguks ja ÜENU radasid tallanute arv sellel aastate teel nihkub 100 000 lähedale. On neid, kes on ühisest perest jäänud eemale, jäädavalt lahkunud¹⁾, kuid on ka neid, kes kogu aastatemaaga koos matkanud teed. Surume tänasel aastateristteel soojalt nende kätt.

Millest kõnelevad need aastad? Ennekõike küll visast järeljätmatust tööst ja võitlusest oma tõe ja õiguse eest. Ilmneb see küllaltki reljeefselt käesoleva numbri kaaskirjutajate ridadest, kes viibinud ÜENU hälli juures. Igale mõeldavale alale on valgunud seda noorsoolaste vallutatavat töövaimustust ja omaalgatust. Pole puudu olnud pidureistki. Kuid mõnedki neist on läbikulunud, mõnedki pidurdajaist väsinud ega pole mõjukamgi pidur — alaline rahakitsikus — suutnud algatajaid juhtida kõrvale vaistlikult taibatud õigelt teelt — koondada kõiki meie noori ning otsida vaimset sisu meie iseolemisele.

Liikmeskond arvudes.

ÜENU järjekindlat ja visa kasvamist ilmes tab arvude rida, mis ainult majandusliku kriisi aastatel näitab pisut paigalpüsimist, üldiselt aga kavakindlat juurdevõtmist:

	1919	1920	1921	1922	1923
osakondade arv	9	11	19	28	36
liikmete arv	400	774	1340	1560	1800
	1924	1925	1926	1927	1928
osakondade arv	48	62	93	127	143
liikmete arv	2636	3020	3742	5070	5720
	1929	1930	1931	1932	1933
osakondade arv	164	191	187	193	203
liikmete arv	7200	7790	7640	7820	9460

¹⁾ Linnulennulises mälestamises meelestuvad Keskjuhatusel liikmed A. Abreltal, H. Hasenbuš, N. Teiss, L. Tõnson; „Urikivi“ ja „Eesti Noorus“ kaastöölised Vold. Leemets ja Helmi Siigur (alias Käbin Käesoo) ning hingestatud noorsoolased: Lydia Velterman — Käosalust, Raissa Kuusik, Raul Pärnpuu ja Albert Kreek — Tallinnast, Linda Kukman — Aruküläst, Paul Ruudi — Kaiust, Helmi Treumann — Varbolast, Elfriede Kronks — Aasperest jpt.

	1934	1935	1936	1937	1938
osakondade arv	210	223	239	267	308
liikmete arv	9870	10704	11472	13309	16400

1939. a. oli osakondi 325, liikmeid 16 500.

K. a. esimeseks juuniks arvestame osakondi 335 ja liikmeid 16 800.

Osakondi on üldiselt asutatud üle 400, kuid aastate teel on mõningate tegevus soikunud. Mõned osakondadest (Sao-Paulo, Argentiina) on kutsutud väljarännanud noorsoolaste poolt ellu isegi väljaspool Eesti piire.

Liikmete vanuslikus koosseisus näitab alla 20 aastaste liikmete juurevool viimastel aastatel tunduvalt tõusu. Nende organiseerimiseks on Haridusministri poolt kinnitatud vastavad põhimäärused. Muudes suhetes on püsinud endised vahekorrad ja haarab ÜENU nii linna kui ka maad, mees- kui ka naisnoort, haridusele, elukutsele ja vanadusele vaatamata.

Esinduskogud.

ÜENU tegevust on kogu aeg kannud tugev sisemine pingeline ja ühtekuuluvuse tunne, omaalgatuslik joon ja rahvuslik vaim. Need on aidanud võita kõik asutamise ja hilisemate aegade organiseerimise ning majanduslikud raskused. Ja aastate takka tundub, et suurimaks ühendajaks, suunaandjaks ja vaimukandjaks on ÜENU osakondade Esinduskogu koosseis. On loomulik, et siia kogunesid ÜENU ideelisemad inimesed ja algatusvõimelisemad organisatorid. Siin on sõelutud ja kaalutud sadade päevakorra punktide all ÜENU noorsootööle elulisi küsimusi põhikirja, hääleandjate, organiseerimise ja suunahoidmise alal. Siin on diskuteeritud hoiaku, lipu, oma hümni, oma rahvaülikooli küsimusi. Siin selgitati ÜENU ideelisi aluseid, millised ühendati sõnadesse: rahvuslus, omariiklus, oma kultuur.

Esinduskogude kaudu on ÜENU hoidnud alal ka oma eluläheduse, maaläheduse ja maavaimu. Esinduskogude abil on ÜENU kohe kohanenud meie olude ja meie maa agrariseeloomuga. Võiks öelda, ÜENU on asutatud linnas, et organiseerida maad. Võiks öelda ka, et ÜENU on meie esimeste iseseisvusaastate poliitilises õhkkonnas olnud ainsaks kohaks, kus noorus on võinud tegutseda poliitilistesse võitlustesse laskumata ega pole ka Esinduskogude kõnetooli kunagi kasutatud parteipoliitiliseks ülesandeks.

Seni on ÜENU Esinduskogu kogunenud 46 korda. Nendest ÜENU „parlamentide“ koosseisust on võtnud osa üldse 2933 saadikut, neist 884 linnadest ning 2050 maalt. Keskmiselt on siis igast koosolekust võtnud osa 64 esindajat.

Et koosolekud esindajale oleksid veelgi suuremaks äratajaks, virgutajaks ja tõeliseks juhtide kooliks, selleks on kujunenud traditsiooniks neid sisustada referaatidega. Siin on esinenud 60 isikut 99 korda käsitledes kõiki võimalikke noorsootöö, riigi- ja kultuurpoliitilisi teemasid. Peale omainimeste on siin esinenud terve rida meie avaliku elu tuntud tegelasi, kelledest, et mõnda nimetada, mainime nimesid nagu Aavik, Eenpalu, Eisen, Ernits, Hubel, Kant, Keller, Kompus, Laid, Liidak, Linnus, Looirts, Moora, Oidermaa, Pitka, Ränk, Uluots, Vasar, Vellerind, Visnapuu. Väliskülastist on siin eestikeelse referaadiga esinenud Soome Noorsooliidu peasekretär Heikki Hosia.

Keskjuhatus.

ÜENÜ Keskjuhatus on Esinduskogude poolt igaaastaselt uuesti valitav ÜENÜ valitsev ja täidesaatev võim, kelle õlule peamiselt langenud raske organiseerimise koorem. See on olnud seda raskem, et algusaastail (enamikus aastatest) on tulnud istuda tühjade kasade juures ning, kuna puudusid palgalised kantsleijõud, aidata kaasa isegi tehnilises bürootöös. Selles Keskjuhatuses töös on läinud koos linn ning maa ja igasugused maailma-vaated. Aastate teel on siin koos istunud ja koos higistanud 80 noorsoolast, nendest 37 maalt, 33 Tallinnast ja teised teistest linnadest. Mõned neist (Riisna, Roopere, Meikop) on Keskjuhatusse kuulunud tosin kordi.

Töö, mis siin tehtud on usumatult suur. Umbes 1000 koosolekul on läbikaalutud ligi 6000 päevakorra punkti, mida varjavad vinnad protokollid raamatuid. Sadu kordi on Keskjuhatus liikmed käinud kõnelemas maosakondades. On teostatud terve rida suurüritusi ja tähistamisi ning aidatud tõhusalt kaasa teiste organisatsioonide algatusile ja suurüritusile. On peetud tihedat kontakti ka naabrusmaadega ning üle 40 korra esinetud eesti lauluga ja eesti rahvantsuga välismail.

Osakondade võrgu tihenemisega on viimasel aastatel rakendanud tõhe veel Maakondlikud Keskkorraldused, kus ühe maakonna piirides asuvad osakonnad valitud juhataste kaudu teostavad maakondlikku omavalitsust. Korraldatakse suvi- ja talipäevi, juhtkonna ja erialade juhtide kokkutulemisi, maakondlikke laagreid ja kursusi ning muid üritusi ÜENÜ osakondade vaheliseks koostööks.

Lisaks sellele töötavad ÜENÜ Keskjuhatuses juures praegu kirjanduse, kodukaunistamise, maakultuuri, male, muusika, noortetöö, rahvakunstide, spordi ja võimlemise kesktoimkonnad, kus vastavad organiseerimise ja rakendamise küsimused leiavad ettevalmistamist selle ala asjatundjate poolt.

ÜENÜ tänapäeval.

ÜENÜ tänapäeval rakendab tuhandeid noori linnas ja maal. Toome selle rakendusliku tegevuse ilmestamiseks mõningaid andmeid.

Liikmete koosseis¹⁾ on võrdlemisi nõõruslik ja tõuseb arvuliselt kulminatsioonipunktile 18—19 eluaastate vahel ja langeb siis jälle pidevalt. Õpilasi (peamiselt kesk- ja kutsekoolidest) oli liikmetena registreeritud tud 1024.

Juhatuskoosolekuid on korraldatud 3259. Siin on juhtivalt rakendatud 397 nais- ja 1241 meesliiget. Nendest on tegevad põllutöös 797, koduses majapidamises 173, koolitöös 215, palgatöös 201, riigiteenistuses 106, käsitöös 66, vabakutsetes 54, õpilastena 26.

Tegevusharude ja tegevusringide kaudu on ÜENÜ kujundanud seltskondliku elu uue traditsiooni, rakendada liikmed kõikidel huvialadel, kuid tuua neid siiski kõiki kokku sama organisatsiooni katuse alla. Nii on ÜENÜ oma tegevusorbiiti võtnud nii vaimseid kui ka kehalise kasvatus ja praktiliste oskuste alasil ning keskustes, kus ÜENÜ tugevasti juurdunud, asendab ta tihti suure eduga teisi erialalisi (spordi jt.) organisatioone. Möödunud (1939) aastal töötasid ÜENÜ osakondades järgmised tegevusharud, rühmad ja ringid:

	arv	liikm.	harjutus- ja töökoo-olekuid
Sportiharused	187	4592	2953
näiteringe	178	2417	3192
rahvatantsuringe	176	2950	3032
laulukoo	87	2235	1856
orkestreid	79	542	1393
meesvõimlemisrühmi	61	655	996
naisvõimlemisrühmi	60	645	913
maleringe	36	471	241
naisharused	34	702	196
kodukaunist. toimkondi	27	331	56
maanoorterige	26	660	2177
kirjandusharused	25	565	141
põllundusharused	19	410	620
aiandusringe	17	380	510
noorterige	16	570	168
kodumajandusringe	7	141	126
käsitööringe	7	137	118
tehnikaharused	3	78	32

Kokku oli siis 1939. aastal ÜENÜ osakondades tegevusse rakendatud 998 mitmesugust erialalist tegevusharu kokku 18 590 osavõtjaliikmaga, kusjuures osa liikmeid töötas samal ajal mitmes tegevusringis. Harjutus- ja töökooolekuid on korraldatud 18 974. Arvamata loenguid, töödemonstratsioone, näitusi, võistlusi, õppekäike ja muid üritusi, on nende ringide töötulemustega esinemisi korraldatud 3008.

Oma ajakirjad-häälekandjad ilmutavad 11 osakonnal, neist mitmed trükituna. Lugemislaudu oli avatud kokku 18 üle 90 ajakirja ja perioodilise teosega.

Raamatukogusid töötas 72 kokku üle 19 504 köitega.

¹⁾ Kokuvõtete järele 1. jaanuariks 1940 oli liikmetest:

kuni 12 a.	22	16—17 a.	1144
12—13 a.	58	17—18 a.	1326
13—14 a.	152	18—19 a.	1328
14—15 a.	338	19—20 a.	1222
15—16 a.	681	üle 20 a.	9929

Õpiringe töötas 63, kokku 1147 liikmega. Ringides peeti 480 koosolekut ja kanti ette 397 referaati. Paarikümne kodukaunistamise ja kodukorrasdamise kursuse läbivõtnud õpiringi töötulemused testiti ning osutusid need üldiselt häadeks.

Kursusi korraldati väga mitmesugustel erialadel 324, kokku 5082 osavõtjaga ja 4736 kursuse tunniga.

Loenguid ja kõneõhtuid korraldati 164, kokku 6418 kuulajaga.

Kohalikke ja suuremaid spordivõistlusi, sportlikke esinemisi ja üritusi (kergejõustiku, käsipalli, jalgpalli, rattasõidu, ujumise, suusatamise, poksi, maadlusevõistlused, spordipäevad, demonstratsioonid jne.) on korraldatud kaugelt üle 1000.

Näidendeid ja dramatiseeringuid on lavastatud 580.

Õppekäike ja ühiseid väljasõite korraldati 809.

Mitmesuguseid muid esinemisi ja üritusi (peod, aastapäevad, raamatuaktused, raamatunäitused, tähtpäevade tähistamised, kirjandusõhtud, kontserdid, omavahelised koosviibimised ja huviohtud, karskuspäevad, emadepäevad, hõimuaktused, metsapäevad, omaloomingu õhtud, aianduse- ja kodukaunistamise päevad, valguspildi- ja kinoõhtud, elava ajalehe õhtud, põllunduse ja käsitööpäevad, töövõistlused jne.) on tegevusaasta jooksul korraldatud 1954, kokku 175 736 kuulaja-osavõtjaga.

Nendele arvudele möödunud aastase tegevuse alalt tuleb veel juure arvata osavõtt Eesti Mängudest ja maakondlikest mängudest, kus ÜENU tegelaskond moodustas ligikaudu 50%, osavõtt ÜENU keskjuhatuses poolt korraldatud 12 juhtide ettevalmistamise kursusest (539), ÜENU teise kodukaunistamise võistluse eeltööd, kohamuistendite, rahvamängude ja rahvatantsude kogumine, osavõtt Stockholmis rahvusvahelisest rahvatantsupäevadest ja teaduslikust kongressist ning pidev ettevalmistustöö ÜENU oma noorsoopidustuste tähistamiseks.

Nagu neist vähestest orvudest näha (ja võimatu olekski kõike tehtavat tööd arvudega näidata!) on see küllaltki suur rakenduslik tööhulk ühe tegevusaasta jooksul, mis suunanud meie kultuurilise arengu edasiviimisele ja liikmeskonnale kui ka ümbruskonnale kasuliku tegevuse ning meelelahutuse pakumisele.

Kui siia juure arvata veel eelmiste aastate töötunnid ja tööpäevad, mida sooritanud seni ÜENU-s tegelnud 90 000 liiget, siis hakkab tööpoolest hirm mõeldes, mida need noored siis oleksid teinud kui neil poleks olnud ÜENU-d. Ja kas need väga arvukad ÜENU liikmeskonnast välja kasvanud avaliku elu tegelased: organisatsioonide esimehed, vallavanemad, linnapead, riigivolinikud, maavanemad jt. pole oma seltskondlikku huvi ja esi-

mest kooli saanud just omaalgatuslikus ja rakendavas ÜENU-s.

*

Võiksime veel lõpuks küsida, mida on ÜENU annud Eestile, mida oma liikmetele? Kuid vaevalt saaks siin vastus olla mõnesõnaline.

Igal juhul oli olukord 20 aasta eest ja varem hoopis teine. Meie noorpõlv oli igasugusest kaasatõttamisest ja kaasatulemisest rahvuslikule üleshitamistööle olnud senini täiesti välja lülitatud. Organiseeritud noorust, kui mitte kaasa arvata parteipoliitilisi noorsookoondusi, meil üleriigilises ulatuses pea polnudki, ja eriti oli kõrvale jäänud maa. Olukorda ja ülesandeid noorsoole ilmestab ÜENU asutajaid ja teoreetikuid V. Leemets „Urikivis“ 1922:

„Olles sajandeid poliitiliselt teise rahva võimualune, e'ades alalise ümberrahvustamise surve all, sai eestlase patriotism olla vaid negatiivne. Päärõhk pandi sellele, mida meie olema ei pea, ent mida olema peaksime, seda ei võidud olude sunnil teostada. Meie ei ehitatud, säilitasime vaid ehitusmaterjali. Ajalugu ei võimaldanud Eesti kultuuri väljakujundamist, ja kui nüüd järsu hüppega iseseisvuse saavutasime, siis meie rahvusprobleem sai seega vaid välise võidu. Vorm saavutati enne kui sisu. Siin on Soome õnnelikumas seisukorras: tal oli rahvuslik kultuur ja emakeelne kool, Kivi, Aho ja Sibeliust juba enne poliitilist iseseisvust. Siin võtab meie noorsugu suur loov töö, sest iseseisev vaba ja rippumata Eesti pole mitte ainult tühipaljas geograafiline mõiste. Ta on võrratult rohkem kui väike soine ja liivane maalapike Lääne mere rannal. Eesti vaimlise iseseisvuse saavutamise, poliitilisele iseseisvusele sisu andmine — see on noorte ülesanne.“

Nüüd aastakümned hiljem, ÜENU 20. aastapäeva tähistamisel, võime ütelda, et Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus seda kultuurilist missiooni jõudumööda täita on püüdnud ja nagu tundub, ka suures osas on täita suutnud. Ta on suutnud enda ümber koondada suured hulgad meie noorsoo paremikku. Nagu juba põhikirjas märgitud, on ta nende tööle rakendamise kaudu püüdnud mõjutada ka Eesti üldkultuurilist arengut. Eriti tuleb siin allakriipsutada ÜENU omakultuurilisi püüdlusi, ÜENU ajakohasemat rakendusoskust, rahvuslikku joont, ja ajalevastavaid uusi võtteid seltskondlikus ja vabahariduslikus töös. Paljud teised tolleaegsed organisatsioonid on ka suunavõtmisel eksinud. ÜENU noored, hoides parteipoliitikat ja hoides äärmusest, asusid jonnakalt ainuõigele hoiakule ning löid aluse, kus tänapäevagi noorus igasugusele vahetegemisele linna ja maa, kehvema ja jõukama, mees- ja naisnoore vahel veel praegugi rakendab Eesti noorust elukutsele, haridusele, varandusele ja vanadusele vaatamata.

Ajakiri EESTI NOORUS ilmub kord kuus

Vastutav ja peatoimetaja August Meikop tegevtoimetaja H. Tarand

Toimetus: G. Ernesaks, A. Leinjärv, H. Lepik, A. Moor, U. Toomi, O. Uudeküll.

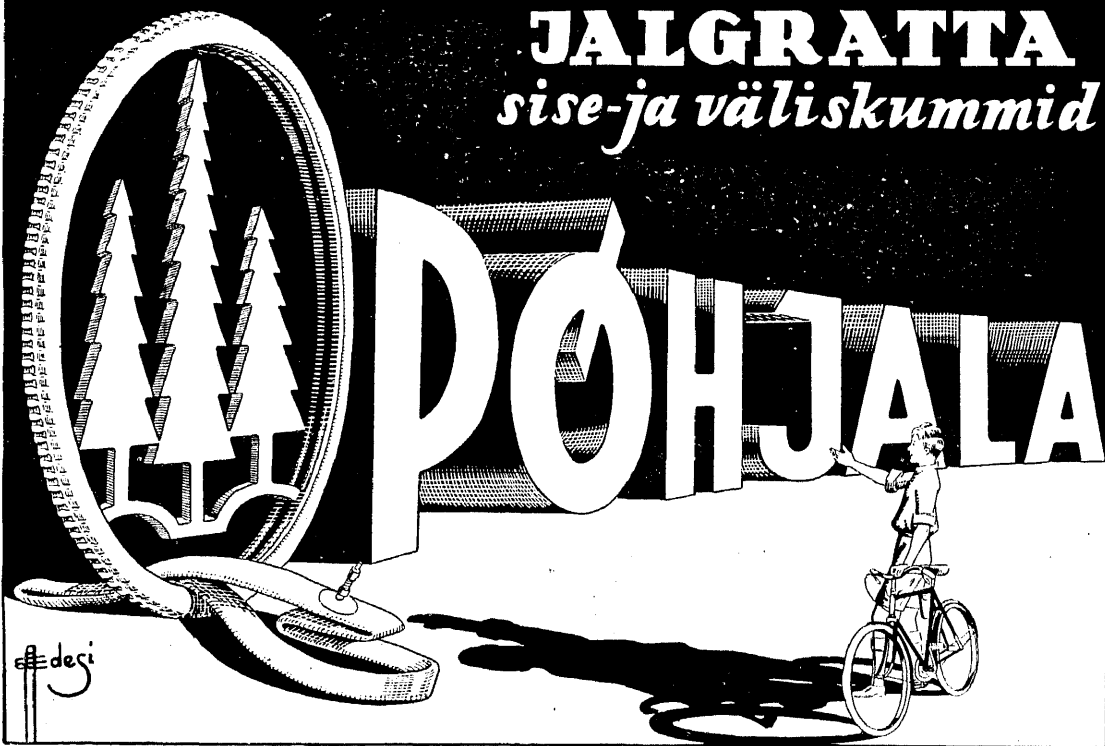
Address: Lembitu 20, Tallinn. Telefon 429-77. Posti jooksev arve nr. 156.

Tellimishind: aastaks kr. 3.—, poolaastaks kr. 1.75.

Väljaandja: Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse Keskjuhatus.

Trükikoda „Estotrükk“, Suur Karja 8, Tallinn. 1940. a.

JALGRATTA
sise- ja väliskummid

A/S. „EESTISIID“

KETRAMISE- JA KUDUMISEVABRIK
seadistatud 1932. aastal

Valmistab kõiksuguseid riideid ja lõnga

VABRIKU LAOD:

Tallinn, Viru tän. 5, tel. 447-87
Tallinn, Laadaplats 129
Tallinn, Laadaplats 177, ainult restid
Tallinn, Bekkeri as. nr. 5
Tallinn, Soo tän. 30
Narva, Peetri plats 1
Viljandi, Tartu tän. 1, tel. 30
Tartu, Poe tän. 2, tel. 30-17
Petseri, Turuplats 17, tel. 1-19
Rakvere, Tallinna tän. 25, tel. 4-47
Kuressaare, Lossi tän. 3, tel. 1-81
Pärnu, Laidoneri 12, tel. 5-26
Tõrva, Tartu tän. 2
Nõmme, Pärnu mnt. 94
Valga, Kesk tän. 15
Kiviõli, Kiriku tän. 16

Eritellimiste vastuvõtmine

RESTIDE MÜÜK

LODIX

SIDOL

SIGELLA